

Załącznik nr 2 do Uchwały Nr 285/22
Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 8 marca 2022 r.

Dodatkowe dokumenty w zakresie programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027

2.1 Główne argumenty w zakresie dotacyjnej formy wsparcia w programie Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027

2.2 Instrumenty terytorialne w ramach programu Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027

2.3 Diagnoza rozszerzona na potrzeby programu Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027

2.4 Opis wyzwań w zakresie zdolności administracyjnych i zarządzania oraz środków upraszczających

2.5 Prognoza oddziaływania na środowisko dla programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027

2.6 Metodologia szacowania wartości wskaźników do programu Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027

Główne argumenty w zakresie dotacyjnej formy wsparcia w programie Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027

Cel Polityki 1

I. Projekty kompleksowe – prace B+R, infrastruktura B+R, wdrożenie wyników prac, kompetencje

W ramach celu szczegółowego 1(i) finansowane będą przede wszystkim prace B+R oraz infrastruktura B+R przedsiębiorstw – w schematach umożliwiających realizację kompleksowych przedsięwzięć, od pomysłu po wdrożenie, przy czym wdrożenie będzie wymagane, ale nie obligatoryjnie ze środków programu. Elementem uzupełniającym w ramach realizowanych projektów będzie budowanie kompetencji pracowników i osób zarządzających w zakresie dotyczącym realizowanego projektu, a także rozwój umiejętności niezbędnych do korzystania z innowacyjnych rozwiązań lub obsługi infrastruktury badawczej sfinansowanej w ramach kompleksowego projektu.

Umożliwienie przedsiębiorstwom realizacji projektów kompleksowych, w ramach których finansowaniem będą mogły być objęte wszystkie aspekty projektu B+R (od pomysłu po wdrożenie) stanowi zachętę do realizacji tego typu projektów, będzie także bardziej efektywne z punktu widzenia osiągnięcia założonych celów, dopasowania do potrzeb przedsiębiorców, jak i całego systemu wdrażania.

Projekty kompleksowe są najbardziej pożądanymi w kontekście realizacji celów jakimi są zwiększenie nakładów na B+R, w szczególności prywatnych, wzrost innowacyjności polskich firm, jak również ucyfrowienie i zazielenianie gospodarki. Dlatego system wsparcia powinien preferować tego rodzaju projekty.

Projekty kompleksowe obejmują elementy o różnym poziomie ryzyka i potencjale do generowania zwrotu, czy oszczędności, jednocześnie różne rodzaje wydatków w takich projektach będą wymuszać zastosowanie różnych podstaw w kontekście udzielanej pomocy. Skala wsparcia dla danego projektu będzie w dużej mierze wypadkową struktury takiego projektu i tego jak kształtują się wydatki w ramach poszczególnych komponentów – może się zdarzyć, że dominujący w kosztach będzie element charakteryzujący się wysokim ryzykiem i relatywnie niskim lub odroczonym w czasie potencjałem do generowania przychodów (prace B+R), lub też odwrotnie – komponent wdrożeniowy będzie stanowił większą część kosztów.

Rozpatrując tego typu inwestycje z punktu widzenia organizacji systemu wdrażania należy mieć jednocześnie na uwadze, że na rynku nie ma pośredników finansowych, którzy mieliby doświadczenie we wsparciu tego typu inwestycji. Ocena tego typu

projektów jest trudna i wymaga bardzo dużej wiedzy na temat prowadzenia prac B+R oraz ich wdrażania. Pewnym wyjściem jest podjęcie finansowania w formie IF przez samą IZ/IP, niemniej ten model jest bardzo niekorzystny z punktu widzenia certyfikacji – certyfikacja nie odbywa się na zasadach ogólnych dla IF, tylko w oparciu o rzeczywiste inwestycje ostatecznych odbiorców.

Uruchomienie takich instrumentów wiązałoby się więc z koniecznością zapewnienia dużo wyższych kosztów zarządzania dla pośrednika finansowego oraz podniesienia stopnia szkodowości dla tych instrumentów. Ponadto wymagałoby to czasu na uzupełnienie kompetencji pośredników finansowych.

Raport z „Ewaluacji efektów wdrażania zwrotnych instrumentów finansowych realizowanych w ramach RPO WM 2014-2020 wraz z analizą ex-ante dla perspektywy finansowej 2021-2027”, wskazuje, że **w obszarze B+R+I brak jest uzasadnienia do projektowania w tej sferze instrumentów finansowych na szczeblu regionalnym.**

Za takim wnioskiem przemawiają przede wszystkim **niekorzystne doświadczenia z wdrażania instrumentów dłużnych skierowanych na finansowanie działalności B+R w ramach innych RPO 2014-2020**, jako bardzo trudnych w realizacji i obejmujących także finansowanie wdrożeń. Poważnym problemem tych instrumentów był brak możliwości zabezpieczenia zobowiązań dłużnych ze strony potencjalnych pożyczkobiorców. Istnieje wysokie ryzyko, że podobna sytuacja dotyczyć mogłaby ewentualnego nowego instrumentu zwrotnego, czy mieszanego. Argument ten jest szczególnie istotny w kontekście dodatkowych problemów, z jakimi borykają się przedsiębiorstwa w związku z kryzysem wywołanym pandemią COVID-19.

W poprzednim okresie programowania, **próby realizacji wsparcia w formie instrumentów finansowych (dłużnych) na finansowanie działalności B+R wraz z komponentem wdrożeniowym**, podejmowane były bardzo rzadko. Przypadki uruchomienia takich instrumentów wystąpiły w dwóch RPO – kujawsko-pomorskim oraz pomorskim:

- a) W województwie kujawsko-pomorskim uruchomiono „Pożyczkę B+R”, w wysokości do 2 milionów zł, udzielaną na okres do 8 lat (pożyczki oferowane były od 2018 r. przez Kujawsko-Pomorski Fundusz Pożyczkowy Sp. z o.o. w konsorcjum z Kujawsko-Pomorską Agencją Innowacji Sp. z o.o.). W instrumencie tym przewidziano niewielką alokację w wysokości 18 mln zł z możliwością jej zwiększenia o 100%. Pożyczka ta skierowana była do przedsiębiorstw planujących realizację projektów wyłącznie w ramach inteligentnych specjalizacjach województwa kujawsko-pomorskiego. Pożyczka przeznaczona była na finansowanie przedsięwzięć znajdujących się w późniejszych etapach gotowości technologicznej (etapy 7-9), z wyłączeniem finansowania wydatków

wdrożeniowych. Niestety instrument ten nie spotkał się z zainteresowaniem. Do końca 2018 r., pomimo intensywnych działań promocyjnych (w tym promocji bezpośredniej) **nie udało się udzielić żadnej pożyczki**. Zdaniem pośrednika, **brak zainteresowania tym instrumentem wynikał z jego niedostosowania do ryzyka prowadzenia działalności B+R, jak również z potencjalnych problemów z zabezpieczeniem finansowania**. W rezultacie, w kolejnym roku zrezygnowano z oferowania tego instrumentu

- b) W województwie pomorskim od 2018 r. oferowana była „Pożyczka na innowacje” (limit pożyczkowy, którym dysponuje pośrednik finansowy (TISE) wynosi 60 mln zł + 100% prawa opcji). W tym przypadku oferowane były pożyczki w wysokości do 5 mln zł i na okres do 10 lat. Pożyczki służyły finansowaniu projektów MŚP wpisujących się w dziedzinę Inteligentnych Specjalizacji Pomorza. W ramach instrumentu finansowane były przedsięwzięcia B+R (w tym przedsięwzięcia kontynuowane, dla przedsiębiorstw wspartych uprzednio w formie wejść kapitałowych), znajdujące się na różnych etapach gotowości technologicznej (co do zasady 7-9 poziom, nie wykluczając jednak etapów wcześniejszych), służące opracowaniu nowych lub istotnie ulepszonych produktów i procesów produkcyjnych. Chodzi tu o przedsięwzięcia zmierzające do wdrożenia wyników prac B+R do działalności gospodarczej, poprzez finansowanie w szczególności badań przemysłowych, prac rozwojowych, procesu zabezpieczenia i ochrony własności intelektualnej przedsiębiorstwa dla własnych rozwiązań technicznych, zakupu wyników prac B+R i praw do własności intelektualnej oraz dostosowania przedsiębiorstwa do ich wdrożenia, a także uzupełniająco – rozwoju infrastruktury B+R przedsiębiorstwa. W II połowie 2018 r. dokonano istotnych zmian w konfiguracji tego produktu, umożliwiając (w przypadku MŚP) **przeznaczenie części środków pożyczki na finansowanie wydatków wdrożeniowych**. W wyniku tych zmian, poza pracami B+R, elementem projektu mogło być wdrożenie wyników tych prac, przy czym komponent wdrożeniowy mógł stanowić maksymalnie 49% całkowitych wydatków kwalifikowalnych projektu. Rozwiązania te uatrakcyjniły produkt finansowy. Jednak, pomimo tych zmian, niewątpliwie rozszerzających zakres wykorzystania środków pożyczki, wdrażanie tego instrumentu przebiegało powoli. Portfel pożyczkowy objął jedynie 7 pożyczek, których wartość opiewała na nieco ponad 1/3 podstawowego limitu pożyczkowego, którym dysponuje pośrednik finansowy wdrażający instrument. W ocenie tego instrumentu zwraca się uwagę, że jest to **produkt niszowy, wymagający znacznych nakładów na promocję (indywidualną), następnie realizację skomplikowanego procesu skonfigurowania projektu pod kątem wymogów dotyczących przeznaczenia pożyczki (możliwych do sfinansowania wydatków kwalifikowalnych), wreszcie podkreśla się także występujące problemy z zabezpieczeniem finansowania**.

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach należy sądzić, że **istnieje wysokie ryzyko wystąpienia podobnej sytuacji w przypadku pojawienia się podobnych instrumentów w innym regionie / regionach**. Ryzyko jest tym większe, gdy weźmie się pod uwagę planowane, daleko idące wsparcie dla instrumentów kapitałowych w nowym programie krajowym FENG.

Doświadczenia obu instrumentów pożyczkowych wdrażanych na poziomie regionalnym w perspektywie 2014-2020 potwierdzają więc **niską adekwatność uruchamiania takiej formy wsparcia na szczeblu regionalnym**. Konstrukcja tych instrumentów **wymaga posiadania zdolności kredytowej po stronie pożyczkobiorcy, uwiarygadniającej możliwość spłaty zobowiązań nawet w sytuacji niepowodzenia projektu badawczego** (brak oczekiwanych wyników prac badawczych). Oznacza to, iż ich adresatem mogą być wyłącznie podmioty posiadające stabilną sytuację finansową, generujące przychody z innych źródeł. W związku z tym wydaje się, że **w sferze instrumentów finansowych właściwszym jest finansowanie tego typu przedsięwzięć w oparciu o pośredników finansowych, oferujących wejścia kapitałowe**, posiadających odpowiedni potencjał inwestycyjny. Zgodnie z ustaleniami dotyczącymi podziału interwencji kraj-region, **tego typu instrumenty co do zasady nie są dopuszczalne w programach regionalnych**.

Utrzymanie finansowania przedsięwzięć B+R+I w schematach dotacyjnych jest więc jedynym rozwiązaniem zapewniającym regionom realną możliwość wspierania procesów badawczych i innowacyjnych w obszarach regionalnej inteligentnej specjalizacji, także w związku z procesem przedsiębiorczego odkrywania nowych przewag konkurencyjnych. Wyłączenie możliwości stosowania dotacji w tych obszarach będzie z konieczności oznaczało drastyczne zredukowanie instrumentów wdrażania regionalnych strategii inteligentnych specjalizacji.

Warto podkreślić w końcu, iż przypadku projektów innowacyjnych bardzo istotny jest także **czynnik czasu** – jeżeli chodzi o wdrożenie wyników prac B+R. Jeżeli Wnioskodawca nie będzie w stanie bezpośrednio po zakończeniu prac badawczych nad nowym rozwiązaniem wdrożyć go do działalności rynkowej, to może się okazać, że w międzyczasie inny podmiot wdroży podobne rozwiązanie, a wtedy opracowany w ramach prac B+R produkt/proces nie będzie już tak samo konkurencyjny. **Zastosowanie formy dotacyjnej do wszystkich komponentów projektu kompleksowego pozwala na przyspieszenie wdrożenia innowacyjnego rozwiązania, a tym samym jest decydujące dla uzyskania przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa**.

Powyższe argumenty przemawiają za finansowaniem dotacyjnym projektów kompleksowych zawierających obligatoryjnie komponent dotyczący prac B+R

lub infrastruktury B+R. Finansowanie dotacyjne komponentu wdrożeniowego w ramach programu będzie dopuszczalne wyłącznie w przypadku, jeżeli komponent ten będzie uwzględniony w ramach kompleksowego projektu obejmującego również prace B+R.

Możliwość realizacji projektów kompleksowych nie wyklucza wsparcia dotacyjnego również dla projektów dotyczących poszczególnych komponentów realizowanych w ramach samodzielnych projektów – prace B+R oraz infrastruktura B+R.

II. Prace B+R w przedsiębiorstwach

Prace badawczo-rozwojowe same w sobie nie są bezpośrednio ukierunkowane na osiągnięcie terminowych zysków, a dodatkowo obarczone są ryzykiem niepowodzenia. Wymagają dużego nakładu czasu i pracy, niejednokrotnie zaangażowanie to ponoszone jest kosztem ograniczenia podstawowej działalności.

W Polsce obserwujemy relatywnie niską skłonność przedsiębiorców do realizacji projektów B+R, dlatego system zachęt do podejmowania działalności w tym zakresie powinien również obejmować formę wsparcia. W związku z pandemią COVID-19, przedsiębiorcy są obecnie skoncentrowani przede wszystkim na utrzymaniu funkcjonowania podmiotu oraz odbudowie utraconego kapitału, co powoduje oczywiście, że zmniejszy się możliwość ich zaangażowania w prowadzenie prac badawczo-rozwojowych. Stanowią one bowiem wydatki, w których stopa zwrotu jest niepewna i długotrwała oraz wiąże się z ryzykiem finansowym i inwestycyjnym.

Potencjalne trudności wiążą się także ze znalezieniem pośredników finansowych, w tym zaangażowaniem przez nich wkładu własnego do IF. Wdrażanie IF w tym obszarze może w konsekwencji prowadzić do konieczności zastosowania wyższych kosztów zarządzania – jako zachęta dla pośredników finansowych, co przy dużej potencjalnej stratowości z uwagi na wysokie ryzyko projektów może w konsekwencji łącznie skutkować mniejszą efektywnością interwencji poprzez IF niż przy pomocy dotacji.

Projekty B+R wymagają dużych nakładów finansowych, co w przypadku niepowodzenia może skutkować dużymi stratami w ramach IF. Mogą się pojawić problemy z ustanowieniem odpowiednich zabezpieczeń w przypadku wsparcia pożyczkowego.

W dokumencie roboczym przygotowanym przez służby Komisji pt. „*Łączenie instrumentów finansowych i dotacji w ramach funduszy objętych zarządzaniem dzielonym w okresie programowania 2021-27*”, wskazano, że **faza eksperymentalnych prac rozwojowych oraz wejścia/przygotowania do wejścia na rynek są co do zasady wspierane dotacjami**, gdyż „inwestycje te nie mogą wygenerować wystarczających ekonomicznych zysków lub oszczędności kosztów, by były opłacalne bez dodatkowego wsparcia”.

W opracowywanych dokumentach (krajowych i regionalnych) – zarówno ex post, jak również ex ante – zwraca się uwagę na konieczność dalszego pobudzania rozwoju innowacji gospodarki w zakresie zrównoważonych, nowych lub ulepszonych produktów, procesów oraz usług, a także podkreśla się znaczenie roli współpracy pomiędzy nauką, przemysłem i transferem technologii.

Finansowanie prac B+R w celu szczegółowym 1(i) powinno więc następować z wykorzystaniem formy dotacyjnej.

III. Infrastruktura B+R przedsiębiorstw i publicznych organizacji badawczych

Wsparcie dotacyjne dla prywatnej i publicznej infrastruktury B+R wynika z faktu, że inwestycje te co do zasady nie generują dochodu po zakończeniu realizacji projektu, a nawet w okresie trwałości.

Uzasadnieniem dla realizacji tego typu inwestycji jest planowana agenda badawcza, zatem tego typu inwestycje mogą przyczyniać się do generowania dochodu w sposób pośredni, poprzez wykorzystanie wspartej infrastruktury do prowadzenia prac B+R, których wyniki zostaną wdrożone do działalności przedsiębiorstwa (lub sprzedane). Wyniki prac B+R oraz ewentualne zyski z tego tytułu są niepewne lub – w najlepszym wypadku – znacząco oddalone w czasie. Zakupiona/wytworzona infrastruktura badawcza może być wprawdzie udostępniana innym podmiotom, jednak należy założyć że działalność w tym zakresie ma charakter ograniczony – priorytetowo traktowana powinna być realizacja agendy stanowiącej uzasadnienie dla infrastruktury.

Większość przedsiębiorstw wciąż nie jest nastawiona na samodzielną działalność B+R, zwłaszcza w sposób ciągły i stały. Także działalność przedsiębiorstw świadczących usługi B+R nie jest powszechna. W Małopolsce, podobnie jak w większości polskich regionów w tym zakresie jest dużo „do nadrobienia” i forma wsparcia może stanowić jedną z zachęt do dokonywania zmian w tym zakresie. Zasadnicze deficyty występują także w zakresie infrastruktury badawczej publicznych organizacji badawczych.

W przypadku inwestycji przedsiębiorstw, decyzja o inwestycji w aparaturę B+R oznacza, że przedsiębiorstwo postrzega własną działalność B+R długofalowo, jako stały element w swojej działalności. Dotacje na infrastrukturę B+R stanowiąc będą zachętę do rozwijania aktywności B+R przedsiębiorstw w ramach własnego zaplecza, jak i we współpracy z sektorem nauki.

Należy zauważyć, że w związku z ogromnymi negatywnymi skutkami pandemii COVID -19 w najbliższych latach przedsiębiorstwa będą ukierunkowane na odbudowanie dotychczasowej pozycji na rynku. Natomiast inwestycje w sferę B+R nie przynoszą natychmiastowej poprawy pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa.

Dlatego tak ważne jest by zaproponowane mechanizmy wdrożeniowe były przyjazne, zachęcające i kompleksowe.

Przejęcie na finansowanie tego typu projektów w systemie pożyczkowym nie wywoływałoby żadnego efektu zachęty, nawet przy uwzględnieniu tego, że byłyby to środki dostępne szybciej i umożliwiałyby minimalizację wkładu własnego przedsiębiorcy w momencie uruchamiania inwestycji. Dodatkowo, trudna ocena biznesowa – rzadkie projekty, ich ocena wymaga zaangażowania odpowiednio wykwalifikowanego personelu znającego się na specyfice i obszarach B+R. Istotnym ograniczeniem może być brak zdolności pośredników do oceny projektów w tym zakresie.

Powyższe argumenty przemawiają za zasadnością zastosowania w celu szczegółowym 1(i) wsparcia dotacyjnego w odniesieniu do infrastruktury B+R zarówno przedsiębiorstw, jak i publicznych organizacji badawczych.

IV. Wdrażanie wyników prac B+R

Mając na uwadze poniższe argumenty, zgodnie z którymi:

- 1) projekty w zakresie wdrażania wyników B+R obarczone relatywnie większym ryzykiem (w porównaniu z inwestycjami rozwojowymi) i niepewnością co do uzyskania zwrotów z nakładów na wdrożenie wyników B+R,
- 2) system wsparcia powinien zachęcać przedsiębiorców do podejmowania wysiłków zarówno w zakresie prac B+R, jak i wdrożeń (projekty kompleksowe),
- 3) zastosowanie wsparcia wyłącznie zwrotnego bez elementu dotacyjnego może nie spotkać się z szerszym zainteresowaniem ze strony przedsiębiorców, zwłaszcza, że w obecnej sytuacji gospodarczej (COVID-19) mogą oni powstrzymać się z tego typu przedsięwzięciami,

wdrożenie wyników prac B+R w ramach kompleksowych przedsięwzięć (obejmujących również komponent prac B+R) powinno być finansowane w formie dotacji – cel szczegółowy 1(i). W przypadku wdrożeń realizowanych w ramach samodzielnych projektów zastosowane zostaną IF – cel szczegółowy 1(iii).

Nawiązując jednocześnie do raportu z „Ewaluacji efektów wdrażania zwrotnych instrumentów finansowych realizowanych w ramach RPO WM 2014-2020 wraz z analizą ex-ante dla perspektywy finansowej 2021-2027”, w zakresie wywiadów przeprowadzonych na potrzeby tego badania, uzupełnić można, że z instrumentami pożyczkowymi na wdrożenie wyników prac B+R może wiązać się **problem dostępności zabezpieczeń po stronie potencjalnych pożyczkobiorców**. Jak ujął to jeden z beneficjentów dotacji na przedsięwzięcie B+R z RPO WM 2014-2020, w

zasadzie łatwiejsze może okazać się finansowanie wdrożeń wypracowanych w ramach tego rodzaju projektów przy wykorzystaniu finansowania komercyjnego (bankowego), o ile tylko stworzone zostaną możliwości jego zabezpieczenia lub też dostępne będzie wsparcie odpowiadające konstrukcji wdrażanego już od dłuższego czasu instrumentu kredytu technologicznego (Działanie 3.2.2 PO IR 2014-20), tj. dotacja związana z pozyskaniem kredytu na rynku komercyjnym, przeznaczona na wdrożenie wyników działalności B+R+I, wypracowanych samodzielnie lub pozyskanych od podmiotu zewnętrznego. Oznacza to, że **większe znaczenie w związku z wdrażaniem wyników prac B+R mieć może łatwo dostępny instrument gwarancyjny lub specyficzny instrument zachęcający do korzystania z kredytów, niż tworzony „niszowy” program pożyczkowy, pozostawiający problem zabezpieczenia całkowicie po stronie pożyczkobiorcy.**

V. Usługi B+R i usługi proinnowacyjne dla MŚP

Usługi B+R i proinnowacyjne będą finansowane w ramach celu polityki 1 przede wszystkim w formie bonu dotacyjnego ponieważ ich ostateczne efekty są trudne do oszacowania (w tym wzrost przychodów lub generowanie oszczędności): mogą się pojawić dopiero w dłuższej perspektywie, a ich osiągnięcie wymaga często dodatkowych wysokich nakładów na wdrożenie. Nie bez znaczenia jest również relatywnie niski popyt MŚP na usługi B+R+I oraz niska świadomość przedsiębiorców co do możliwości rozwoju, jakie mogą osiągnąć dzięki korzystaniu z usług. Generowanie przychodów lub oszczędności może być pośrednim efektem projektów z zakresu nabycia usług, a samo skorzystanie z usługi B+R+I nie zawsze zakończy się decyzją o wdrożeniu rozwiązania będącego rezultatem takiej usługi. Bony dotacyjne są też zachętą dedykowaną MŚP w celu reorientacji modeli rozwojowych, od prostych inwestycji do działalności B+R+I. Należy mieć na uwadze, iż wdrażanie innowacji jest dla przedsiębiorstw kosztowne i obarczone relatywnie dużym ryzykiem, dlatego zachęty do podejmowania przez nie takich działań w postaci proinnowacyjnych usług powinny być wspierane w formie dotacji, zwrotne formy wsparcia zmniejszą popyt na takie usługi wśród przedsiębiorców.

Ocena i realizacja projektów obejmujących tego typu usługi jest względnie trudna i wymaga dużej wiedzy eksperckiej, zaś na rynku występuje luka w dostępie do pośredników finansowych z odpowiednim doświadczeniem. Dodatkowym ograniczeniem są potencjalne trudności z zaangażowaniem wkładu własnego do instrumentów finansowych przez takich pośredników. Zastosowanie wyższych opłat za zarządzanie w formie zachęty dla potencjalnych pośredników finansowych może skutkować tym, iż efektywność wsparcia może być taka sama lub mniejsza niż w przypadku dotacji. Uruchomienie instrumentów finansowych w tym obszarze wiązałoby się więc z koniecznością zapewnienia dużo wyższych kosztów zarządzania dla pośrednika finansowego oraz podniesienia stopnia szkodowości dla

tych instrumentów. Ponadto wymagałoby to czasu na uzupełnienie kompetencji pośredników finansowych.

Nie bez znaczenia dla uzasadnienia dotacyjnej formy wsparcia jest również wpływ pandemii na sytuację finansową firm, do których adresowane jest wsparcie. Należy zakładać, że przedsiębiorstwa będą w dużej mierze dążyć do odbudowy swojej pozycji rynkowej sprzed pandemii, w związku z tym ich skłonność do ekspozycji na ryzyko w zakresie finansowania zwrotnego może być zdecydowanie mniejsza. Jednocześnie inwestycje w sferę B+R nie przynoszą natychmiastowej poprawy pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa – stąd zastosowanie formy dotacyjnej może być czynnikiem wyraźnie motywującym.

Powyższe argumenty przemawiają za zasadnością zastosowania wsparcia dotacyjnego w odniesieniu do usług B+R i proinnowacyjnych.

VI. Usługi rozwojowe dla MŚP

Usługi dla MŚP, m.in. na umiędzynarodowienie działalności przedsiębiorstwa, rozszerzenie jego działalności, transformację w kierunku nowych rozwiązań, usługi w zakresie GOZ czy przemysłu 4.0 potencjalnie powinny skutkować w dłuższej perspektywie wzrostem przychodów danego przedsiębiorstwa. Jednocześnie potencjalność tych przyszłych zysków jest bardzo niepewna i mogą się one pojawić jako czynnik pośredni dopiero w dłuższej perspektywie czasowej. Same usługi doradcze powinny przede wszystkim zachęcać przedsiębiorstwa do poszukiwania nowych rozwiązań, nowych rynków zbytu (umiędzynarodowienie), ogólnie dalszego rozwoju w kierunkach wyznaczanych przez aktualną politykę kraju lub regionu (m.in. w kierunku GOZ, innowacji). Nie bez znaczenia jest również relatywnie niski popyt MŚP na usługi oraz świadomość przedsiębiorców co do możliwości rozwoju jakie mogą osiągnąć dzięki korzystaniu z usług.

Generowanie przychodów lub oszczędności mogą być pośrednim efektem projektów z zakresu nabycia usług, a samo skorzystanie z usługi doradczej czy szkoleniowej nie zawsze zakończy się decyzją o wdrożeniu rozwiązania.

Dodatkowym ograniczeniem są potencjalne trudności ze znalezieniem pośredników finansowych, w tym zaangażowaniem przez nich wkładu własnego do IF. Zastosowanie wyższych opłat za zarządzenia w formie zachęty dla potencjalnych pośredników finansowych może skutkować tym, iż efektywność wsparcia może być taka sama lub mniejsza niż w przypadku dotacji.

Nie bez znaczenia dla wyboru optymalnej formy wsparcia w finansowaniu usług są trudności w ustanowieniu odpowiednich zabezpieczeń, z uwagi na niematerialne formy usług. Należy przyjąć, że pośrednik finansowy będzie poszukiwał

zabezpieczeń także na majątku firmy, istnieje więc ryzyko, że problem ustanowienia odpowiednich zabezpieczeń będzie dotyczył firm najmłodszych i najmniejszych.

Argumenty przemawiają za wsparciem usług dla MŚP, w tym wsparcia dla MŚP w zakresie internacjonalizacji, w RPO 2021-2027 w formie dotacyjnej. Uwzględniając bardziej elastyczne zasady wsparcia w 2021-2027 umożliwiające stosowanie umorzeń jak również łączenie różnych form wsparcia, przeprowadzony będzie pilotaż dotyczący finansowania w formie IF usług dla MŚP jako elementu projektu inwestycyjnego lub finansowanie bezzwrotne komponentu doradczego w powiązaniu z komponentem inwestycyjnym finansowanym w formie zwrotnej.

VII. Wsparcie dla nowopowstałych firm

Działalność inkubatorów i oferowanych przez nie usług nie jest nastawiona na osiągnięcie zysków. Często są to projekty inicjowane ze względu na wagę tego rodzaju przedsięwzięć dla gospodarki regionu. Typowe finansowanie dłużne nie sprzyja budowaniu przyjaznego systemu start-upowego. Wysoki koszt finansowania usług inkubacyjnych oraz fakt, że oferta podmiotów je oferujących nie jest nastawiona na osiągnięcie zysków, powodują, że usługi te nie generują zysków, które mogą pozwolić na spłatę pożyczki. Rentowność podmiotów prowadzących inkubator jest niska z uwagi na, braku możliwości uzyskania przychodów od inkubowanych firm w takiej wysokości, która pozwalałaby na wygenerowanie zysków.

Młode firmy z innowacyjnym pomysłem biznesowym potrzebują oprócz prostych usług inkubacyjnych często doradztwa indywidualnego „szytego na miarę”, co powoduje, że koszty realizacji takich usług są wysokie, zniechęcając przedsiębiorstwa do ich zakupu. Dotacyjna forma wsparcia (brak konieczności zwrotu całości kosztów usługi) będą stanowić zachętę do wyboru kompleksowych i wysokiej jakości usług, dopasowanych do indywidualnych potrzeb.

Ponadto występuje duże ryzyko braku na rynku pośredników finansowych skłonnych zbudować ofertę dla inkubatorów, co wynika z braku doświadczenia w realizacji tego rodzaju wsparcia i wiedzy na temat działalności inkubacyjnej. Ponadto brak masy krytycznej - wąski profil działalności podmiotów oferujących wsparcie przedsiębiorstw na wczesnym etapie rozwoju ogranicza zainteresowanie pośredników finansowych ofertą dedykowaną temu obszarowi.

Dodatkowo nie wyklucza się, że w przypadku realizacji programów rozwojowych dla młodych innowacyjnych firm, koordynowanych przez lokalne ośrodki innowacji - jednym z elementów wsparcia oprócz usług doradczych będzie grant na rozwój produktu/ usługi, jako niezbędny element kompleksowych działań związanych z rozwojem innowacyjnego projektu biznesowego.

Profil i specyfika działalności podmiotów świadczących usługi na wczesnych etapach rozwoju oraz rodzaj samych usług, przemawiają za **stosowaniem wsparcia dotacyjnego w tym zakresie.**

VIII. Promocja gospodarczej oraz zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej regionu:

W ramach wskazanego obszaru przewiduje się udzielanie wsparcia wyłącznie w formie dotacji. Planowane projekty będą realizowane w szczególności przez instytucje publiczne i co do zasady nie będą generować zwrotu, czy oszczędności.

Charakter planowanej do realizacji interwencji w zakresie wsparcia kompleksowej **obsługi inwestorów i eksporterów w regionie w formule one- stop- shop** wskazuje na zastosowanie bezzwrotnej formy wsparcia. Wsparcie będzie miało charakter przedsięwzięcia systemowego, które na celu ma dążenie do zwiększenia poziomu inwestycji, zarówno przez inwestorów krajowych, jak i zagranicznych oraz wsparcie eksportu małopolskich przedsiębiorstw. Działania w tym zakresie prowadzić będą, z jednej strony, do podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej, z drugiej zaś, kształtować będą markę „regionu” przyjaznego inwestorom, a ich oddziaływanie dotyczyć będzie potencjalnie wszelkich inwestorów oraz MŚP zamierzających rozwinąć działalność eksportową. Działania te są elementem polityki rozwoju województwa, nakierowanym na tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego w całym regionie, nastawionym na osiągnięcie korzyści ale w długim terminie.

Promocja gospodarcza jest jednym z ważnych narzędzi wsparcia rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Silna marka sprzyja tworzeniu przewagi konkurencyjnej, wyróżnia region na tle innych, przyciąga inwestorów, a także jest znaczącym wsparciem dla procesów innowacyjnych. Działania z zakresu promocji gospodarczej regionu nie mają charakteru przedsięwzięć komercyjnych. Nie służą generowaniu przychodów, ale koncentrują się na ogólnym budowaniu pozytywnego wizerunku regionu, z uwzględnieniem jego specyfiki.

Podsumowując, obszary te powinny być wspierane poprzez dotacje, przede wszystkim z uwagi na to, iż obejmują w dużej mierze zadania publiczne realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje otoczenia biznesu, a także organizacje pozarządowe działające na rzecz rozwoju gospodarczego regionu.

IX. Internacjonalizacja

Jedną z podstawowych miar internacjonalizacji gospodarki jest liczba przedsiębiorstw zajmujących się eksportem lub importem. Niestety obszar ten nadal nie należy do silnych stron polskiej gospodarki. Z szacunków opartych na danych GUS za 2019 r., wynika, że 2,9% firm w Polsce sprzedaje wyroby za granicę, a zaledwie 0,95% (20,9 tys.) – usługi.

Mając na względzie powyższe wskaźniki, a także fakt, że internacjonalizacja jest działaniem o wysokim stopniu ryzyka (może przynosić efekty finansowe dla firm po kilku latach lub też nie przynieść zakładanych korzyści) **wsparcie internacjonalizacji MŚP** (począwszy od analizy możliwości wejścia na rynki zagraniczne, poprzez wsparcie w opracowaniu i wdrożeniu strategii wejścia przedsiębiorstwa na rynek zagraniczny, poprzez udział w targach, wystawach i misjach gospodarczych) - **w formie dotacyjnej, będzie zachętą dla przedsiębiorstw do podjęcia działań w zakresie rozpoczęcia/rozwoju ekspansji zagranicznej.**

Dodatkowo jak wskazują sami przedsiębiorcy w przeprowadzonych badaniach skala przedsięwzięcia, jakim jest internacjonalizacja działalności firmy, jest na ogół znacznie większa od zakresu projektów w ramach polityki spójności. Przedsiębiorcy są często zdania, że podpisany kontrakt handlowy, który często miał być efektem realizowanych projektów stanowi uwieńczenie całości ich wysiłków, również tych podejmowanych poza projektem (np. dotyczących budowania oferty produktowo-usługowej, kreowania wizerunku marki). Oznacza to, że precyzyjne określenie udzielonego wsparcia w ramach projektu na wzrost przychodów z działalności eksportowej jest trudne i nie jest jedyną determinantą tylko składa się na całość działań przedsiębiorstwa w tym zakresie, również poza projektem.

Jednocześnie należy wskazać, że działania inwestycyjne przedsiębiorstwa w zakresie dostosowania produkcji/produktu do wymagań docelowego rynku zagranicznego będą możliwe do sfinansowania za pomocą instrumentów finansowych - zostały wskazane w badaniu ewaluacyjnym "Aktualizacja analizy w zakresie możliwości zastosowania zwrotnych instrumentów finansowych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020" jako jedyny zakres działań możliwy do sfinansowania za pomocą IF w obszarze internacjonalizacji.

X. Wsparcie IOB

W ramach celu szczegółowego 1(iv) przewidziano uzupełniające wsparcie dotacyjne dla rozwoju infrastruktury proinnowacyjnych instytucji otoczenia biznesu. IOB to podmioty nie działające dla zysku lub przekazujące zyski na realizację celów statutowych. Znaczna część IOB to jednostki, dla których organem założycielskim lub nadzorującym jest sektor publiczny bądź jednostki organizacyjne ośrodków naukowych. Instrumenty finansowe w coraz szerszym zakresie powinny funkcjonować na bazie praktyk rynkowych – brak historii kredytowej IOB i niewielkie zasoby własne uniemożliwiający ustanowienie zabezpieczenia zwiększają ryzyko niepowodzenia danej inwestycji oraz skutkują negatywną oceną poziomu wiarygodności finansowej podmiotu ubiegającego się o wsparcie. Dodatkowo nie bez znaczenia jest ograniczony potencjał pośredników do finansowania zadań w tym

obszarze, jak również problem z osiągnięciem odpowiedniej masy krytycznej dla instrumentów finansowych.

Argumenty przemawiają za finansowaniem IOB w formie dotacji.

XI. Pozostałe typy projektów w CP 1 planowane do realizacji w formie dotacji:

- a) W ramach celu szczegółowego 1(ii) przewiduje się udzielanie wsparcia wyłącznie w formie dotacji i nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.**

Planowane w ramach celu szczegółowego projekty będą realizowane w szczególności przez instytucje publiczne i co do zasady nie będą generować zwrotu, czy oszczędności.

Przedsięwzięcia planowane w tym obszarze i dotyczące:

- e-administracji i cyberbezpieczeństwa (zaplanowano m.in. działania służące wdrażaniu standardów funkcjonowania cyfrowych urzędów lub cyfrowemu udostępnieniu zasobów ze źródeł administracyjnych, dalszy rozwój elektronicznej administracji, wzmacnianie bezpieczeństwa świadczenia e-usług, oraz dalsze wsparcie w zakresie geodezji)
- e-zdrowia (zarówno jako kontynuacja rozwoju systemu funkcjonującego w regionie, a także wprowadzanie nowych interoperacyjnych z krajowymi funkcjonalności i udogodnień a przez to zwiększenie dostępności i jakości e-usług z zakresu ochrony zdrowia)
- e-kultury (obejmujących w szczególności platformy cyfrowe, projekty podmiotów działających w obszarze kultury na terenie Małopolski, z uwzględnieniem instytucji kultury, organizacji pozarządowych i innych instytucji, digitalizację oraz udostępnianie unikalnych zbiorów w postaci cyfrowej),

nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a ich realizacja jest uzasadniona ze względu na szeroko rozumiany interes społeczny.

Wszystkie z wymienionych typów projektów mają na celu wzmocnienie potencjału regionu oraz służyć będą realizacji zadań publicznych. Wsparcie projektów dot. e-administracji przyczyni się do zwiększenia dostępności tych usług dla obywateli, oraz pozwoli jednostkom samorządu terytorialnego na dostosowanie do wymogów prawa w zakresie uzupełniania baz geodezyjnych. Dodatkowo, za kontynuacją działań z zakresu e-kultury przemawia niski potencjał finansowy instytucji kultury w zakresie prowadzenia jakichkolwiek procesów inwestycyjnych bez wsparcia zewnętrznego. Jest to zatem kwestia uzasadniona tzw. interesem społecznym.

b) W ramach celu szczegółowego 1(iv) przewiduje się udzielanie wsparcia wyłącznie w formie dotacji i nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

Planowane w ramach celu szczegółowego projekty będą realizowane w szczególności przez instytucje publiczne i co do zasady nie będą generować zwrotu, czy oszczędności. Instytucje publiczne, które zasadniczo nie prowadzą działalności ukierunkowanej na zysk, nie mają możliwości zaangażowania prywatnego finansowania, ani zastosowania zwrotnych form finansowania.

Przedsięwzięcia planowane w tym obszarze i dotyczące budowania kompetencji i umiejętności w zakresie:

- **innowacyjnej przedsiębiorczości** (specjalistyczne doradztwo na rzecz przedsiębiorstw w oparciu o regionalny model transferu wiedzy oraz wsparcie przedsiębiorstw w zakresie przygotowania projektów innowacyjnych, promocja innowacyjności i przedsiębiorczości, wsparcie procesu sukcesji/transferu biznesu w małopolskich przedsiębiorstwach)
- **zarządzania regionalną inteligentną specjalizacją**
- **przedsiębiorczości oraz innowacji na obszarach zmarginalizowanych**

nie przynoszą bezpośrednich korzyści finansowych, a ich realizacja jest uzasadniona ze względu na szeroko rozumiany interes społeczny, w zakresie wzmocnienia ekosystemu innowacji oraz stymulowania rozwoju przedsiębiorczości i innowacji na obszarach zmarginalizowanych. Przewiduje się, że przedsięwzięcia te będą miały charakter kompleksowy i systemowy oraz będą realizowane przez instytucje o zasięgu regionalnym, w tym IOB, których znaczna część to jednostki, dla których organem założycielskim lub nadzorującym jest sektor publiczny bądź jednostki organizacyjne ośrodków naukowych. Uzasadnienie to dotyczy również planowanego w ramach cs 1(iv): wsparcia usług doradczych dla MŚP w oparciu o regionalny model transferu wiedzy, jako wsparcia usług rozwojowych MŚP, omówionego wcześniej w pkt. VI oraz wsparcia dla rozwoju istniejących w regionie zasobów infrastruktury otoczenia biznesu (ośrodki nie objęte krajowym systemem akredytacji ośrodków innowacji), jako wsparcia IOB omówionego wcześniej w pkt .X.

W zakresie **instrumentu dedykowanego promocji przedsiębiorczości oraz innowacji na obszarach zmarginalizowanych** – forma dotacyjna jest uzasadniona w szczególności faktem, że jest to kompleksowe przedsięwzięcie adresowane do 62 gmin zidentyfikowanych na szczeblu regionalnym, jako obszary zmarginalizowane, które wymagają skierowania do nich szczególnego rodzaju wsparcia, w celu wyrównania ich szans rozwojowych. Są to obszary o największej koncentracji problemów rozwojowych, o niskim poziomie przedsiębiorczości. Wyrównywanie szans obszarów zmarginalizowanych w celu równoważenia poziomu życia mieszkańców i zapewnienia spójności w gospodarce będzie zapewnione w projekcie m.in. poprzez **mikro bony dotacyjne** na realizację proinnowacyjnych rozwiązań.

Jednak powstawanie innowacji na obszarach zmarginalizowanych powinno być stymulowane prostymi, łatwo dostępnymi rozwiązaniami, nie kosztownymi, ale takimi, jakie pasują do przedsiębiorstw tam działających. Efektem wdrożenia bonu byłby nowy/ulepszony produkt lub usługa. Będzie to innowacja w skali firmy. Ze środków w ramach bonu, przedsiębiorca może zakupić środki trwałe lub usługi niezbędne do opracowania nowego/ulepszonego produktu lub usługi.

Przedsiębiorcy działający na polskiej wsi mają słabo rozpoznany system instytucjonalnego wsparcia ich działalności. Za jeden z najbardziej uciążliwych elementów prowadzenia firmy uznają pozyskiwanie kapitału. Do rzadkości należy współpraca przedsiębiorstw wiejskich z ośrodkami badawczo-rozwojowymi; w badaniu ankietowym zadeklarowało ją tylko 7% respondentów. Przedsiębiorcy na ogół wskazują brak potrzeby współpracy z jednostkami badawczymi (41% pytanych), trudności w dotarciu do informacji na temat działalności takich jednostek (30%) oraz brak doświadczenia w takiej współpracy (26%). Badania przedsiębiorców wykazały jednoznacznie, że ich wiedza na temat instytucji otoczenia biznesu oraz oferowanych przez nie usług jest niewielka. Można stwierdzić, że zaledwie połowa przedsiębiorców ma wiedzę o takich instytucjach, z których usług korzysta tylko co 4., 5. firma. Wśród barier utrudniających współpracę z otoczeniem biznesu przedsiębiorcy wymieniali najczęściej niedostateczną informację o działalności lub ofercie takich instytucji, brak doświadczenia we współpracy oraz bariery finansowe (*Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości na wsi – wybrane zagadnienia*, Jerzy Bański, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, 2015 r.). Statystyki dotyczące wdrażania RPO WM 2014-2020 wskazują, iż firmy z terenów zmarginalizowanych, nie korzystają chętnie ze środków unijnych, obawiają się skomplikowanej procedury ubiegania się o wsparcie zewnętrzne. Dlatego uproszczenie procedur, dotarcie do nich bezpośrednio w ramach realizowanego projektu i wsparcie gotowego "pomysłu" na innowację stanowiłoby zachętę do dalszego rozwoju działalności i zwiększenia poziomu przedsiębiorczości na tych terenach, co jest celem projektu. Zwiększyłoby także zainteresowanie środkami europejskimi na finansowanie rozwoju firm na obszarach wiejskich.

CELE POLITYKI 2-5

I. Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej

W ramach celu szczegółowego 2 (i) w odniesieniu do budynków użyteczności publicznej planowane jest zastosowanie finansowania w formie dotacji.

Znaczna część budynków użyteczności publicznej jest niedoinwestowana i wykazuje duży potencjał do obniżenia strat energii i uzyskania dzięki temu oszczędności oraz zmniejszenie emisji szkodliwych substancji do środowiska.

Jednakże należy mieć na uwadze, iż:

- utrzymanie budynków użyteczności publicznej jest finansowane ze środków publicznych i inwestycje w te budynki nie są traktowane priorytetowo przy decyzjach podmiotów publicznych dotyczących wydatków publicznych,
- w zasobie publicznym znajduje się znaczna część budynków zabytkowych, będących pod ochroną konserwatorską, wiele budynków w tym zasobie pełni także istotne funkcje publiczne, np. szkoły, szpitale, ośrodki kultury, itp.,
- na zakres potencjalnych inwestycji w termomodernizację budynków użyteczności publicznej duży wpływ ma aktualna sytuacja finansowa jednostek samorządu terytorialnego czy budżetu państwa, która uległa znacznemu pogorszeniu w związku z negatywnymi skutkami COVID-19.

Pomimo potencjału do generowania oszczędności przy termomodernizacji budynków użyteczności publicznej należy mieć na uwadze następujące kwestie:

- w obecnej sytuacji budżetowej JST oferta pożyczkowa może nie spotkać się z szerszym zainteresowaniem ze strony ostatecznych odbiorców, co ostatecznie może skutkować tym, iż znaczna część tych inwestycji, które mogą wpływać również na zmniejszenie emisji szkodliwych substancji do środowiska, może nie zostać w ogóle zrealizowana,
- brak potencjalnego zainteresowania ze strony pośredników finansowych, którzy muszą skalkulować szacunkowe zainteresowanie ofertą przez ostatecznych odbiorców w danym województwie, uwzględnić również koszty związane z obsługą długoterminowych pożyczek termomodernizacyjnych, w proponowanej opłacie za zarządzanie (ostatecznie koszty obsługi IF mogą być nieproporcjonalne do ostatecznych efektów).

II. Odnawialne źródła energii

W ramach celu szczegółowego 2 (ii) w odniesieniu do inwestycji w rozwój odnawialnych źródeł energii planowane jest zastosowanie finansowania w formie dotacji.

W obszarze rozwoju odnawialnych źródeł energii zaplanowane zostało przyjęcie formy wsparcia w postaci dotacji. Ze względu na planowane wsparcie lokalnych, rozproszonych źródeł, rozwój energetyki prosumenckiej, występujące zagrożenie ubóstwem energetycznym w województwie, w obszarze OZE będą stosowane dotacje w odniesieniu do szerokiego spektrum inwestycji. W odniesieniu do obszaru OZE należy wziąć pod uwagę publiczny interes w propagowaniu wykorzystania zielonej energii, ograniczoną świadomość mieszkańców w tym zakresie,

niejednokrotnie wysokie koszty przygotowania inwestycji oraz długi czas zwrotu środków. Wszystkie te czynniki uzasadniają zastosowanie dotacji.

III. Adaptacja do zmian klimatu

W ramach celu szczegółowego 2 (iv) nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych. Planowane do realizacji projekty w ramach celu szczegółowego będą realizowane przez instytucje publiczne i co do zasady nie będą generować dochodów/oszczędności. Dodatkowo są to projekty, które będą realizowały zobowiązania samorządów wynikające z odpowiednich ustaw.

Projekty głównie będą dotyczyły zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańców. Planowane jest wsparcie Ochotniczych Straży Pożarnych, jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zabezpieczania mieszkańców przed osuwiskami, rozwoju zagospodarowania wód deszczowych realizowane głównie we współpracy pomiędzy gminami i mieszkańcami, jak również wsparcie inwestycji z zakresu rozwoju małej retencji.

IV. Gospodarka wodno-kanalizacyjna

Ze względu na typy beneficjentów i rodzaje projektów, formą wsparcia będą dotacje. Działania związane z inwestycjami w zaopatrzenie w wodę, kanalizację i oczyszczanie ścieków, nie dotyczą projektów mogących generować znaczące przychody. Potrzeby inwestycyjne dotyczą wyłącznie odpowiedzialności organów samorządu terytorialnego, które realizują właściwe działania w tym zakresie.

V. Gospodarka odpadami

Za organizacją systemu gospodarki odpadami odpowiada gmina, zgodnie z *ustawą o utrzymaniu czystości i porządku*. Gminy są zobowiązane do osiągnięcia określonego poziomu przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych.

System gospodarki odpadami za który odpowiedzialne są gminy jest oparty na samofinansowaniu się, czyli na opłatach mieszkańców, których wysokość powinna być ustalona na poziomie zabezpieczającym pokrycie kosztów funkcjonowania systemu. Opłaty te są z roku na rok coraz wyższe. W tym przypadku finansowanie dłużne mogłoby spowodować dodatkowy wzrost cen i kosztów odpadów u mieszkańców, spadek społecznego poparcia do transformacji w kierunku GOZ, a także zwiększyć skalę istniejących w tym obszarze problemów, związanych np. ze wzrostem liczby nielegalnych wysypisk śmieci.

Potencjał do zastosowania instrumentów finansowych jest dostrzegany w przypadku projektów dotyczących transformacji przedsiębiorstw w kierunku GOZ. Takie inwestycje mogą przynosić szereg korzyści przedsiębiorstwom, m.in. mniejsze zużycie materiałów, ponowne wykorzystanie surowców wtórnych, poprawa wizerunku publicznego, itp. Tego typu projekty mogą być w przyszłości coraz bardziej

popularne, wraz z upowszechnianiem się rozwiązań GOZ i lepszą organizacją systemu odpadów i ich recyklingu. Jednakże na obecnym etapie konieczne jest w pierwszej kolejności stworzenie zachęt dla przedsiębiorców do realizacji tego typu przedsięwzięć, zatem i w tym przypadku konieczne jest zastosowanie wsparcia dotacyjnego. Przy tym należy zauważyć, że projekty przedsiębiorstw w kierunku wdrożenia rozwiązań GOZ mogą być również wspierane w ramach CP1.

Podsumowując, w przypadku projektów z zakresu gospodarki odpadami za które odpowiedzialne są gminy, właściwą formą wsparcia powinny być dotacje, z wyjątkiem przedsięwzięć realizowanych przed przedsiębiorców. W celu osiągnięcia masy krytycznej, wsparcie dla przedsiębiorców z zakresu GOZ powinno być oferowane w ramach instrumentu oferującego różnego rodzaju produkty wsparcia dla firm w CP1.

VI. Sieci ciepłownicze

Analiza możliwości finansowania sieci ciepłowniczych przemawia za wspieraniem tego typu projektów w formie dotacji, nie zaś instrumentów finansowych. Za stosowaniem dotacji a nie instrumentów finansowych przemawia bardzo niska opłacalność działalności ciepłowniczej, często jest ona realizowana po kosztach. Przerzucenie kosztów inwestycji na odbiorców ciepła może spowodować odwrót od ciepła systemowego w kierunku indywidualnych instalacji będących źródłem emisji szkodliwych substancji do środowiska.

VII. Realizacji zadań z Programu Ochrony Powietrza

Działania w zakresie realizacji zadań z Programu Ochrony Powietrza również będą finansowane w oparciu o dotacje. Są to zadania nie generujące żadnych oszczędności, realizowane w celu poprawy jakości życia mieszkańców, i wynikają z obowiązków ustawowych. Wsparciem objęte zostaną zadania polegające na doradztwie, edukacji i informacji skierowanej do mieszkańców poprzez gminy oraz zapewnienie możliwości funkcjonowania straży gminnych przeprowadzających kontrole przepisów ochrony środowiska.

VIII. Bioróżnorodność, zielona infrastruktura i rekultywacja terenów zdegradowanych

Ze względu na specyfikę projektów dotyczących bioróżnorodności, zielonej infrastruktury i rekultywacji terenów zdegradowanych uzasadnioną formą wsparcia w tym obszarze jest dotacja. Jako argumenty należy wskazać:

- **Publiczny charakter inwestycji** - Planowane do realizacji projekty w ramach celu szczegółowego 2vii będą niedochodowe a pożądane z punktu widzenia społeczności mieszkańców regionu oraz turystów. **Realizowane będą głównie przez instytucje publiczne** i co do zasady nie będą generować dochodów/oszczędności. Dodatkowo spodziewamy się, że znaczna część projektów będzie

realizowane przez JST, podmioty działające w imieniu jst, instytucje powołane w celu ochrony przyrody, które mają ograniczone możliwości zaciągania zobowiązań na realizację projektów unijnych. Projekty planowane do realizacji w tym zakresie trudno byłoby skomercjalizować.

- **Interes przyrodniczy i społeczny** – Działania będą ukierunkowane przede wszystkim na obszary objęte **formami ochrony przyrody** a realizacja projektów będzie mieć istotny wpływ na prawidłową ochronę przyrody, która stanowi istotne dziedzictwo naturalne regionu. Prowadzone będą działania w zakresie **edukacji ekologicznej**, które przyczynią się do zmiany postaw i zachowań mieszkańców regionu, dzięki czemu wzmocnione zostaną efekty ekologiczne interwencji. Dodatkowo zaplanowano wsparcie w zakresie **zielnej infrastruktury** w miastach, która jest źródłem korzyści związanych ze zdrowiem, takich jak czyste powietrze czy lepsza jakość wody. Ponadto w regionie interwencji wymagają **zdegradowane i zdegradowane grunty**, które z uwagi na swój dotychczasowy charakter (np. związany z byłą działalnością przemysłu ciężkiego, stanowiący enklawę izolowaną fizycznie i społecznie od reszty gminy w okresie użytkowania) potrzebują obecnie podjęcia działań mających na celu włączenie tych obszarów do funkcjonującej tkanki.

Wsparcie w powyższym zakresie, przy wykorzystaniu instrumentów finansowych (lub form mieszanych) nie spotka się z zainteresowaniem JST, mogłoby to wywołać potencjalną niechęć / niemożność dalszego zadłużania się jednostek sektora publicznego. Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych ze względu na nieopłacalność i nierentowność realizowanych projektów. Preferowane jest wsparcie z wykorzystaniem form bezzwrotnych ze względu na swój usługowy charakter. **Dlatego w tych obszarach uzasadnioną formą wsparcia w tym jest dotacja, która** stanowić będzie efekt zachęty dla inwestycji realizowanych w celu poprawy stanu środowiska naturalnego, jego ochrony i zachowania walorów przyrodniczych. Bez wsparcia dotacyjnego znaczna część przedsięwzięć możliwych do realizacji i pożądaných z punktu widzenia stanu środowiska i społeczeństwa może nie zostać zrealizowana.

- **Skutki pandemii COVID:** Zgodnie z *Unijną strategią na rzecz bioróżnorodności 2030*, inwestowanie w ochronę przyrody i odbudowę jej zasobów będzie miało kluczowe znaczenie w procesie wychodzenia Europy z kryzysu gospodarczego związanego z **COVID-19**. Konieczne jest zapewnienie odbudowy, odporności i odpowiedniej ochrony wszystkich światowych ekosystemów do 2050 r. Ponadto niedawna blokada ze względu na pandemię COVID-19 uświadomiła nam wartość zielonych przestrzeni miejskich dla naszego fizycznego dobrostanu i zdrowia psychicznego. Ponadto sytuacja kryzysu wywołana COVID, spowoduje znacznie zmniejszoną skłonność do ubiegania się o finansowanie zwrotne, problemem może się okazać, nawet zapewnienie wkładu własnego dla dotacji.

IX. Transport regionalny i transport miejski

Argumenty wskazujące na barierę w zastosowaniu IF w obszarze transportu to m.in.:

- obszar transportu obejmuje **zadania z zakresu usług publicznych** realizowane w ogólnym interesie publicznym, tj. uznane jako podstawowe i mające szczególne znaczenie dla funkcjonowania społeczności lokalnej/regionalnej oraz warunkujące realizację jej istotnych potrzeb, które co do zasady są deficytowe, bo wymagają dotowania ze środków publicznych – inwestycje w tym obszarze z reguły nie generują dochodu/zysku
- **kapitałochłonność inwestycji transportowych przy długim okresie zwrotu** poniesionych na jej budowę/zakup nakładów oraz braku możliwości pobierania opłat za korzystanie z takiej infrastruktury lub pobieranie opłat nierekompensujących kosztów świadczenia tego typu usług, co pociąga za sobą konieczność dotowania przez JST, np. działalności przewozowej w transporcie publicznym (np. drogi niższych kategorii, usługi przewozowe w transporcie publicznym)
- **wsparcie dotacyjne to istotny czynnik zwiększający atrakcyjność transportu zbiorowego** dla użytkowników, dzięki możliwości minimalizacji opłat ze strony korzystających, a więc zwiększający jego atrakcyjność, co może przyczynić się do wzrostu wykorzystania transportu publicznego, a nawet zahamowania odpływu użytkowników po pandemii COVID-19
- **beneficjentami w zakresie inwestycji transportowych są przede wszystkim jednostki sektora finansów publicznych**, w tym w szczególności jednostki samorządu terytorialnego, które dotknięte skutkami pandemii COVID-19 w postaci spadku dochodów przy jednoczesnym wzroście wydatków towarzyszących przeciwdziałaniu pandemii, może prowadzić do załamania inwestycji samorządowych, zwłaszcza w sytuacji braku dostępu do finansowania bezzwrotnego. Zastosowanie wsparcia zwrotnego spowoduje wzrost zadłużenia samorządów / operatorów transportu publicznego oraz wzrost obciążeń przyszłych budżetów jednostek wydatkami związanymi z obsługą długu, co może stanowić istotny czynnik ograniczający nie tylko inwestycje w tym obszarze ale i świadczenie usług
- **znaczenie i funkcja transportu publicznego oraz infrastruktury transportu**, jako czynnika warunkującego możliwość prowadzenia działalności społecznej i gospodarczej oraz tworzącego warunki dla wzrostu i rozwoju społeczno-gospodarczego - czynnik jakości życia społecznego oraz czynnik atrakcyjności inwestycyjnej danego obszaru, jako taki wymaga szczególnej dbałości

- **znaczenie transportu zbiorowego dla środowiska naturalnego i ograniczenia społecznych kosztów transportu** - ograniczanie zużycia nieodnawialnych zasobów oraz, co jest istotne w przypadku działalności transportowej, ograniczanie negatywnych skutków zewnętrznych transportu, takich jak emisja spalin, hałas, wypadki – w tym, np. nowoczesny, ekologiczny i zapewniający bezpieczeństwo podróży tabor (także w wymiarze zdrowotnym), wraz z koniecznością zapewnienia infrastruktury służącej obsłudze tego nowoczesnego taboru (np. stacje ładowania, zaplecze służące obsłudze technicznej)
- ułatwienie organizatorom transportu publicznego dostępu do środków finansowych na **inwestycje pozwalające odbudować atrakcyjność i zaufanie do transportu zbiorowego po pandemii COVID-19** – transport publiczny doświadczył znacznego odpływu pasażerów oraz zmniejszenia wpływów z biletów przy konieczności zapewnienia obsługi taborowej zaplanowanych tras oraz zapewnienia dodatkowych środków bezpieczeństwa dla podróżnych oraz obsługi. W nieodległej przyszłości sytuacja taka może prowadzić do likwidacji części kursów, szczególnie tych mniej rentownych, a tym samym do zaprzeczenia widocznego „renesansu” transportu publicznego, szczególnie w większych miastach oraz w ramach regionalnych i aglomeracyjnych połączeń kolejowych. Dlatego też dostęp do wsparcia bezzwrotnego w zakresie inwestycji jest tak ważny, jako że pozwala realizować niezbędne inwestycje bez nadmiernego obciążania budżetów jednostek sektor publicznego, pozostawiając im większe możliwości
- z uwagi na charakter inwestycji oraz potencjalną niechęć / niemożność dalszego zadłużania się jednostek sektora publicznego **potencjalny brak zainteresowania ze strony pośredników finansowych.**

Podsumowując, obszar ten na poziomie regionalnym powinien być wspierany poprzez dotacje, przede wszystkim z uwagi na to, iż obejmuje on zadania z zakresu usług publicznych. Finansowanie projektów poprzez instrumenty finansowe może skutkować koniecznością przerwania kosztów na odbiorców tych usług, czyli mieszkańców, poprzez podniesienie cen usług w tym zakresie.

W odniesieniu do tego obszaru potencjał do zastosowania IF mają rozwiązania z zakresu transportu niskoemisyjnego, w które coraz częściej angażują się przedsiębiorcy. Chodzi tu głównie o systemy sharingowe (car sharing, bike sharing), ogólnodostępne stacje ładowania itd., czego nie planuje się w ramach małopolskiego programu regionalnego.

X. Kultura, dziedzictwo kulturowe i turystyka

W ramach CP 4 (vi) oraz CP 5 (i, ii) nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych, uzasadnioną formą wsparcia w tym obszarze jest dotacja, mając na uwadze następujące przesłanki:

- **Publiczny charakter inwestycji** - Planowane do realizacji projekty w ramach tych celów szczegółowych będą niedochodowe a pożądane z punktu widzenia lokalnej społeczności/ mieszkańców regionu oraz turystów. **Realizowane będą głównie przez instytucje publiczne** i co do zasady nie będą generować dochodów/ oszczędności. Większość projektów będzie miała dominujący wymiar społeczny, obejmujący budynki użyteczności publicznej, instytucje kultury, publiczną infrastrukturę turystyczną, czy projekty uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego. Dodatkowo spodziewamy się, że znaczna część projektów będzie realizowane przez JST. Projekty planowane do realizacji trudno byłoby skomercjalizować. Dlatego inwestycje w infrastrukturę społeczną, powiązaną z procesem integracji społecznej kwalifikują się do wsparcia dotacyjnego. W obszarze kultury czy turystyki nie przewiduje się realizacji inwestycji nastawionych na osiągnięcie zysku. W tym obszarze inwestycje będą przede wszystkim realizować zadania publiczne o charakterze niekomercyjnym, promujących zachowanie i ochronę dziedzictwa kulturowego oraz poprawiających dostęp do usług społecznych w zakresie kultury, czy ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej, dlatego zasadna jest dotacja. Działania w turystyce będą realizowane głównie przez podmioty publiczne, zaś projekty będą dotyczyły głównie turystycznych szlaków tematycznych, turystycznych szlaków i innych produktów turystycznych (odwołujących się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych). Inwestycje w publiczną, ogólnodostępną infrastrukturę staną się fundamentem dla rozwoju MSP prowadzących działalność w branży turystycznej. Działalność tych firm może zostać wsparta w ramach CP1, w tym także w formie instrumentów finansowych.
- **Wdrażanie działań przez instrumenty terytorialne w CP 5 (i,ii)** - Ze względu na realizację działań z zakresu turystyki, kultury i dziedzictwa kulturowego za pośrednictwem instrumentów terytorialnych (IIT oraz RLKS) najbardziej adekwatne w tym przypadku wydaje się być zastosowanie formy dotacji. Wdrażanie instrumentów terytorialnych w oparciu o model partycypacyjny, umożliwi udział w procesie współdecydowania o kierunkach rozwoju danego obszaru, **zwiększy zaangażowanie samorządów lokalnych, partnerów społecznych, społeczności lokalnych w podejmowanie działań rozwojowych i przygotowywaniu kompleksowych strategii**. Realizacja CP5 i wzmocnieni rolę lokalnych interesariuszy w planowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego dzięki oddolnemu kreowaniu planów rozwoju, animacji czy zawiązywaniu działalności lokalnych partnerstw. takie oddolne podejście do realizacji wspólnych uzgodnionych przedsięwzięć powinno stanowić dodatkowy argument za stosowaniem dotacji w tych obszarach.

- **Wsparcie Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) UZDROWISKA** - zgodnie z SRWM, uzdrowiska stanowią jedno z obszarów strategicznej interwencji regionu. Z uwagi na specyfikę województwa, bardzo ważne jest, aby interwencja kierowana była również na obszary o szczególnych walorach i potencjale, a za takie niewątpliwie należy uznać miejscowości uzdrowiskowe. Małopolska to, obok Dolnego Śląska, drugi wiodący region w Polsce z ofertą uzdrowiskową o uznanej tradycji i bogatej historii. Są to w większości historyczne kurorty, będące znakiem rozpoznawczym regionu, często o zabytkowej architekturze oraz doskonałym położeniu ze względu na walory klimatyczne, przyrodnicze i turystyczne. Miejscowości turystyczne są zlokalizowane głównie na obszarach górskich, które, jak wcześniej wskazywano, są obszarami o utrudnionym dostępie komunikacyjnym i ograniczonych możliwościach rozwoju przemysłu. **Z uwagi na istotne znaczenie rozwoju branży uzdrowiskowej** oraz dużą koncentrację na terenie województwa tej cenionej formy lecznictwa, **należy w formie dotacji umożliwić również wsparcie przedsiębiorców uzdrowiskowych działających na tych obszarach.** Zgodnie z rekomendacjami przygotowanymi przez Polski Instytut Ekonomiczny¹ nowe realia postepidemiczne będą wymagać **ponownego zdefiniowania roli sektora turystycznego w gospodarce**, tak polskiej, jak i globalnej, m.in. w kontekście ochrony zdrowia. Szansą dla Polski może być **turystyka uzdrowiskowa**, która będzie wspomagać sektor ochrony zdrowia w realizacji jego misji. Jest to szczególnie istotne nie tylko w kontekście zjawiska pandemii, lecz również w kontekście zachodzących procesów starzenia się społeczeństw. Obiekty hotelowe powinny oferować coraz szerszy wachlarz ofert dostępnych w obiektach uzdrowiskowych i sanatoryjnych. Elektroniczne systemy diagnostyczne, indywidualna oferta rekreacyjno- sportowa, a także szereg turnusów tematycznych mogą odgrywać znaczącą rolę w definiowaniu sektora na nowo. Ponadto jak wynika z badania KE dot. wkładu turystyki w lokalny i regionalny rozwój², turystyka uzdrowiskowa i sport są ściśle związane z turystyką zdrowotną. Turystyka związana ze zdrowiem stanowi część szerszych priorytetów opieki zdrowotnej, jako jeden z aspektów ogólnego stanu zdrowia.

W **wyniku ewaluacji ex post** 6 osi priorytetowej RPO WM 2014-2020³, zwrócono uwagę na następujące kwestie w zakresie **wsparcia uzdrowisk:**

- Oceniono, że przyjęta logika interwencji jest trafna w odniesieniu do celów zawartych w Programie, działania odpowiadały na opisane wyzwania i potrzeby wsparcia miejscowości uzdrowiskowych.

¹ Branża turystyczna w Polsce- Obraz sprzed pandemii, wyd. maj 2020 r.

² Study on the Contribution of Tourism to Local and Regional Development - Evidence from the European Structural and Investment Funds 2012-2018 EASME/COSME/2018/034 Final Report February 2020

³ Ewaluacja wpływu projektów realizowanych w ramach 6. osi priorytetowej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 „Dziedzictwo regionalne” na podniesienie atrakcyjności i konkurencyjności regionu.

- Wskazuje się, że wdrażana interwencja przyczyniła się do podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej miejscowości uzdrowiskowych. Szacuje się, że ich wkład w zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej uzdrowiska będzie wysoki, ponieważ nie zidentyfikowano zagrożeń w realizacji interwencji w zakładanym kształcie.
- Do realizacji tego celu przyczyniają się przede wszystkim liczne interwencje, które służą poprawie estetyki, a także i infrastruktury miejskiej.
- Rosnąca liczba turystów w tym turystów komercyjnych w miejscowościach uzdrowiskowych **wskazuje na potrzebę zagospodarowania czasu wolnego**. Wysoka jakość i wielość projektów realizowanych w obszarze przemysłu czasu wolnego prowadzi do wniosku, że wdrażana interwencja prawdopodobnie przyczyni się w dużym stopniu do zwiększenia rozwoju przemysłów czasu wolnego w Małopolsce.
- Zdiagnozowano, że z uwagi **na starzenie się społeczeństwa**, popyt na usługi zdrowotne będzie rósł w najbliższych latach. Szacuje się, że interwencja w znaczącym stopniu przyczyni się do zwiększenia rozwoju **turystyki uzdrowiskowej** i prozdrowotnej obejmującej wszelkie pobyty związane z wykorzystaniem bogactw naturalnych w celach zdrowotnych, profilaktycznych, rekreacyjnych oraz odnowy biologicznej w Małopolsce. Szczególnie w miejscowościach uzdrowiskowych, w których projekty zakładają bezpośrednie wykorzystanie bogactw naturalnych oraz które dzięki środkom UE znacząco poprawiły standard i jakość świadczenia usług, a wcześniej były obszarami zaniedbanymi.
- Jak wynika z badania, tworzenie planów rozwoju uzdrowisk było istotnym narzędziem, które przyczyniło się do komplementarności projektów w tym obszarze. Analiza zakresów projektów oraz opinie beneficjentów pozwalają stwierdzić, że w większości projekty tworzą spójną całość na terenie danej miejscowości uzdrowiskowej.
- Nie zidentyfikowano wpływu tworzenia planów rozwoju na podniesienie jakości projektów. Interwencje podejmowane w Poddziałaniu 6.3.2 niewątpliwie przyczyniają się do rozwoju miejscowości uzdrowiskowych. Pomimo niewielkich środków finansowych udało się osiągnąć efekt skali wynikający z komplementarności projektów. Istotne dla rozwoju tych miejscowości jest, że wsparcie dotyczy różnorodnych obszarów, co zapobiega jego rozproszeniu i fragmentaryczności interwencji. Możliwość realizowania różnych inwestycji przyspiesza także proces zmian w uzdrowiskach, co sprawia, że efekty będą widoczne szybciej, niż gdyby projekty były finansowane z innych źródeł.
- **Mimo znaczącej skali wsparcia miejscowości uzdrowiskowych w RPO WM 2014-2020, w ramach badania zidentyfikowano dalsze potrzeby, a**

także trendy społecznorozwojowe, które wskazują na dalszą konieczność wsparcia małopolskich miejscowości uzdrowiskowych. Liczba odwiedzających te miejscowości stale się zwiększa, a dane dotyczące starzenia się społeczeństwa pozwalają przewidywać, że popyt na usługi zdrowotne będzie rósł. **W efekcie konieczna jest dalsza rozbudowa infrastruktury ogólnej miejscowości uzdrowiskowych.** Z uwagi na duży ruch turystyczny infrastruktura szybciej ulega zniszczeniu i wymaga ciągłych usprawnień, w tym zwiększenia tzw. przepustowości. Dodatkowo coraz więcej osób przyjeżdża do miejscowości uzdrowiskowych w celach rekreacyjnych, nie tylko z powodów zdrowotnych.

- **Zaleca się wyodrębnienie alokacji finansowej dla wsparcia uzdrowisk w przyszłym okresie programowania.** Miejscowości uzdrowiskowe, ze względu na posiadane zasoby, w tym bogactwa naturalne, a także specyficzną na tle innych obszarów ofertę turystyczną, mają także unikalne potrzeby. Biorąc to pod uwagę oraz uwzględniając wagę turystyki uzdrowiskowej dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, rekomenduje się uwzględnienie miejscowości uzdrowiskowych jako Obszaru Strategicznej Interwencji.
- **Skutki pandemii COVID:** Projekty z zakresu publicznej infrastruktury turystycznej i kulturalnej będą realizowane głównie przez JST, natomiast ich pogarszająca się sytuacja finansowa (niższe wpływy z podatków w wyniku pandemii COVID -19) jest dodatkowym argumentem za wspieraniem w formie dotacyjnej. Zgodnie z danymi GUS⁴ większość instytucji kultury (64,9%) wskazało, że doświadczyło negatywnych skutków **pandemii COVID-19** w IV kwartale 2020 r poprzez m.in. **spadek przychodów z działalności gospodarczej.** Wśród instytucji kultury, które wskazały, że doświadczyły negatywnych skutków pandemii 63,4% oszacowało skalę spadku przychodów z działalności gospodarczej na poziomie poniżej 50,0%. Natomiast na spadek przychodów z działalności gospodarczej powyżej 90,0% wskazało 8,0% instytucji kultury. Pod względem formy prawnej podmiotu, **największy odsetek odpowiedzi wskazujących na negatywne skutki odnotowano wśród wojewódzkich instytucji kultury** (87,7% ogólnej liczby wojewódzkich instytucji kultury). Zgodnie z danymi GUS⁵, **odnotowano 65% spadek liczby korzystających** z turystycznych obiektów noclegowych w marcu 2020 r. w porównaniu z marcem 2019 r. (spadek liczby turystów w obiektach noclegowych przekraczający średnią dla kraju odnotowano w 6 województwach: lubelskim, łódzkim, małopolskim, mazowieckim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim). Szacuje się, że w porównaniu z marcem 2019 roku najbardziej zmniejszyła się liczba turystów korzystających z noclegów w schroniskach (o ponad 70%), a najmniej w motelach (o 55%) i zakładach uzdrowiskowych (o

⁴ Wpływ pandemii COVID-19 na podmioty działające w obszarze kultury w IV kwartale 2020 r.

⁵ Raport GUS- Turystyka w Polsce w obliczu pandemii COVID-19

50%)⁶. Według wstępnych szacunków w I kwartale 2020 r. **wydatki związane z podróżami turystów** krajowych i zagranicznych w Polsce wyniosły ok. 10,4 mld zł i w porównaniu do analogicznego okresu roku poprzedniego były **niższe o ok. 17%**⁷. Ponadto sytuacja kryzysu wywołana COVID, spowoduje znacznie zmniejszoną skłonność do ubiegania się o finansowanie zwrotne, problemem może się okazać, nawet zapewnienie wkładu własnego dla dotacji.

- **Zalecenia Europejskiego Trybunału Obrachunkowego:** zgodnie ze sprawozdaniem specjalnym ETO nr 27/2021 pt. "Wsparcie UE na rzecz turystyki - potrzeba nowej orientacji strategicznej i lepszego podejścia do finansowania", *Komisja powinna zachęcać państwa członkowskie do przyjęcia procedur wyboru projektów pomagających skierować wsparcie finansowe z EFRR na projekty turystyczne, które: są poparte odpowiednią analizą popytu i oceną potrzeb, aby ograniczyć ryzyko nieskuteczności; są skoordynowane z projektami w sąsiednich obszarach, aby uniknąć powielania i konkurencji; oddziałują w sposób wykraczający poza sam projekt na stymulowanie działalności turystycznej w regionie; są trwałe i będą odpowiednio utrzymywane w kolejnych latach po ich zakończeniu.* Termin realizacji: w terminie umożliwiającym realizację programów w okresie 2021–2027. **Aby skutecznie wdrożyć powyższe zalecenia ETO w tym zakresie, to właśnie forma dotacyjna będzie najskuteczniejszą formą wsparcia działań w sektorze turystyki.** ETO przeprowadziło audyt mając na uwadze kilka aspektów. Przede wszystkim turystyka stanowi kluczowy sektor gospodarki w UE. W 2019 r. odpowiadał on za 9,9% produktu krajowego brutto i 11,6% wszystkich miejsc pracy w UE. UE odgrywa uzupełniającą rolę w polityce turystycznej, wspierając i koordynując działania podejmowane przez poszczególne państwa członkowskie. Nie ma specjalnego budżetu UE przeznaczonego na turystykę, ale wsparcie finansowe dla turystyki jest udzielane za pośrednictwem różnych programów UE, z których najważniejszym jest EFRR (6,4 mld euro w latach 2007-2013 oraz 4,3 mld euro w latach 2014-2020). Sektor turystyczny był jednym z najbardziej dotkniętych pandemią.

XI. Rewitalizacja

Prowadzona interwencja będzie się koncentrować na problemach wskazanych w programie rewitalizacji, w szczególności na potrzebach społeczności lokalnej, która jest osią prowadzonej zmiany. Wynika to z faktu, iż operacje infrastrukturalne będą wspierały realizację celów w zakresie włączenia społecznego i redukcji ubóstwa oraz poprawy jakości życia mieszkańców, dlatego też wsparcie działań rewitalizacyjnych wymaga formy dotacyjnej.

---

⁶ tamże

⁷ tamże

Koszty działań rewitalizacyjnych są znaczące, a zapotrzebowanie na finansowanie przekracza możliwości większości lokalnych samorządów i ich partnerów, dlatego też poszukują stabilnego źródła wsparcia. Jednakże biorąc pod uwagę, iż zakres planowanej interwencji w ramach rewitalizacji dotyczy projektów z dominującym wymiarem społecznym, obejmujących budynki użyteczności publicznej, przestrzeń publiczną czy uwzględniające ochronę dziedzictwa narodowego, uzasadnioną formą wsparcia są dotacje.

Przewidywane postpandemiczne problemy z płynnością związane ze znacznie zmniejszonymi dochodami wśród potencjalnych beneficjentów wsparcia, w tym samorządów terytorialnych, będące w kryzysie, ze zwiększającym się poziomem długu publicznego będą skutkowały mniejszą ich skłonnością do ubiegania się o finansowanie zwrotne, a nawet brakiem możliwości aplikowania o pożyczki nawet preferencyjnie oprocentowane i w tym przypadku jedynym zasadnym rodzajem wsparcia jest wsparcie dotacyjne.

Ponadto duża część projektów rewitalizacyjnych (np. obiekty zabytkowe, obiekty użyteczności publicznej, przestrzenie publiczne) nie generuje przychodów, co uniemożliwia zastosowanie IF.

Także wygórowane wymogi w zakresie elementów społecznych negatywnie wpływają na finansowe wskaźniki projektów rewitalizacyjnych – projekt może nie wygenerować odpowiednich dochodów pozwalających na spłatę IF.

W perspektywie finansowej 2014-2020 w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Małopolskiego stosowany był dualny system wsparcia, i obok dotacji, beneficjenci mogli się ubiegać o również instrumenty finansowe.

Jednakże biorąc pod uwagę potrzeby regionalne w zakresie rewitalizacji, planowaną koncentrację wsparcia w wybranych małych i średnich miastach, z których jedna trzecia to miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze, miasta w kryzysie rozwoju, wskazane w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 jako obszary strategicznej interwencji a zakres planowanej interwencji w znacznym zakresie będzie realizowany przez podmioty publiczne dla ogółu mieszkańców obszaru rewitalizacji. Przeważająca część projektów będzie się charakteryzować dominującym wymiarem społecznym, dlatego też w rewitalizacji **przewidziane zostało wsparcie w formie dotacji.**

W RPO WM 2014-2020 w obszarze rewitalizacji był stosowany dualny system wsparcia - obok dotacji funkcjonowały również instrumenty finansowe. Warunki realizacji projektów dotacyjnych różniły się od możliwości oferowanych poprzez instrumenty finansowe a mimo to dochodziło do kanibalizacji wsparcia. Pomimo prowadzonej na szeroką skalę akcji promocyjnej i informacyjnej polegającej zarówno na bezpośrednim kontakcie z potencjalnymi ostatecznymi odbiorcami, jak i

kampaniami reklamowymi w mediach, osoby decyzyjne nieustająco liczyły na wsparcie w formie dotacji. Na zainteresowanie instrumentem finansowym wpłynęła także niepewność, co do dalszych inwestycji w dobie pandemii. Nie pozostało to bez wpływu na tempo realizacji wskaźników a przede wszystkim możliwość osiągnięcia wartości docelowych.

Obszary poddawane rewitalizacji są obszarami w sposób szczególny dotkniętymi negatywnymi zjawiskami, m.in. w aspektach przestrzenno-funkcjonalnych oraz technicznych. Prace konserwatorskie, inwestycje prowadzące do przywrócenia lub nadania istniejącym zdegradowanym obiektom budowlanym nowych funkcji - wymagają dużych nakładów finansowych, w znacznie większym stopniu niż inwestycje w innego typu objekty.

Podkreślenia wymaga charakter planowanych projektów rewitalizacyjnych skupionych na inicjowaniu trwałej zmiany społecznej, z których większość będzie mieć znaczną trudność w wygenerowaniu odpowiedniej stopy zwrotu w planowanych inwestycjach. Dlatego też projekty rewitalizacyjne wspierane ze środków programu Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027, powinny być finansowane w formie dotacyjnej.

XII. Tereny inwestycyjne

Ze względu na specyfikę projektów dotyczących terenów inwestycyjnych oraz realizujących je podmiotów - beneficjentami w tym zakresie są przede wszystkim jednostki samorządu terytorialnego - **uzasadnioną formą wsparcia w tym obszarze jest dotacja**. Jako argumenty należy wskazać:

- 1) złożony zakres inwestycji i kapitałochłonność inwestycji – podmioty publiczne często nie dysponują środkami, aby zainwestować w uzbrajanie terenów inwestycyjnych (przygotowanie dokumentacji oraz zaangażowania środków w budowę niezbędnej infrastruktury) zwłaszcza mając na uwadze niekorzystaną lub pogarszającą się w najbliższych latach sytuację wielu JST spowodowaną pandemią COVID-19 i spadkiem dochodów przy jednoczesnym wzroście wydatków towarzyszących przeciwdziałaniu pandemii
- 2) ponadto ustawowe limity zadłużenia mogą wywołać potencjalną niechęć / niemożność dalszego zadłużania się jednostek sektora publicznego.
- 3) tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości - wsparcie w formie dotacji pozwoli na kompleksowe przygotowanie terenów inwestycyjnych, dostosowanych do potrzeb przyszłych inwestorów. Udostępnienie terenów inwestycyjnych dla lokowania, prowadzenia i rozwoju działalności gospodarczej, przyczyni się do powstawania nowych miejsc pracy. Nowe podmioty w gminie / regionie tworzą i umacniają lokalną sieć powiązań biznesowych oraz napędzają

gospodarkę, z tego względu **efekt zachęty dla realizacji tego typu inwestycji powinien być w dalszym ciągu podtrzymywany przy pomocy bezzwrotnych form wsparcia.**

- 4) wsparcie terenów inwestycyjnych przy wykorzystaniu instrumentów finansowych (lub form mieszanych) nie spotkało się z zainteresowaniem samorządów województwa małopolskiego:

W 2018 r. na zlecenie Zarządu Woj. Małopolskiego przeprowadzone zostało badanie dotyczące zainteresowania małopolskich jst finansowaniem dłużnym, które mogłyby być wykorzystane na tworzenie / rozwój SAG. W badaniu tym uwzględniono 30 JST, ocenianych jako zainteresowane rozwijaniem SAG i posiadających potencjał w tym zakresie. Wyniki tego badania, wskazały co prawda na pewne zainteresowanie, jednak niewielkie - **ponad połowa jednostek samorządowych wyraziła zdecydowany brak zainteresowania w korzystaniu z instrumentów zwrotnych przeznaczonych na tworzenie / rozwój SAG.** Mimo słabego zainteresowania JST wsparciem pożyczkowym na tworzenie / rozwój SAG Zarząd Województwa Małopolskiego zdecydował się na uruchomienie pilotażu ze środków będących w jego dyspozycji na nabycie i scalenie gruntów, a następnie utworzenie z nich terenu inwestycyjnego i tym samym wsparcie rozwoju małopolskich MŚP. Do chwili obecnej, a więc po prawie roku funkcjonowania instrumentu na rynku, podpisano tylko 1 umowę na udzielenie pożyczki – To pokazuje bardzo małe realne zainteresowanie wśród jst instrumentem pożyczkowym w tym zakresie.

Konkludując, zidentyfikowany stan faktyczny nie uzasadnia tworzenia instrumentu zwrotnego w obszarze rozwoju/tworzenia terenów inwestycyjnych.

Instrumenty terytorialne w ramach programu Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027 Małopolska Przyszłości

W perspektywie finansowej 2021-2027 będą wykorzystywane wszystkie, określone w rozporządzeniu ogólnym, instrumenty terytorialne, tj.:

- **zintegrowane inwestycje terytorialne ZIT**
- **rozwój lokalny kierowany przez społeczność – RLKS**
- **oraz inne instrumenty terytorialne (IIT)**

Działania realizowane w ramach powyższych instrumentów muszą wynikać ze **strategii terytorialnych** (w przypadku ZIT i IIT) i **strategii rozwoju lokalnego** (w przypadku RLKS).

Strategie terytorialne muszą spełniać minimalne warunki określone w art. 29 rozporządzenia ogólnego. Będą zawierać m.in. opis zintegrowanego podejścia w odniesieniu do potencjałów oraz potrzeb rozwojowych danego terytorium, zaangażowania partnerów społecznych, a także listę projektów, których identyfikacja w strategiach oznacza zapewnienie udziału władz miejskich, lokalnych lub innych organów terytorialnych w wyborze projektów.

Strategie terytorialne – w zależności od realizowanego instrumentu terytorialnego – mogą przybierać formę strategii ZIT lub strategii IIT. Na jednym obszarze będą mogły równolegle funkcjonować różne instrumenty terytorialne, jeżeli zapewniona zostanie komplementarność podejmowanych działań i nie będzie występowało podwójne finansowanie realizowanych w ich ramach projektów. **Co do zasady wymagane będą osobne strategie – właściwe dla poszczególnych instrumentów. Dopuszcza się możliwość przygotowania jednej wspólnej strategii (dla ZIT i IIT) – strategii rozwoju ponadlokalnego**, o ile będzie się ona odnosiła do wspólnych obszarów objętych instrumentami.

- **ZIT** jest przeznaczony wyłącznie dla miejskich obszarów funkcjonalnych (MOF), wyznaczonych przez samorząd wojewódzki w strategii rozwoju województwa jako OSI o znaczeniu regionalnym.
- **RLKS** jest wdrażany przez lokalne grupy działania (LGD) w oparciu o strategię rozwoju lokalnego. Jest to instrument służący wsparciu rozwoju obszarów wiejskich, miejskich i wiejsko-miejskich. RLKS wyróżnia nacisk kładziony na stosowanie oddolnego podejścia. Rozwój jest zarówno planowany jak i wdrażany przez lokalne grupy działania, w skład których wchodzi przedstawiciele

publicznych i prywatnych lokalnych interesów społeczno-gospodarczych. Celem RLKS jest wzmocnienie kapitału społecznego, upodmiotowienie społeczności lokalnej i budowanie jej potencjału do przeprowadzenia zmian. W ramach RLKS wspierane będą projekty wynikające ze strategii rozwoju lokalnego, opracowanych przez LGD zgodnie z wymogami rozporządzenia ogólnego, których celem jest zaspokojenie specyficznych, zgłaszanych przez mieszkańców potrzeb lokalnych.

- Co do zasady IIT jest instrumentem wspierającym rozwój obszarów funkcjonalnych przez realizację projektów, które wymagają współpracy JST zgodnie ze wspólnie opracowaną strategią. Szczególnym obszarem jest rewitalizacja, która będzie wdrażana w pojedynczych gminach, wyłącznie jako IIT, na podstawie gminnych programów rewitalizacji (GPR) pełniących funkcję strategii IIT.

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne oraz Otulina Podkrakowska

Zasięg geograficzny

Mając na uwadze, iż podstawą budowania mechanizmu ZIT powinna być oddolna wola współpracy JST wyrażona zawiązaną prawną formą współpracy wynikającą z tzw. ustaw samorządowych (stowarzyszenie gmin, porozumienie międzygminne lub związek międzygminny / gminno-powiatowy / powiatowy) uszanowano wolę zawiązanych do tej pory struktur, w związku z czym:

- poniżej wskazane instrumenty ZIT pozostaną w kształcie uformowanym oddolnie przez uczestniczące w nich jednostki, zgodnym z zapisami SRWM Małopolska 2030 w zakresie wyznaczania obszarów poszczególnych MOF, co oznacza **nieuwzględnienie uwag samorządów ubiegających się w trakcie konsultacji o włączenie do mechanizmu ZIT** (Czorsztyn, Gdów, Dobczyce). Dotyczy to następujących ZIT:
  1. **ZIT Chrzanowa** – Gminy: Chrzanów, Trzebinia, Libiąż, Alwernia, Babice
  2. **ZIT Gorlic** – Gminy: Miasto Gorlice, Gorlice, Sękowa
  3. **ZIT Tarnowa** – Gminy: Miasto Tarnów, Ciężkowice, Dąbrowa Tarnowska, Lisia Góra, Pleśna, Radłów, Ryglice, Rzepiennik Strzyżewski, Skrzyszów, Szerzyny, Tarnów, Tuchów, Wierzchosławice, Wietrzychowice, Wojnicz, Zakliczyn, Żabno,
  4. **ZIT Podhala** – Gminy: Miasto Nowy Targ, Zakopane, Nowy Targ, Rabka-Zdrój, Czarny Dunajec, Szaflary, Łapsze Niżne, Biały Dunajec, Bukowina Tatrzańska, Kościelisko, Poronin oraz Powiat Tatrzański i Powiat Nowotarski
  5. **ZIT Nowego Sącza** – Gminy: Miasto Nowy Sącz, Miasto Grybów, Chełmiec, Grybów, Łososina Dolna, Gródek nad Dunajcem, Korzenna, Kamionka Wielka, Łącko, Łabowa, Muszyna, Nawojowa, Podegrodzie, Piwniczna Zdrój, Rytro,

Stary Sącz, Krynica Zdrój (podmiot wpisany w wyniku konsultacji społecznych – zgodność z SRWM + inicjatywa oddolna),

- w przypadku wskazanego w SRWM „Małopolska 2030” **obszaru MOF Kraków**, w związku ze stanowiskiem Stowarzyszenia Metropolia Krakowska dotyczącym nieposzerzania zasięgu geograficznego ZIT Kraków funkcjonującego w okresie 2014-2020, **stworzenie dwóch odrębnych instrumentów:**

1. **ZIT Krakowa** – na dotychczas funkcjonującym obszarze, tj. Gminy: Miasto Kraków, Biskupice, Czernichów, Igołomia-Wawrzeńczyce, Kocmyrzów-Luborzyca, Liszki, Michałowice, Mogilany, Niepołomice, Skawina, Świątniki Górne, Wieliczka, Wielka Wieś, Zabierzów, Zielonki,
2. **„Otulina Podkrakowska” (OPK)** - dla gmin/jednostek, które Strategia kwalifikuje do MOF Kraków, a które nie weszły w skład ZIT Kraków, tj. Gminy: Kłaj, Krzeszowice, Jerzmanowice-Przegonia, Sułoszowa, Skała, Iwanowice, Słomniki, Koniusza, Siepraw, Nowe Brzesko, Myślenice

Zakres i zasady wsparcia ZIT

- Potencjalne obszary wsparcia realizowane w ww. instrumentów będą wynikały ze Strategii ZIT i będą mogły dotyczyć działań wskazanych w Priorytetach 1 – 5.
- Na bazie propozycji zawartych w projektach ww. dokumentów Zarząd Województwa ustali z poszczególnymi ZIT obszary wsparcia wraz z alokacją (z uwzględnieniem całościowej alokacji dla danego ZIT jak i alokacji dostępnej w danym Priorytecie/celu szczegółowym/typie projektu). W ramach mechanizmu ZIT będzie możliwość realizacji projektów w trybie niekonkurencyjnym.
- Wyodrębnienie alokacji w danym Priorytecie/celu szczegółowym/typie projektu dla danego ZIT wyklucza podmioty z jego terenu z możliwości startowania w konkursach organizowanych w tymże obszarze.
- W ramach instrumentu ZIT nie będą realizowane inwestycje przyporządkowane Priorytetowi 6. – tj. w ramach tego Priorytetu ZIT nie mają możliwości wyodrębniania i przypisania alokacji na realizację swoich przedsięwzięć.
- Strategia ZIT może jednak stanowić dokument będący podstawą do ubiegania się o środki z Priorytetu 6. realizowanego w formule IIT – poprzez udział w otwartych konkursach podmiotów z obszarów ZIT – *uzależnione od decyzji dot. formuły wdrażania RLKS*. W takim przypadku, zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa, dokument ten musi mieć charakter strategii rozwoju ponadlokalnego.

Zakres i zasady wsparcia OPK

Realizacja instrumentu OPK w formie IIT

- Określa się alokację dla OPK – zgodnie z tabelą przedstawioną poniżej.
- Możliwość realizacji projektów w trybie niekonkurencyjnym.
- Konieczności przygotowania Strategii OPK oraz zawiązywania prawnej formy współpracy.
- W związku z faktem dofinansowania z PT RPO 14-20 dokumentów strategicznych dla ZIT (poza ZIT Krakowa) – istnieje możliwość objęcia wsparciem w tym zakresie również instrumentu OPK.
- Ograniczenia udziału w innych konkursach oraz zasady realizacji projektów w ramach Priorytetu 6. – jak w ZIT.

Finanse

1. W odpowiedzi na zgłaszane w trakcie konsultacji uwagi, alokację przeznaczoną na realizację ww. instrumentów podnosi się z 12% do 16% alokacji Programu – tj. do poziomu **371,20 mln euro**. Dodatkowo zwiększa się alokację na ZIT do 17% alokacji Programu, gdzie 1 punkt procentowy stanowi tzw. rezerwę negocjacyjną.
2. Powyższą alokację planuje się podzielić na środki EFRR i EFS proporcjonalnie do założeń w Programie, tj. 25% EFS oraz 75% EFRR. Jednak nadal trwają prace nad Strategiami ZIT, co może wpłynąć na ostateczny kształt tej proporcji.
3. Podział środków na poszczególne ZIT i OPK
  - przyjęta zostaje metodologia podziału alokacji ZIT/OPK:.

	Wskaźnik	Udział	mln euro
1	Ludność (liczba ludności wg stanu na 31.XII.2020 (stymulanta))	80%	296,96
2	Zamożność (niedobór dochodów własnych gmin z PIT na mieszkańca w stosunku do najwyższej wartości gminnej (stymulanta))	5%	18,56
3	Infrastruktura, środowisko (odsetek ludności korzystająca z kanalizacji (destymulanta))	5%	18,56
4	Kondycja społeczna (odsetek osób objętych zasiłkami w tytułu ubóstwa w stosunku do liczby ludności (stymulanta))	5%	18,56
5	Atrakcyjność obszaru (saldo migracji - średnia z ostatnich 5 lat (destymulanta))	5%	18,56

- Podział alokacji na ZIT i OPK wg powyższej metodologii:

	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne	Alokacja na ZIT/OPK w mln euro*	Alokacja na ZIT/OPK w euro/mieszkańca
1	ZIT Chrzanowa	28,64	231,60
2	ZIT Gorlic	19,94	405,52
3	ZIT Krakowa	147,74	136,71
4	ZIT Nowego Sącza	53,67	178,51
5	ZIT Podhala	36,79	198,33
6	ZIT Tarnowa	55,20	171,97
7	Otulina Podkrakowska	29,23	181,22

*w ramach poszczególnych instrumentów proporcja 25% EFS – 75% EFRR zostaje zachowana

Inne Instrumenty Terytorialne (IIT)

IIT jest instrumentem wspierającym rozwój relacji funkcjonalnych.

Zakres tematyczny IIT

W programie FEM 21-27, Inne Instrumenty Terytorialne będą realizowane:

- 1) **W ramach celu szczegółowego 5 (i) Priorytet 6. Małopolska bliżej mieszkańców**, w ramach którego wspierana będzie interwencja, na poziomie lokalnym i ponadlokalnym (tj. na poziomie gmin i powiatów), która ma na celu zwiększanie wpływu wspólnot lokalnych głównie na rozwój **obszarów miejskich**. Różnice wewnątrzregionalne stawiają duże wyzwanie, dlatego ważne jest wzmacnianie powiązań funkcjonalnych miast z obszarami wiejskimi, a także rozwój obszarów miejskich, jako lokalnych ośrodków wzrostu.

Zatem w ramach celu szczegółowego 5(i) wsparcie będzie koncentrowano się **głównie na obszarach miejskich** (tj. miastach, gminach miejskich, gminach miejsko-wiejskich) **nie oznacza to jednak, że w ramach tego celu interwencja nie będzie mogła być realizowana również na terenach gmin wiejskich.**

Wsparcie oddolnych inicjatyw z możliwością wykorzystania narzędzi terytorialnych przyniesie nowe perspektywy dla rozwoju obszarów miejskich i wiejskich, będzie szansą na odnowę zdegradowanych przestrzeni miejskich. Wsparcie lokalnych społeczności z wykorzystaniem narzędzi terytorialnych zwiększy współpracę między władzami lokalnymi i m.in. partnerami społeczno-gospodarczymi oraz podmiotami reprezentującymi społeczeństwo obywatelskie, w ramach terytoriów funkcjonalnych, oraz przyczyni się do niwelowania różnic rozwojowych na poziomie wewnątrzregionalnym. Zaplanowana interwencja pozwoli również na dalszy rozwój kompetencji samorządów w zakresie planowania i realizacji polityki rozwoju, budowania ponadlokalnych partnerstw, wspierania oddolnych inicjatyw społeczności lokalnych i wspólnych projektów samorządów.

Wsparcie w ramach zaplanowano w następujący sposób:

- biorąc pod uwagę endogeniczne zasoby Małopolski, tj. cenne zasoby dziedzictwa kulturowego oraz niezwykły potencjał przyrodniczy i krajobrazowy, przewiduje się wsparcie na obszarze całego województwa małopolskiego w obszarze **kultury, dziedzictwa kulturowego i turystyki oraz wsparcia uzdrowisk** na obszarach charakteryzujących się takimi zasobami,
- z uwagi na występowanie w miastach obszarów zdegradowanych, w których koncentrują się niekorzystne zjawiska społeczne w zaniedbanej przestrzeni przewiduje się **rewitalizację obszarów objętych gminnymi programami rewitalizacji**, uwzględniającą aktywny udział lokalnej społeczności w tym procesie,

- dodatkowo mając na względzie wciąż niewykorzystany potencjał gospodarczy regionu, spowodowany w dużej mierze brakiem atrakcyjnej oferty dla potencjalnych inwestorów, krajowych jak i zagranicznych, przewiduje się kompleksowe działania związane z **przygotowaniem terenów inwestycyjnych** na cele przemysłowe, usługowe, handlowe, co realnie przełoży się na pozyskanie nowych inwestycji i wpłynie na rozwój gospodarczy regionu.
- 2) Nie wyklucza się wsparcia instrumentu IIT, również w pozostałych celach szczegółowych – np. w zakresie wsparcia obszaru pn. Otulina Podkrakowska dopuszcza się finansowania także w ramach priorytetów I-V

Przygotowanie Strategii IIT

- 1) Podstawowym dokumentem realizacji działań w formule IIT jest strategia IIT, która pełni funkcję strategii terytorialnej, o której mowa w art. 29 rozporządzenia ogólnego. **Strategia IIT jest przygotowywana przez jednostki samorządu terytorialnego. IIT przyjęta przez partnerstwo gmin lub partnerstwo gmin i powiatów** musi zostać przyjęta **przez jedną z form prawnych współpracy** tych samorządów, uregulowanych w ustawach samorządowych.
- 2) Strategia IIT może zostać przygotowana również przez jednostkę samorządu terytorialnego szczebla lokalnego, tj. gminę lub powiat – na bazie aktualnych gminnych lub powiatowych dokumentów strategicznych. Strategia terytorialna musi wpisywać się w zakres tematyczny przewidziany w programie.
- 3) **Strategia IIT powinna w szczególności zawierać:**
- a. syntezę diagnozy obszaru realizacji IIT wraz z analizą problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych;
  - b. cele, jakie mają być zrealizowane w ramach IIT, ze wskazaniem podejścia zintegrowanego, oczekiwanych wskaźników rezultatu i produktu, powiązania z programem;
  - c. listę projektów wraz z informacją na temat sposobu ich wyboru oraz powiązania z innymi projektami;
  - d. opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych oraz właściwych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób ze specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji w pracach nad przygotowaniem i wdrażaniem Strategii IIT.

W przypadku działań realizowanych w ramach celu szczegółowego 5(i) - Strategia IIT przyjmowana przez partnerstwo gmin lub partnerstwo gmin i powiatów (w ramach jednej z form prawnych współpracy) **musi uwzględniać co najmniej jeden obszar o charakterze miejskim** (tj. miasto, gminę miejską, gminę miejsko-wiejską). Nie jest dopuszczalna sytuacja, w której Strategia IIT jest przygotowywana tylko przez gminy wiejskie, które co do zasady będą ubiegać się o wsparcie w analogicznych obszarach w ramach celu szczegółowego 5 (ii) przez instrument RLKS.

Nie ma konieczności przygotowywania Strategii IIT na potrzeby realizacji IIT, jeżeli dotychczas obowiązujące dokumenty o charakterze strategicznym spełniają warunki określone dla Strategii IIT. W takim **wypadku istniejące dokumenty mogą pełnić funkcję Strategii IIT (strategia rozwoju gminy, strategia rozwoju ponadlokalnego, inne aktualne dokumenty strategiczne,** spełniające wymogi art. 29 rozporządzenia ogólnego).

- W przypadku **działań dotyczących rewitalizacji**, instrumentem im dedykowanym są IIT. **Funkcję strategii terytorialnej pełnić będą gminne programy rewitalizacji (GPR)** przygotowane na podstawie ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. pod warunkiem spełnienia wymogów wynikających z art. 29 rozporządzenia ogólnego.
- Przewiduje się prowadzenie kompleksowej rewitalizacji społecznej, fizycznej, gospodarczej i przestrzennej obszarów zdegradowanych objętych rewitalizacją, w oparciu o GPR, które będą wspierane zarówno z EFRR jak i EFS+.
- Interwencje podejmowane w ramach rewitalizacji prowadzić będą do zmniejszenia nierówności społeczno-gospodarczych w wymiarze terytorialnym na poziomie lokalnym i ponadlokalnym oraz przestrzennej koncentracji problemów rozwojowych, w zdegradowanych fragmentach miast.
- Wspierane będą przedsięwzięcia kompleksowe rozumiane są jako zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności i gospodarki, ładu przestrzennego i zrównoważonego gospodarowania przestrzenią, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone przy aktywnym udziale interesariuszy rewitalizacji.
- Projekty infrastrukturalne, realizowane w ramach Priorytetu 6, uzupełnione będą działaniami społecznymi mającymi na celu przede wszystkim przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, z którymi tworzyć będą kompleksową interwencję odpowiadającą na potrzeby lokalnej społeczności. Te **zintegrowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne zostaną uzgodnione z Instytucją Zarządzającą.**
- Projekty wynikające z programów rewitalizacji, w zależności od swojej specyfiki, będą mogły być realizowane także w innych Priorytetach programu.
- Brak wyodrębnionej alokacji dla projektów rewitalizacyjnych w pozostałych Priorytetach programu.

Ukierunkowanie terytorialne

- Bardziej wymierne efekty działań rewitalizacyjnych obserwuje się w obszarach miejskich, stąd też wsparcie w ramach Priorytetu 6 zostanie ograniczone do obszarów zurbanizowanych.
- Wsparcie zaplanowane z odpowiedzi na zapisy Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego mające na celu wzmocnienie właściwego kształtowania struktury przestrzennej Małopolski i będące elementem realizacji przyjętych kluczowych zasad polityki przestrzennej, zwłaszcza w odniesieniu do zapewnienia właściwego poziomu usług w zhierarchizowanych ośrodkach miejskich oraz skoncentrowania rozwoju w terenach już zurbanizowanych.
- Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” wskazuje na konieczność dążenia do zmniejszania regionalnych dysproporcji pomiędzy rozwojem poszczególnych ośrodków miejskich, w szczególności poprzez wzmocnienie pozycji miast małych i średnich.
- Przyspieszenia społeczno-gospodarczej odnowy obszarów podupadających występujących w miastach, ma na celu zainicjowanie mechanizmów rozwojowych skutkujących trwałą zmianą tych obszarów, dzięki między innymi wzmocnieniu bądź rozwojowi na ich terenie oferty usług dla mieszkańców obszaru, ale także dla pozostałych mieszkańców miasta i terenów sąsiednich. Koncentracja wsparcia wpłynie na zwiększenie spójności terytorialnej regionu poprzez stabilizację miast objętych wsparciem oraz pośrednio, wzmocnienie ich roli jako istotnych centrów aktywności społecznej i gospodarczej.
- W ramach Priorytetu 6. miastami uprawnionymi do wsparcia są miasta małe i średnie, będące jednocześnie miastami powiatowymi tj. Bochnia, Brzesko, Dąbrowa Tarnowska, Oświęcim, Limanowa, Miechów, Myślenice, Olkusz, Proszowice, Sucha Beskidzka, Wadowice, Wieliczka, Tarnów, Nowy Sącz, Gorlice, Nowy Targ, Zakopane i Chrzanów.

Rozwój Lokalny Kierowany Przez Społeczność – RLKS w ramach programu Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027

Instrument RLKS umożliwi społecznościom lokalnym inicjowanie i realizację – w sposób partycypacyjny – działań rozwojowych. W tym celu powoływane są na określonym terytorium Lokalne Grupy Działania (LGD), które odpowiadają za opracowanie i realizację strategii rozwoju lokalnego. **Jest to instrument dedykowany przede wszystkim do wsparcia obszarów wiejskich** oraz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na obszarach objętych RLKS. **Zastosowanie instrumentu RLKS nie ogranicza się jednak tylko do terenów wiejskich.** Może być on wdrażany także w gminach miejsko-wiejskich, miejskich, jak również w dzielnicach miast.

W ramach RLKS wspierane będą projekty, których realizacja wynika z LSR, a których celem jest zaspokojenie specyficznych potrzeb lokalnych społeczności, zgłaszanych i wypracowywanych oddolnie. RLKS jest instrumentem skupionym na animacji lokalnych społeczności oraz rozwijaniu współpracy i sieciowaniu LGD. RLKS realizuje działania, w których – sprawdzone już i skuteczne oddolne podejście – może przynieść większą wartość dodaną niż w przypadku realizacji w tradycyjny, odgórny sposób, bądź realizacji ich wyłącznie z inicjatywy podmiotów publicznych.

RLKS nie jest instrumentem, który ma służyć budowie kapitału społecznego na danym terenie, budowaniu więzi społecznych i służyć rozwiązywaniu lokalnych problemów. Udział gminy lub instytucji reprezentujących w realizacji strategii rozwoju lokalnego jest niezbędny dla skoordynowanego rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego obszaru objętego strategią rozwoju lokalnego, w ramach trójstronnego partnerstwa. Ważnym aspektem RLKS jest upodmiotowienie społeczności lokalnej i wzmacnianie jej potencjału do przeprowadzenia zmiany. Wyróżniki RLKS to: oddolność, podejście terytorialne, partnerstwo lokalne, integracja sektorów oraz sieciowanie i współpraca. Tym samym kluczowym elementem działania całego systemu jest LSR – zarówno sposób jej tworzenia, jak i sam jej kształt i struktura oraz bardzo zróżnicowane pod różnymi względami LGD.

W ramach programu FEM 21-27, RLKS będzie realizowany zarówno w ramach środków EFRR, jak i EFS+, oznacza to, że jest instrumentem dwufunduszowym. Finansowanie RLKS jest przewidywane **z EFRR na poziomie 40 mln euro oraz częściowo warunkowo z EFS+ na poziomie 20 mln euro.**

Łączne finansowanie RLKS – 60 mln Euro (40 mln EFRR, 20 mln EFS+).

Biorąc pod uwagę wskazywane przez LGD doświadczenia z wdrażania projektów infrastrukturalnych oraz społecznych proponujemy do wdrażania z EFRR/EFS+ poprzez mechanizm RLKS działań dotyczących:

- a. lokalnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz infrastruktury kulturalnej (cel szczegółowy 5ii – obszary wiejskie)

- b. zwiększenia dostępności do usług społecznych np. opiekuńczych świadczonych w lokalnych społecznościach (cel szczegółowy 4k)
- c. aktywnej integracji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz osób biernych zawodowo (cel szczegółowy 4h)
- d. kompleksowego wsparcia na zakładanie działalności gospodarczej przez osoby fizyczne (cel szczegółowy 4a) – **pod warunkiem wyrażenia zgody MFIPR na odstępstwo od Linii Demarkacyjnej oraz uwzględnienie takiego odstępstwa w treści Umowy Partnerstwa.**

Brak wyodrębnionej osi priorytetowej dla RLKS.

Diagnoza rozszerzona na potrzeby programu Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027

1. Potencjał naukowo-badawczy, przedsiębiorczość i cyfryzacja

- Produktywność ma kluczowe znaczenie dla zwiększania wzrostu gospodarczego i zmniejszania dystansu rozwojowego polskich regionów względem regionów UE. **Wzrost produktywności jest jednak warunkowany zwiększeniem innowacyjności przedsiębiorstw i strukturalną zmianą gospodarczą**, mierzoną wzrostem udziału nowoczesnych sektorów opartych na działalności wiedzochłonnej, a jednocześnie wzrostem udziału działalności zaawansowanej technologicznie w sektorach uważanych za tradycyjne.

Poza działaniami w sferze regulacyjnej, konieczne jest **systematyczne zwiększanie nakładów na badania i rozwój, w tym mobilizowanie środków publicznych przeznaczonych na wsparcie inwestycji prywatnych**. Polityka spójności pozytywnie wpływa na zwiększanie innowacyjności przedsiębiorstw, jednak doświadczenia ostatnich dwóch perspektyw finansowych wskazują, że jej interwencja wymaga ukierunkowania. Instrumenty wsparcia powinny zapewniać **kompleksowe finansowanie działalności innowacyjnej** – od etapu inkubacji, przez prace badawczo-rozwojowe, po inwestycje niezbędne do wdrożenia innowacyjnych rozwiązań w działalności gospodarczej. Instrumenty te powinny być sprofilowane odpowiednio do potrzeb przedsiębiorstw, zależnie od ich wielkości i etapu rozwoju. **Wsparcie należy koncentrować wokół sektora MŚP, ale wybrane instrumenty powinny obejmować również duże przedsiębiorstwa**. Efektem tych działań powinien być wzrost odsetka przedsiębiorstw innowacyjnych oraz wzrost udziału przychodów prywatnych z komercjalizacji nowych lub istotnie ulepszonych produktów. Interwencja na poziomie regionalnym powinna być komplementarna wobec programów krajowych i europejskich, jednak przy uwzględnieniu potencjału Małopolski i celów regionalnej strategii inteligentnej specjalizacji.

- **Na tle kraju Małopolska dysponuje wysokim potencjałem do generowania innowacji opartych na działalności badawczo-rozwojowej**. Znajduje to odzwierciedlenie we wskaźnikach odnoszących się do wielkości nakładów na działalność B+R w relacji do PKB. Po osiągnięciu przez województwo rekordowych wielkości w 2016 r., w kolejnym nastąpił spadek, by następnie w dwóch kolejnych latach zanotować wyraźny wzrost. W 2019 r. wielkość GERD/PKB w Małopolsce osiągnęła najwyższy z dotychczasowych poziom 2,23%, kolejny raz plasując region na pozycji lidera przed Mazowszem⁸ (przy średniej dla Polski – 1,32% oraz średniej dla UE – 2,14%). Jednocześnie pod względem intensywności prac B+R w sektorze przedsiębiorstw Małopolska znajdowała się na 2. pozycji za województwem mazowieckim ze wskaźnikiem na poziomie 1,36%. Relacja BERD/PKB była jednak niższa niż w 2018 r. oraz rekordowym 2016 r.⁹ Podobnie jak w przypadku

⁸ Dotychczas Małopolska była jedynym regionem, któremu udało się przekroczyć poziom 2%, zaś w 2019 r. po raz pierwszy udało się to również Mazowszu.

⁹ Analiza danych odnosi się jedynie do lat 2016-2019 ze względu na zmianę zaleceń metodycznych w związku z dostosowaniem ich do wytycznych zawartych w Podręczniku Frascati. Wprowadzone zmiany spowodowały, że dane za lata

GERD/PKB, również wskaźnik BERD/PKB był wyraźnie wyższy w dwóch województwach – małopolskim i mazowieckim. Poza tymi województwami oraz pomorskim w żadnym innym regionie kraju wskaźnik nie przekroczył wielkości 1%. W latach 2017-2019 Małopolska była na 1. miejscu wśród regionów pod względem odsetka przedsiębiorstw usługowych aktywnych innowacyjnie oraz innowacyjnych (odpowiednio 20% i 17,2%) oraz na 5. miejscu – pod względem odsetka przedsiębiorstw przemysłowych aktywnych innowacyjnie (23,6%). Biorąc pod uwagę te dane można uznać, że średnio tylko co piąte przedsiębiorstwo w regionie jest innowacyjne. Warto jednak zauważyć, że w tym okresie czasu odsetek przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych, które wprowadziły innowację produktową plasował Małopolskę odpowiednio na 8 i 3 miejscu.

Wzrost napędzany innowacjami jest generowany głównie przez sektory oparte na wykorzystaniu nowych technologii i wiedzy, które mają pod tym względem przewagę nad tradycyjnymi obszarami specjalizacji regionalnej. Przegląd i aktualizacja celów regionalnej strategii inteligentnej specjalizacji potwierdziły potrzebę utrzymania **koncentracji na siedmiu domenach małopolskich specjalizacji**, do których zalicza się: **life science, energia zrównoważona, technologie informacyjne i komunikacyjne, chemia, produkcja metali i wyrobów metalowych oraz wyrobów z mineralnych surowców niemetalicznych, elektrotechnika i przemysł maszynowy, przemysły kreatywne i czasu wolnego.** Ich zakresy są w ostatnich latach regularnie weryfikowane, jednak analizy wskaźnikowe, ekonometryczne i jakościowe nie dają jednoznacznych przesłanek do rozszerzania lub zawężania bazowego katalogu. Z perspektywy regionalnej gospodarki i rynku pracy udział i waga domen specjalizacyjnych są niebagatelne. W branżach zaliczanych do regionalnych specjalizacji pracuje nieco ponad jedna czwarta ogółu zatrudnionych w regionie, a ich udział systematycznie rośnie. Wzrost dotyczy wszystkich podregionów i większości powiatów. Odsetek osób pracujących w sektorach inteligentnych specjalizacji w istotny sposób wpływa na wartość PKB na osobę. Jednocześnie odsetek nowych podmiotów w sektorach IS w pozytywny sposób wpływa na wartość PKB per capita. Dodatkowo, zidentyfikowano statystycznie istotny, pozytywny wpływ dofinansowanych ze środków UE projektów wspierających sektory inteligentnych specjalizacji na wartość PKB na osobę w małopolskich powiatach. Blisko 90% nakładów na działalność B+R w Małopolsce koncentruje się w obszarze nauk inżynieryjno-technicznych, przyrodniczych i medycznych. Jednocześnie obserwowany jest dynamiczny rozwój małych firm, szczególnie z sektora ICT i przemysłów kreatywnych oraz *life science*, co tworzy także przestrzeń do silniejszego zaangażowania dużych przedsiębiorstw, jako liderów łańcuchów wartości, generujących innowacje, w które włączone są MŚP. Duże podmioty gospodarcze odgrywają także ważną rolę w regionalnym ekosystemie, poprzez stymulowanie tworzenia nowych firm innowacyjnych, w szczególności typu start-up.

- **W wymiarze europejskim poziom innowacyjności wszystkich polskich regionów jest oceniany jako niski.** Sektory oparte na specjalistycznej wiedzy wnoszą względnie niski wkład w całkowitą wartość dodaną, a sektory mniej zaawansowane technologicznie nadal zajmują znaczącą pozycję w strukturze gospodarczej. Pomimo znacznych wysiłków na rzecz rozwoju innowacyjnej gospodarki, Polska spadła do najniższej grupy „wschodzących innowatorów” w Europejskim Rankingu Innowacyjności (2021). W przypadku Małopolski region zaliczany jest do „umiarkowanych innowatorów”, zajmując

170 pozycje w gronie 241 regionów (spadek z miejsca 155 – Regional Innovation Scoreboard 2021).

- Na względnie niski poziom innowacyjności polskich regionów wpływa m.in. **niedostatecznie rozwinięta współpraca partnerów publicznych i prywatnych w obszarze B+R+I, co dotyczy szczególnie powiązań pomiędzy sektorem nauki i biznesu**. Podmioty sektora MŚP angażują się we wzajemną współpracę w o wiele mniejszym stopniu niż w większości państw członkowskich Unii (Komisja Europejska, European Innovation Scoreboard 2021), zaś współpraca przedsiębiorstw z sektorem naukowo-badawczym napotyka nadal na bariery administracyjno-prawne oraz świadomościowo-kompetencyjne, którym często nie towarzyszą równoważne zachęty do realizacji wspólnych przedsięwzięć. Uruchomione w ostatnich latach działania w ramach regionalnej strategii inteligentnej specjalizacji przyczyniły się jednak do identyfikacji oraz lepszego zrozumienia potrzeb i możliwości w zakresie współpracy międzysektorowej oraz wdrożenia nowych form współpracy i transferu wiedzy. Szczególnie jest to widoczne w doświadczeniach z realizacji takich mechanizmów wsparcia jak: bony na innowacje, regionalny model transferu wiedzy oraz wsparcie infrastruktury B+R publicznych organizacji badawczych w modelu opartym na działalności gospodarczej (częściowo lub wyłącznie). Instrumenty wspierające sieciową współpracę w regionalnym systemie innowacji, poszerzone o mechanizmy wzmacniania kompetencji i inkubowania innowacji, głównie technicznych/technologicznych, w tym innowacji społecznych oraz ekoinnowacji, należy kontynuować i rozwijać – równoległe do działań systemowych, ukierunkowanych na wprowadzenie ulg i zachęt dla działalności innowacyjnej. Dotyczy to przede wszystkim tych typów wsparcia i instrumentów, które są uzasadnione popytowo i mają na celu niwelowanie deficytów w obszarach interwencji zidentyfikowanych w odnowionej Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Małopolskiego 2030.
- Pomimo postępów osiągniętych w dziedzinie równouprawnienia płci w badaniach naukowych i innowacjach, nadal potrzebna jest lepsza realizacja celów UE w zakresie równości płci, w szczególności takich jak: zwiększenie udziału kobiet w projektach badawczych i innowacyjnych oraz rozszerzenie polityki równości płci na skrzyżowaniach z innymi potencjalnymi przyczynami dyskryminacji, takie jak pochodzenie etniczne, niepełnosprawność i orientacja seksualna. Przedsiębiorczość w dziedzinach zorientowanych technologicznie to obszar rynku pracy, w którym kobiety są znacząco niedoreprezentowane. W 2018 r. kobiety stanowiły ok. jednej trzeciej (32,8%) całej populacji naukowców w Europie. Podobnie jest w Małopolsce – wg danych za 2019 r. spośród 22,6 tys. badaczy 33,3% stanowiły kobiety. Zarówno na poziomie europejskim, jak i krajowym, kobiety-naukowcy stanowiły mniejszy udział populacji aktywnej ekonomicznie w porównaniu do badaczy mężczyzn. W Strategii Równości Płci 2020-2025, KE podkreśla, że wzmocnienie kobiet na rynku pracy to także umożliwienie im rozwijania się w działalności gospodarczej, zwłaszcza w obszarach tradycyjnie zdominowanych przez mężczyzn.
- W polskiej gospodarce utrzymuje się wysoki rozwój przedsiębiorczości. W Małopolsce na koniec 2020 r. liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wyniosła 426,3 tys. Stanowi to 9,14% wszystkich podmiotów zarejestrowanych w Polsce. Tym samym, ze względu na liczbę zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, Małopolska znajduje się na 4. miejscu wśród wszystkich województw.
- Wskaźnik przedsiębiorczości, czyli liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym, w 2020 roku dla Małopolski wzrósł o 4% w porównaniu z wynikiem z 2019 roku. Wartość wskaźnika na poziomie 206,4 pozwoliła utrzymać 6. miejsce za województwem mazowieckim, zachodniopomorskim,

dolnośląskim, pomorskim oraz wielkopolskim. Była także wyższa od średniej krajowej, która wyniosła 202,5.¹⁰

- Przedsiębiorczość była bardzo zróżnicowana terytorialnie. Wartości wskaźnika dla powiatów nadal dzielą Małopolskę na strefę wschodnią, w której notuje się niższe wartości, i zachodnią. Najwyższą wartość wskaźnika w 2020 r. odnotowano w Krakowie z kolei najniższą koncentrację przedsiębiorczości w powiatach: dąbrowskim, tarnowskim gorlickim.
- Analizując liczbę przedsiębiorstw pod względem ich klas wielkości w zależności od liczby zatrudnionych pracowników można stwierdzić, że w Małopolsce niezmiennie silną dominację utrzymują mikroprzedsiębiorstwa z liczbą pracowników wynoszącą do 9 osób. Ich liczba w 2020 roku po raz pierwszy przekroczyła 400 tys., osiągając 411,7 tys. (w 2019 roku było ich 395 tys.). Na drugim miejscu pod względem liczności znajdują się tzw. małe podmioty gospodarcze (12 tys. w 2020 roku). Ich liczba w porównaniu do 2019 roku minimalnie spadła. W dalszej kolejności z wynikiem 2,2 tys. w 2020 roku plasują się przedsiębiorstwa średnie, których liczba utrzymuje się na stabilnym poziomie. Najmniejszy udział, podobnie jak w latach poprzednich, stanowią duże podmioty gospodarcze – 338 przedsiębiorstw.¹¹
- Jednym z wyzwań stojących przed najmniejszymi podmiotami jest dostęp do finansowania rozwoju, a dla całego sektora MŚP uzyskanie przewagi na konkurencyjnym rynku krajowym oraz ekspansja międzynarodowa. Jak wynika z raportu dotyczącego wdrażania IF w programie regionalnym 2014-2020 do najważniejszych przyczyn uniemożliwiających skorzystanie z finansowania zewnętrznego należy niska ocena zdolności kredytowej firmy, branża, w której dany podmiot działa oraz brak wystarczających zabezpieczeń. Najczęściej z odmową w udzielaniu pożyczki spotykały się mikroprzedsiębiorstwa. Jednocześnie zdecydowanie częściej o finansowanie zewnętrzne aplikują przedsiębiorstwa średnie i małe, niż mikroprzedsiębiorstwa. Mimo że finansowanie MŚP często jest ograniczone, to właśnie ten sektor przedsiębiorstw jest dużym pracodawcą. Wg danych raportu o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w sektorze MSP pracuje blisko 7 mln osób, z czego 4,1 mln w mikrofirmach. Ograniczone środki dla MŚP oznaczają zatem nie tylko niższą liczbę inwestycji, ale również negatywnie przekładają się na rynek pracy. Dodatkowo od momentu wybuchu pandemii COVID-19 następuje znaczące zaostrzenie kryteriów udzielania kredytów, w szczególności zaś związanych z wielkością i jakością wymaganych zabezpieczeń.
- Jednocześnie należy zauważyć, że struktura małopolskich przedsiębiorstw, z dominującym sektorem MŚP nie sprzyja wzrostowi ich innowacyjności. Istnieje ciągle stosunkowo niewielka liczba średnich i dużych firm o potencjale innowacyjnym oraz zasobach wystarczających, by realnie konkurować na rynkach zagranicznych i włączać się w międzynarodowe łańcuchy dostaw.

Powyższe wskazuje na potrzebę interwencji prowadzącej do wzrostu dostępności źródeł finansowania przedsiębiorców w celu wspomaganie rozwoju kolejnych etapów dojrzałości gospodarczej przedsiębiorstw.

- Jednym z najważniejszych wyzwań stojących przed najmniejszymi podmiotami (mikro i małe przedsiębiorstwa) jest dostęp do finansowania rozwoju. Z kolei w przypadku firm małych i średnich luka finansowania dotyczy przede wszystkim instrumentów wspierających innowacyjność bądź internacjonalizację. Wynika z tego potrzeba

¹⁰ Raport. Rynek pracy w Małopolsce 2020

¹¹ Raport o stanie Województwa Małopolskiego 2021

segmentacji wsparcia w obszarze zapewnienia dostępu do finansowania dla przedsiębiorców.

- **Podniesienie poziomu innowacyjności i produktywności małopolskich przedsiębiorstw jest strategicznym wyzwaniem z punktu widzenia wzmocnienia pozycji konkurencyjnej regionu jest.** W tym celu powinny być wdrażane działania polegające na poprawie warunków dla prowadzenia działalności o charakterze innowacyjnym. Przedsięwzięcia charakteryzujące się innowacyjnymi rozwiązaniami, tworzone w celu wykreowania nowego produktu bądź usługi w warunkach ryzykownych są domeną startupów. Polskie startupy koncentrują się wokół największych miast. Kraków wraz z Warszawą i Wrocławiem jest w czołówce miast jeśli chodzi o lokalizację startupów. Silna pozycja Krakowa na tle innych dużych miast wynika przede wszystkim z tego, że to właśnie tu działają najskuteczniejsi mentorzy, organizacje wsparcia ekosystemu startupów, które wpięte są w globalną startupową przedsiębiorczość. Firmy z Krakowa w największym stopniu koncentrują się na rozwoju oprogramowania w zakresie big data, Internet rzeczy, analityka. Mimo wzrastającej aktywności podmiotów finansujących działalność przedsiębiorców, ponad 70% startupów korzysta z własnych zasobów finansowych. Część z nich jednak, oprócz inwestowania własnych funduszy, pozyskuje je również ze źródeł zewnętrznych. Najlepsze startupy przyciągają kapitał ze wszystkich źródeł, natomiast te niedojrzałe mają trudności z pozyskaniem jakiegokolwiek kapitału.

Inwestorzy prywatni wspierają startupy, które są na wyższym poziomie rozwoju. Eksperti (często przedstawiciele funduszy) wskazują też, że częstym błędem jaki popełniają startupy, jest chęć zbyt szybkiego pozyskania inwestora, podczas gdy w pierwszej kolejności firma powinna samodzielnie zbudować podstawy biznesu, nabrać doświadczenia, a do funduszy iść trochę później i szukać tam przede wszystkim większego doświadczenia biznesowego. To pokazuje więc, że środki od inwestorów nie są dedykowane firmom, które są na początku drogi i dopiero pracują nad swoimi projektami. Wsparcie dla startupów proponowane w ramach programu regionalnego ma wypełnić lukę, którą cały czas dostrzegamy na rynku - brak dostatecznej oferty dla firm będących na początku drogi biznesowej, które dopiero pracują nad swoimi produktami czy usługami.

W corocznym badaniu prowadzonym przez organizację Startup Poland tylko co 4 ankietowany startup deklaruje, że miał okazję skorzystać z pomocy krajowego akceleratora. Jednocześnie z uwagi na obecną sytuację pandemiczną 60% ankietowanych startupów oczekiwałoby zwiększenia pomocy ze strony państwa, wsparcie powinno dotyczyć przede wszystkim pomocy w pozyskaniu dodatkowego finansowania, zachęt podatkowych, czy zwiększenia liczby rządowych programów akceleryjnych. W raporcie „The PolishTech Scene. 5 years” przeprowadzonym przez organizację StartupPoland ponad 50 % startupów przyznało, że największy wpływ na ich rozwój miał mentoring. Wysoko zostały ocenione również spotkania środowisk startupowych oraz programy akceleryjne, które zostały pozytywnie ocenione przez odpowiednio 40 i 30 % respondentów.

- Wyzwaniem pozostaje również wspieranie wdrażania technologii cyfrowych, automatyzacja i robotyzacja przedsiębiorstw – w ramach spójnej interwencji służącej stymulowaniu wzrostu i konkurencyjności sektora MŚP. Działalność przedsiębiorstw to najlepsze pole do wykorzystania potencjału informacji i technologii informacyjnych. Każdy element, struktura i proces działalności gospodarczej mogą zostać zanalizowane celem optymalizacji a następnie – zdigitalizowane. Małopolska jest regionem wysokiej koncentracji firm z branży ICT. Zajmuje drugie miejsce wśród województw o najwyższym wskaźniku zatrudnienia w sektorze ICT. Dobrym gruntem jest postępująca z roku na roku

informatyzacja społeczeństwa oraz zapotrzebowania ze strony firm na rozwiązania ICT wywołane przez pandemię COVID-19. Problemem jest natomiast, jak w całej branży – niedobór wykwalifikowanych pracowników. W Polsce deficyt specjalistów w branży IT jest szacowany na 50 tys. osób. Na tle Unii Europejskiej poziom cyfryzacji przedsiębiorstw jest niski. W obszarze integracji technologii cyfrowej w działalności przedsiębiorstw, Polska zajmuje 24. miejsce wśród krajów UE. 52% polskich MŚP osiągnęło co najmniej podstawowy poziom wskaźnika wykorzystania technologii cyfrowych, co stanowi wynik poniżej średniej dla UE wynoszącej 60%. Polskie przedsiębiorstwa powoli kontynuowały wykorzystywanie możliwości oferowanych przez technologie cyfrowe, angażując się w handel elektroniczny – 13% MŚP prowadziło sprzedaż internetową, a 5% sprzedaż transgraniczną do innych krajów UE. Odsetek przedsiębiorstw wykorzystujących w swojej działalności roboty w Polsce był niższy niż średnia w Unii Europejskiej. W 2019 roboty w swej działalności wykorzystywało 7,5% przedsiębiorstw w Polsce. W Małopolsce wykorzystanie robotów jest również niskie (6,6% firm).

Wyzwaniem jest również transformacja modeli biznesowych krajowych przedsiębiorstw, zgodnie z wymogami gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ), co znacznie zmniejszy presję antropogeniczną systemu gospodarczego na środowisko naturalne. Zmiany modeli muszą uwzględniać zarówno ograniczenie zużycia zasobów pierwotnych, ale również minimalizację produkcji odpadów.

- **Jednym z ważniejszych wyzwań dla regionalnej gospodarki jest zwiększenie skali zagranicznej wymiany handlowej.** Od 2010 roku wartość małopolskiego eksportu systematycznie rosła. Regularne wzrosty eksportu w kolejnych latach doprowadziły do osiągnięcia wyniku przeszło 10 mln euro w roku 2019, plasując Małopolskę na 6. miejscu rankingu polskich regionów pod względem wartości eksportu. Miarą obrazującą wkład województwa do ogólnokrajowej wymiany handlowej jest wskaźnik kontrybucji, czyli udziału w ogóle importu i eksportu kraju. Dla Małopolski wskaźniki kontrybucji uległy nieznacznym spadkom. W przypadku eksportu Małopolska opowiada za 4,4% wartości wysyłanych towarów w 2019 r. Za spadek udziału Małopolski odpowiada m.in. fakt, że wskaźniki dynamiki wzrostu eksportu i importu w Małopolsce były nieco niższe niż ogólnie dla kraju. Dynamika wartości eksportu Polski rok (2019) do roku (2018) ukształtowała się na poziomie 6,7%, co oznacza lekki spadek względem 2018 roku, kiedy wskaźnik ten osiągnął wartość 8,2%.¹²
- W zestawieniu 10 najważniejszych handlowych partnerów województwa małopolskiego znajdują się tylko kraje należące do Unii Europejskiej. Rynek tzw. starej Unii Europejskiej jest i pozostanie, podstawowym rynkiem zbytu dla małopolskiego eksportu, **jednak potencjał firm w zakresie ekspansji na tym kierunku w pewnym stopniu się wyczerpuje, a jego wzrost jest warunkowany radykalnym podniesieniem konkurencyjności oferty eksportowej związanej z koniecznością wdrażania najnowocześniejszych technologii i innowacyjnych w skali międzynarodowej produktów.** Ważnym czynnikiem wsparcia eksportu na tym kierunku musi być inwestowanie w działalność B+R oraz wchodzenie w układy kooperacyjne z przedsiębiorstwami rodzimymi z tych rynków, w celu przezwyciężania barier technologicznych, jak i barier handlowych, w szczególności pozataryfowych. **Ze względu na ciągle słabą jeszcze pozycję eksportową Małopolski w stosunku do jej potencjału ekonomicznego, rzadkie wykorzystanie zaawansowanych form ekspansji na rynki zagraniczne – jak chociażby posiadanie własnych placówek handlowych za granicą, niski poziom współpracy pomiędzy firmami eksporterami, brak wymiany**

¹² ¹² Badanie. Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2019

doświadczeń o rynkach docelowych niezbędne jest podjęcie interwencji w celu zwiększenia umiędzynarodowienia małopolskich MŚP.¹³

- Jednocześnie należy wskazać pozytywny wpływ zwiększenie umiędzynarodowienia małopolskich MŚP. Wartość projektów z zakresu internacjonalizacji przedsiębiorstw wyniosła ok 213 mln zł. Z doświadczeń wynikających z wdrażania programu w perspektywie finansowej 2014-2020 wynika ogromny popyt na dotacje na umiędzynarodowienie MSP. Nic więc dziwnego, że konkursy mające na celu zwiększenia umiędzynarodowienia małopolskich MŚP spotkały się z bardzo dużym zainteresowaniem firm. W każdym z zakończonych naborów wartość wnioskowanego dofinansowania przekraczała wartość alokacji na nabór. W naborach zastosowano rozwiązania mające na celu uproszczenie przygotowania wniosku o dofinansowanie jak i rozliczania projektów m.in. stawki jednostkowe, co cieszyło się dużą aprobatą beneficjentów. Działanie przyczyniło się do wsparcia wielokrotnie większej liczby firm niż przewidywano. Kluczowe dla powodzenia jest wysoki stopień dopasowania zakresu wsparcia do potrzeb małopolskich MSP. Duże zainteresowanie naborami świadczy o tym, że przedsiębiorcy faktycznie potrzebują tego typu dofinansowania.
- Istotnym elementem budowania potencjału gospodarczego regionu jest tworzenie przestrzeni przystosowanych do lokowania firm przez przedsiębiorców. Samorządy starają się pozyskiwać inwestorów w aktywny sposób, tworząc strefy aktywności gospodarczej. W Małopolsce są 54 strefy aktywności gospodarczej (SAG) zlokalizowane w 42 gminach, a planowane jest utworzenie kolejnych. Problemem pozostaje jednak brak dużych terenów inwestycyjnych, możliwych do szybkiej sprzedaży inwestorowi. Wynika to z dużego rozdrobnienia nieruchomości oraz nieuregulowanych stanów prawnych. Z badania przeprowadzonego wśród małopolskich gmin wynika duże zainteresowanie ze strony JST realizacją takich projektów 66% z 169 ankietowanych gmin nie posiada obszaru gdzie mogły by się lokować przedsiębiorstwa, a 34% tj. 57 gmin ankietowanych gmin widzi potrzebę utworzenia nowej/rozszerzenie istniejącej strefy.
- W konsekwencji pandemii COVID-19 pojawiły się nowe wyzwania związane z **koniecznością odbudowy gospodarki oraz zwiększania jej odporności na kryzysy globalne**. W obliczu dużej niepewności przedsiębiorstwom trudniej podejmuje się decyzje o nowych inwestycjach. Z badania przeprowadzonego przez Krajowy Rejestr Długów w sektorze MŚP (małych i średnich przedsiębiorstw) wynika, że 2/3 firm w Polsce musiało w czasie trwania pandemii COVID-19 ograniczyć lub odłożyć wydatki bądź inwestycje. Najczęściej przedsiębiorcy rezygnowali lub odsuwali w czasie: zwiększanie zatrudnienia (27%), nakłady na szkolenia (20%), oraz inwestycje w innowacje (18%). Branże, które szczególnie odczuły ograniczenia związane z pandemią COVID-19, a stanowią ważną część regionalnej gospodarki to: turystyka, gastronomia, branża eventowa oraz transport. Natomiast branża IT okazała się jedną z najbardziej odpornych na załamanie gospodarcze. W trakcie walki z pandemią branża ta zanotowała silny wzrost zapotrzebowania ze strony firm na rozwiązania umożliwiające pracę zdalną. Wzrosła też ilość przetwarzanych danych, wykorzystanie aplikacji mobilnych i wspierających e-commerce a także popyt na elektroniczną rozrywkę. W odniesieniu do sektora przedsiębiorstw konieczne będzie wspieranie działań ukierunkowanych na cyfrową i zieloną transformację gospodarki, a także zwiększenie podaży i wykorzystania nowych rozwiązań usprawniających procesy gospodarcze. Istotne będzie też podejmowanie działań uwzględniających aspekt ochrony i promocji przedsiębiorczości, także poprzez inwestowanie w nowe kompetencje i umiejętności. Działania te powinny przyczynić się do zapewnienia przedsiębiorcom szybszej adaptacji do zmian oraz zdolności do reorientacji działalności, poprzez wprowadzanie nowych produktów i usług.

---

¹³ Tamże

- Polityka spójności ma pozytywny wpływ na rozwój przedsiębiorstw. W perspektywie 2014-2020 na budowanie i wzmocnienie pozycji konkurencyjnej sektora małopolskich MŚP w ramach 3 osi priorytetowej RPO WM udzielano wsparcia w postaci dotacji, instrumentów finansowych i wsparcia niefinansowego w wysokości ogółem 1 516 mld zł, w tym niemal 972 mln zł wkładu UE. Wsparciem tym objętych zostało ponad 11 600 podmiotów w blisko 420 projektach (z czego ponad 8 000 podmiotów otrzymało wsparcie w związku z pandemią covid). Łączna wartość dotacji wyniosła prawie 260 mln zł, co pozwoliło na realizację inwestycji wartych około 729 mln zł (po uwzględnieniu wkładu własnego beneficjentów). W perspektywie finansowej 2014-2020 wsparcie niefinansowe ze środków UE otrzymało 2 485 przedsiębiorstw. W ramach wsparcia w formie instrumentów finansowych udzielono 1680 pożyczek na łączną kwotę 285 mln zł.
- Na pozytywne efekty w zakresie konkurencyjności wskazują sami przedsiębiorcy w przeprowadzonych badaniach. Wymieniają oni: zwiększenie mocy produkcyjnych, zwiększenie sprzedaży, stworzenie nowych miejsc pracy. Przede wszystkim jednak dla beneficjentów projektów istotna jest możliwość nadszycia za zmieniającym się i coraz bardziej wymagającym rynkiem. Dofinansowanie było też szansą dla części MSP do konkurencyjności z dużymi przedsiębiorstwami dzięki wyższej specjalizacji swoich produktów, poprawie efektywności produkcyjnej oraz postawieniu na wysoką jakość wytwarzanych produktów i usług. Zainteresowanie firm ubieganiem się o wsparcie w ramach instrumentu dotyczącego wdrożeń wyników prac B+R było bardzo wysokie, a instrument wsparcia należy ocenić jako adekwatny. W każdym z zakończonych naborów wartość wnioskowanego dofinansowania przekraczała wartość alokacji na nabór.
- Jednocześnie przeprowadzone badania ewaluacyjne z wdrażania środków UE potwierdzają jednoznacznie, że okres nasycenia kapitałowego w regionalnych firmach jeszcze nie minął. Największą potrzebą przedsiębiorców wciąż jest kapitał inwestycyjny, a uczynienie specjalizacji gospodarczych województw „inteligentnymi” wymaga dalszego wdrażania innowacyjnych rozwiązań opartych na wynikach prac badawczo-rozwojowych, do których rynek przedsiębiorstw cały czas dojrze.
- Wśród najważniejszych doświadczeń wynikających z realizacji interwencji dedykowanej obszarowi B+R+I w programie regionalnym na lata 2014-2020 wskazać należy przede wszystkim na **konieczność wzmocnienia komplementarności instrumentów oferowanych przedsiębiorstwom w ramach danego programu**, jak również **zapewnienie możliwości realizacji projektów kompleksowych, obejmujących wszystkie etapy tworzenia i wprowadzania innowacji na rynek, począwszy od badań przemysłowych, aż po wdrożenie**. Podobnie jak w perspektywie 2014-2020 ważnym elementem będzie także zapewnienie synergii pomiędzy wsparciem oferowanym przedsiębiorcom na poziomie regionalnym oraz instrumentami krajowymi i europejskimi. Z tego względu, w zakresie w jakim będzie to możliwe, **podobne typy instrumentów, adresowane do tych samych grup przedsiębiorstw – powinny być wdrażane w oparciu o zbliżone kryteria oraz standardy**, niezależnie od instytucji udzielającej wsparcia. Zasadnicze znaczenie dla projektowania interwencji w obszarze B+R+I na kolejną perspektywę ma również jednoznacznie potwierdzony w doświadczeniach wniosek, zgodnie z którym poziom rozwoju oraz potrzeby małopolskich przedsiębiorstw nie uzasadniają otwarcia się w tym obszarze na wsparcie w formie instrumentów finansowych. **Utrzymanie formy dotacyjnej jest warunkiem skutecznego mobilizowania przedsiębiorstw do podejmowania i rozwijania działalności badawczej i innowacyjnej**, co jest szczególnie istotne wobec niwelowania skutków kryzysu wywołanego pandemią COVID-19.
- Najważniejsze **wyzwania w obszarze innowacyjności i konkurencyjności** przedsiębiorstw zostały określone w szeregu dokumentów strategicznych na poziomie

europejskim, krajowym i regionalnym. Nowa **Strategia Przemysłowa KE** wskazuje na konieczność wsparcia europejskiego przemysłu w przeprowadzeniu podwójnej transformacji: cyfrowej oraz w kierunku neutralności klimatycznej, przy jednoczesnym wzmacnianiu odporności przedsiębiorstw na skutki kryzysów globalnych, co dotyczy w szczególności sektora MŚP. Krajowa **Strategia Produktowności 2030** kładzie nacisk na niwelowanie problemów w obszarze dyfuzji innowacji – deficyt wiedzy i umiejętności, brak umiejętności zarządzania innowacjami, a także wskazuje kluczowe wyzwania, na które należy ukierunkować wsparcie – projekty B+R, zarządzanie danymi i własnością intelektualną, rozwój umiejętności i nowych modeli biznesowych, współpraca międzysektorowa oraz konsekwentne nakłady na inwestycje w działalność proinnowacyjną.

Ważnym obszarem wyzwań jest również **Europejski Zielony Ład**, który stawia przed sektorem przedsiębiorstw cel, jakim jest transformacja w kierunku niskoemisyjnej gospodarki o obiegu zamkniętym. Koncepcja ta oznacza ukierunkowanie na budowę gospodarki, w której zasoby są wykorzystywane w sposób możliwie efektywny, uwzględniając obniżenie zasobochłonności procesów produkcyjnych, a także minimalizację powstawania odpadów, w tym rozwój odzysku surowców wtórnych.

Zasadniczym obszarem wyzwań jest również **koncepcja Przemysłów 4.0 i transformacji cyfrowej**. W tym zakresie kluczową barierą jest nieznanostwo trendów i rozwiązań technologicznych, a koniecznym działaniem – zbudowanie efektywnego systemu doradztwa biznesowego i technologicznego, który ułatwi wejście przedsiębiorcom na ścieżkę transformacji, przyczyniając się do zwiększenia popytu na nowe technologie i kompetencje.

W wymiarze regionalnym główne wyzwania zarysowane zostały w **Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Małopolskiego 2030**. Punktem wyjścia dla określenia zakresu i instrumentów interwencji w obszarze badań i innowacji oraz budowania umiejętności do transformacji w kierunku inteligentnej specjalizacji jest analiza dynamiki rozwoju i specyficznych uwarunkowań poszczególnych specjalizacji. Nowe podejście do diagnozowania i wykorzystania potencjału tkwiącego w specyfice małopolskich specjalizacji bazuje na koncepcji łańcuchów wartości. Proponowane instrumenty wsparcia, szczególnie adresowane do przedsiębiorców, powinny uwzględniać tę specyfikę i odpowiednie łańcuchy wartości. Wyzwaniem będzie również wzmacnianie kompetencji uczestników regionalnego ekosystemu innowacji, w celu zwiększenia podaży projektów innowacyjnych i skutoczniejszego zarządzania regionalną inteligentną specjalizacją, przy wykorzystaniu ich potencjału i doświadczenia organizacyjnego. Regionalna strategia inteligentnej specjalizacji definiuje także szereg wyzwań szczegółowych, których przykładem może być podejmowanie działań wspierających proces sukcesji (transferu biznesu) w małopolskich przedsiębiorstwach.

- Nowoczesna gospodarka oparta na cyfrowych technologiach informacyjno – komunikacyjnych jest dziś niezbędnym elementem wzrostu ekonomicznego i podnoszenia atrakcyjności regionu na rynkach krajowych i zagranicznych. W dobie rewolucji cyfrowej oraz konieczności tworzenia konkurencyjnych rynków, e-usługi z zakresu administracji publicznej, ochrony zdrowia czy kultury odgrywają coraz bardziej istotną rolę – zarówno w rozumieniu krajowym, jak i regionalnym. Dalsza informatyzacja jest niezbędna nie tylko z powodu nałożonych w tym zakresie przez Komisję Europejską zobowiązań¹⁴ dla państw członkowskich, ale także z powodu postępującej i wszechobecnej zmiany technologicznej.

¹⁴ European Commission, Directorate-General for Communication, *W kierunku zrównoważonej Europy 2030: dokument otwierający debatę*, Publications Office, 2019, <https://data.europa.eu/doi/10.2775/899989>

W dokumencie KE otwierającym debatę *W kierunku zrównoważonej Europy 2030*¹⁵, cyfryzacja, obok badań naukowych, edukacji, szkoleń, nauki, technologii i innowacji, wymieniona została jako jeden z kluczowych czynników umożliwiających zmiany w kierunku zrównoważonej Europy do 2030 r.

- Komisja Europejska monitoruje postępy państw członkowskich w zakresie cyfryzacji przy pomocy sprawozdań dotyczących indeksu gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego (DESI – Digital Economy and Society Index). Sprawozdania te obejmują zarówno profile poszczególnych krajów UE, jak i rozdziały tematyczne¹⁶. W raporcie Komisji Europejskiej z 2020 r. o postępie cyfrowym EU DESI, Polska zajmuje 23 miejsce w UE. W 2019 r. zajmowała 25 miejsce, a w 2018 r. 23 miejsce, natomiast w kategorii „Cyfrowe usługi publiczne” w latach 2018–2020 Polska zajmowała miejsce 20¹⁷. Są to nadal wartości poniżej średniej, które wymagają dalszych nakładów pracy w tym zakresie.
- Według danych GUS¹⁸, w ostatnich latach w Małopolsce nastąpił znaczny wzrost cyfryzacji usług administracji rządowej i samorządowej - w 2020r. usługi przez Internet udostępniała większość jednostek administracji publicznej, w tym wszystkie małopolskie urzędy powiatowe, gminy miejskie i miejsko – wiejskie, oraz znaczna część gmin wiejskich. 99,9% jednostek korzystało z dostępu do Internetu za pomocą stałego łącza w technologii DSL, a zdalny dostęp do zasobów jednostki umożliwiało 95,5% urzędów¹⁹. W 2019r. osoby korzystające w ciągu ostatnich 12 miesięcy z usług administracji publicznej przez Internet stanowiły ponad 40% populacji osób w wieku 16–74 lata²⁰. Ponadto, w ostatnich latach systematycznie powiększa się grupa osób, które korzystają z opcji pobierania formularzy i odsyłania wypełnionych. W 2019 r. odsetek osób pobierających formularze wzrósł w skali roku o 2,5 p. proc., a wysyłających – o 6,8 p. proc²¹. Nadal jednak istnieje konieczność dalszego usprawnienia tej gałęzi gospodarki ze względu na stosunkowo niski (w porównaniu ze średnią europejską) odsetek małopolskich urzędów posiadających politykę lub strategię na rzecz otwartych danych, który wciąż nie przekracza 10%.
- Dużym wyzwaniem pozostaje nadal kwestia cyberbezpieczeństwa, oraz właściwego dostosowania stron internetowych do obowiązujących wymogów prawnych. Na 180 sprawdzonych²² stron prowadzonych przez małopolskie gminy, w 58% przypadków stopień zabezpieczeń wymaga podjęcia dalszych kroków celem eliminacji potencjalnych zagrożeń takich jak m.in. brak kopii zapasowych oraz polityki przywracania systemów po awarii czy też istotne podatności (błędy programistyczne) aplikacji udostępnianych w ramach gminnych systemów ostrzegania/informacji; co poza bezpośrednimi korzyściami dla urzędów pozwoli zwiększyć zaufanie mieszkańców regionu do usług e-administracji. Na wzmiankę zasługują inicjatywy mające na celu znaczące podniesienie standardu obsługi klienta w zakresie e-administracji (np. w 2017 roku Nowy Wiśnicz brał udział w przeprowadzeniu krajowego pilotażu programu mDowód), jednakże nadal jest to dziedzina wymagająca dalszych nakładów zarówno finansowych jak i technologicznych. Badania wskazują iż ponad 90% małopolskich JST dostrzega dalszą potrzebę realizacji w ich jednostkach przedsięwzięć polegających na uruchomieniu e-usług dla klientów. Większość JST chce też wdrażać e-usługi w podległych im jednostkach organizacyjnych

---

¹⁵ Tamże,

¹⁶ Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027, (projekt programu)

¹⁷ Tamże,

¹⁸ GUS: Wykorzystanie technologii informacyjno–komunikacyjnych w jednostkach administracji publicznej w 2020r

¹⁹ Tamże,

²⁰ GUS: Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2019 r.

²¹ Tamże

²² Badanie własne w dniach 1.07-31.07.2021r., przeprowadzone na potrzeby poniższej diagnozy.

posiadających osobowość prawną, instytucjach edukacyjnych oraz instytucjach kultury. Najczęściej wskazywanym obszarem uruchamiania e-usług były podatki i opłaty lokalne (55%), za nim znalazły się: ochrona środowiska (36%), geodezja i kartografia (31%) oraz drogownictwo i transport (30%)²³.

- W Małopolsce w ramach RPO 2014-20, poddziałania 2.1.4 prowadzone były również prace z zakresu cyfryzacji danych z zasobu geodezyjnego i kartograficznego – praktycznie każdy dofinansowany projekt stanowił odpowiedź na problem funkcjonowania danych w postaci analogowej (lub niedostosowania danych funkcjonujących w postaci cyfrowej do obowiązujących przepisów prawa – modeli pojęciowych odnoszących się do poszczególnych baz danych przestrzennych²⁴). Biorąc pod uwagę przepisy art. 24a ustawy Prawo geodezyjne i kartograficzne (PGiK), oraz duże zainteresowanie odbiorców, takie działania powinny być kontynuowane aż do utworzenia możliwie naj najbardziej kompletnej obszarowo bazy danych EGiB dla województwa małopolskiego (na początku 2021 roku 1504 obręby ewidencyjne miały już zakończoną lub będącą w toku modernizację EGiB, co stanowi 57 % wszystkich (2642) obrębów ewidencyjnych w województwie).
- Pandemia COVID-19 uwypukliła konieczność dalszego wprowadzania i popularyzacji rozwiązań z zakresu szeroko pojętej e-zdrowia. Zasadne jest podejmowanie takich działań, które w krótkiej perspektywie przyczynią się do stworzenia spójnego systemu zdrowia cyfrowego, umożliwiającego dalsze upodmiotowienie i angażowanie pacjenta, koncentrację na grupach szczególnie narażonych (osoby starsze, dzieci, chorzy przewlekle) oraz zwiększającego wydajność i efektywność sektora ochrony zdrowia.
- Ustawa z dn. 28.04.2011 r. o Systemie Informacji w Ochronie Zdrowia stworzyła fundamenty dla wdrażania rozwiązań z zakresu e-zdrowia, w tym dotyczących m.in. wymiany elektronicznej dokumentacji medycznej. Informatyzacja systemu ochrony zdrowia jest jednym z priorytetowych działań prowadzonych zarówno przez Ministerstwo Zdrowia, jak i poszczególne regiony.
- Wyniki „Polskiego Badania Internetu” (Gemius, 2019) wykazały, że pacjenci wiążą duże nadzieje z informatyzacją ochrony zdrowia. Oczekują, że dzięki temu przez internet dostępne będą takie usługi medyczne, jak m.in. umawianie wizyt (ponad 90% respondentów); odbieranie wyników badań; uzyskiwanie informacji o jakości opieki u wybranego świadczeniodawcy czy uzyskiwanie informacji o dostępności leku w aptece²⁵. Powyższe dane wskazują, jak ważne jest dalsze rozwijanie usług cyfrowych w ochronie zdrowia. Zasadne jest podejmowanie takich działań, które w krótkiej perspektywie przyczynią się do stworzenia spójnego systemu zdrowia cyfrowego, umożliwiającego dalsze upodmiotowienie i angażowanie pacjenta, koncentrację na grupach szczególnie narażonych (osoby starsze, dzieci, chorzy przewlekle) oraz zwiększającego wydajność i efektywność sektora ochrony zdrowia²⁶.
- Dalsza cyfryzacja jest niezwykle istotna zarówno dla zwiększenia efektywności udzielania świadczeń zdrowotnych, poprawy funkcjonowania podmiotów leczniczych a także zapewnienia pacjentowi możliwie jak najlepszej opieki i lepszego dostępu do informacji na

²³ LB&E, Ewaluacja wpływu projektów wspartych w ramach 2 osi RPO WM 2014-2020 na rozwój i wykorzystanie e-usług w województwie małopolskim, wrzesień 2021r.

²⁴ np. EGiB (*Ewidencja gruntów i budynków*), GESUT (*Geodezyjna ewidencja sieci uzbrojenia terenu*) czy BDOT (*Baza danych obiektów topograficznych*)

²⁵ Publikacja *E-zdrowie. Korzyści, wyzwania, strategia informatyzacji*, str. 7;

<https://cez.gov.pl/aktualnosci/szczegoly/e-zdrowie-korzysci-wyzwania-strategia-informatyzacji-raport/>, dostęp 12.07.2021.

²⁶ *Zdrowa Przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-27 z perspektywą do 2030 r.* [projekt], str.119, dostęp 08.07.2021r.

temat swojego stanu zdrowia. Z ogólnopolskiego badania podmiotów leczniczych przeprowadzonego przez Centrum e-Zdrowia w 2021 r. wynika, że około jedna trzecia placówek podstawowej opieki zdrowotnej (32%) i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej (35%) nie posiada jeszcze systemów teleinformatycznych pozwalających na tworzenie i udostępnianie Elektronicznej Dokumentacji Medycznej.

- W województwie małopolskim, regionalna platforma e-zdrowia wdrażana jest w ramach projektu Małopolski System Informacji Medycznej – MSIM został zaprojektowany jako system wymiany dokumentacji medycznej pomiędzy podmiotami leczniczymi Małopolski za pośrednictwem platformy regionalnej, z naciskiem na pełną interoperacyjność z systemami krajowymi P1. Rozwiązania techniczno - organizacyjne przyjęte w MSIM, polegające na tworzeniu repozytoriów lokalnych (strona lokalna zasila bazy danymi medycznymi, które musi wytworzyć u siebie a następnie wytworzyć dokumentację medyczną, gotową do wymiany, przechowywaną w lokalnym repozytorium) pozwolą na pełną elastyczność w wymianie danych medycznych²⁷.
- Na tle kraju, Małopolska dysponuje jednymi z największych zasobów szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego. Digitalizacja dotychczasowych zbiorów kultury jest uznawana za istotny czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego, ponieważ tradycyjne zbiory są dostępne dla znacznie węższego grona odbiorców w porównaniu do zasobów zdigitalizowanych, z których mogą korzystać wszyscy internauci²⁸, a to bezpośrednio przekłada się na wyrównywanie szans w dostępie do treści kulturowych, zwłaszcza gdy mamy do czynienia z jakimś rodzajem wykluczenia. Nieograniczony dostęp on-line do dziedzictwa kulturowego, umożliwia uczestnictwo w kulturze każdemu, niezależnie od specjalnych potrzeb wynikających z niepełnosprawności, barier językowych, odległości geograficznej, czy używanego sprzętu. Wysokość bariery ekonomicznej dostępu do tradycyjnej kultury obrazują dane GUS, wg których z wyjścia do teatru, opery lub na koncert w 2020 r. zrezygnowało z powodów finansowych aż 39,4% Polaków (dla Małopolski ten odsetek jest jeszcze wyższy i wynosi 50%²⁹), dlatego też niezwykle istotne jest zapewnienie możliwości uczestnictwa w kulturze dla wszystkich zainteresowanych.
- Cyfryzacja kultury pozwala upowszechnić pewne standardy oraz niweluje bariery w dostępności dziedzictwa kulturowego, zatem ma charakter prorozwojowy. Co więcej, w dobie obecnych przemian społeczeństwa, istnienie e-kultury wydaje się być bardziej koniecznością aniżeli fakultatywnym działaniem poszerzającym grono odbiorców³⁰. W Małopolsce, już od dłuższego czasu różne funkcje instytucji kultury przenoszone są do sieci, gdzie tworzą równoległą rzeczywistość doświadczenia i kontaktu z kulturą. Wbrew przewidywaniom sceptyków cyfryzacja instytucji kultury nie spowodowała ucieczki odbiorców z siedzib muzeów czy galerii. Wręcz przeciwnie: strategicznie i refleksyjnie prowadzona polityka na przykład udostępniania zbiorów w internecie może pomóc instytucji w pozyskaniu nowych odbiorców i zaproszeniu ich do aktywności na nowych polach, do których nie mieli wcześniej dostępu³¹.

²⁷ LB&E, Ewaluacja wpływu projektów wspartych w ramach 2 osi RPO WM 2014-2020 na rozwój i wykorzystanie e-usług w województwie małopolskim, wrzesień 2021r.

²⁸ W. Kowalik, J. Komusińska, J. Strycharz, Ł Maźnica „Udostępnianie zdigitalizowanych zasobów kultury w internecie. Użyteczność - dostępność – praktyki”, Projekt Cyfrowa kultura dla obywateli, 2016, http://ekultura.org/wp-content/uploads/2016/02/raport_UX.pdf, dostęp: 20.09.2021 r.

²⁹ Jacek Rosa, artykuł <https://300gospodarka.pl/news/40-polakow-wciaz-zyje-ponizej-granicy-godnego-zycia-nie-gloduja-ale-nie-stac-ich-na-kulture-i-utrzymywanie-wiezi-rodzinnych>, dostęp 21.07.2021r.

³⁰ W. Kowalik, J. Komusińska, J. Strycharz, Ł Maźnica „Udostępnianie zdigitalizowanych zasobów kultury w internecie. Użyteczność - dostępność – praktyki”, dostęp 20.09.2021r.

³¹ Ewa Korzeniowska, Grzegorz Ptaszek „Kompetencje cyfrowe w instytucjach kultury. Region, rozwój, refleksja.” MIK w Krakowie, Kraków 2021, dostęp 22.10.2021r.

- Z przeprowadzonego w połowie 2021 roku badania *Ewaluacja wpływu projektów wspartych w ramach 2 osi RPO WM 2014-2020 na rozwój i wykorzystanie e-usług w województwie małopolskim* wynika, że choć środki na cyfryzację obiektów kulturalnych są dostępne także z innych źródeł, np. w ramach środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, na tle tych możliwości jedynie program RPO WM 2014-2020 zaoferował istotne wsparcie w zakresie wyposażenia w infrastrukturę informatyczną (np. pozwalając stworzyć stacjonarne i mobilne pracownie cyfryzacji). W/w badanie³² wykazało również, że zasoby instytucji kulturalnych są wykorzystywane nie tylko przez zwiedzających muzea, ale także m.in. do pracy naukowej. Korzystne okazało się stworzenie możliwości udostępniania części zbiorów dotychczas nieudostępnianych publicznie (np. magazynowanych lub znajdujących się w prywatnych, zamkniętych kolekcjach); a w przypadku unikalnych instytucji kultury takich jak Polska Akademia Umiejętności czy Muzeum Tatrzańskie, cyfryzacja zasobów umożliwiła znacznie większy zasięg odbioru tych instytucji i znaczne zwiększenie efektywności (liczby) świadczonych przez nie usług. Dostęp do zbiorów nie wymagał już podróży, ograniczenia czasu lub przestrzegania limitów korzystania z czytelni tych instytucji.
- Pandemia COVID-19 uwiarydliła głęboki systemowy problem: do tej pory Internet w jednostkach kultury traktowany był głównie jako przestrzeń dla działań promocyjnych i przekazywania informacji. Ten przestarzały model marketingowy nie uwzględniał spersonalizowanego i relacyjnego sposobu zarządzania treścią. Tymczasem dla wielu instytucji Internet może być ważnym źródłem innowacji i dodatkowych przychodów; to także ogromna szansa rozwoju nowych kompetencji, eksperymentowania z formami, organizowania repozytoriów cyfrowych, dalszego digitalizowania zbiorów, a także tworzenia specjalistycznych służb ds. produkcji audiowizualnej. Dodatkowo rozwija się gwałtownie rynek wydarzeń hybrydowych, oferujących odbiorcom niedostępne wcześniej funkcje: poszerzoną rzeczywistość, VR, 3D, możliwość tworzenia własnych awatarów, koncerty w wirtualnych salach koncertowych second life, wirtualne uniwersytety i teatry³³. W kontekście przytoczonych przykładów zasadnym jest zatem dalsze działanie w zakresie digitalizacji i cyfryzacji kultury, oraz wsparcie rozwoju kulturowych platform cyfrowych.

Podsumowując, najważniejszym wyzwaniem w budowaniu nowoczesnej gospodarki, ukierunkowanej na inteligentną specjalizację regionalną, jest trwałe zwiększenie produktywności poprzez:

- stymulowanie popytu na innowacje głównie w sektorze MŚP, także w ramach współpracy z innymi podmiotami,
- stymulowanie wzrostu i konkurencyjności głównie w sektorze MŚP,
- rozwój i upowszechnianie e-administracji i e-zdrowia w pełnej interoperacyjności z systemami krajowymi oraz poszerzenie dostępu do cyfrowych zasobów zapewniających możliwość czerpania rzeczywistych korzyści społecznych i gospodarczych z cyfryzacji,
- rozwój nowych kompetencji i umiejętności uczestników regionalnego ekosystemu innowacji.

³² LB&E, *Ewaluacja wpływu projektów wspartych w ramach 2 osi RPO WM 2014-2020 na rozwój i wykorzystanie e-usług w województwie małopolskim*, wrzesień 2021r.

³³ *Raport Kultura. Pierwsza do zamknięcia ostatnia do otwarcia. Kultura w czasie pandemii Covid – 19*, opracowanie zbiorcze, Fundacja GAP, Open Eyes Summit Economy 2020

2. Środowisko i energetyka

- Małopolska zajmuje 11. pozycję w kraju pod względem udziału OZE w produkcji energii elektrycznej, tj. 10,6%, czyli 545 GWh (2019 r., GUS). W produkcji energii elektrycznej największy udział mają elektrownie wodne (78%) i panele fotowoltaiczne (10%), natomiast ciepła – spalarnie odpadów (40%), kolektory słoneczne (23%) i instalacje geotermalne (20%). Szacuje się, że w regionie funkcjonuje ok. 11,5 tys. instalacji OZE do produkcji energii elektrycznej (o mocy 270 MW) i 23,6 tys. do produkcji ciepła i ciepłej wody użytkowej (o mocy 330 MW) (Regionalny Plan Działań na rzecz Klimatu i Energii, dane 2020 r.).
- W ostatnich latach nastąpił istotny rozwój energetyki rozproszonej, w tym wzrosło zainteresowanie tworzeniem klastrów energii. Przykładem są klastry, które uzyskały Certyfikat Pilotażowego Klastra Energii, w tym 8 z Małopolski.
- W 2019 roku w większości stref województwa wystąpiły przekroczenia poziomu dopuszczalnego PM10, natomiast w przypadku PM2,5 odnotowano przekroczenie w Aglomeracji Krakowskiej i strefie małopolskiej. Przekroczenia poziomu docelowego benzo(a)pirenu są we wszystkich strefach, natomiast w Aglomeracji Krakowskiej został również przekroczony poziom dopuszczalny dwutlenku azotu (GIOŚ, 2019 r.).
- Głównym czynnikiem, mającym wpływ na jakość powietrza, jest emisja pochodząca z sektora komunalno-bytowego. W strukturze zanieczyszczeń odpowiada ona odpowiednio za około: 77% emisji PM10, 88% emisji PM2,5, 97% emisji B(a)P oraz 14% emisji NOx. Kolejnym ze źródeł emisji, uwidaczniającym się zwłaszcza w dużych miastach i aglomeracjach, jest transport, odpowiadający w skali województwa za około: 5% emisji PM10, 4% emisji PM2,5 oraz 44% emisji NOx (Program Ochrony Powietrza dla województwa Małopolskiego).
- Poprawa efektywności energetycznej budynków stanowi istotny element ograniczania zanieczyszczeń pochodzących z ogrzewania zarówno indywidualnego jak i zbiorowego. W przypadku budynków ogrzewanych indywidualnie termomodernizacja bezpośrednio wpływa na redukcję emisji proporcjonalnie do spadku zużycia ciepła. Biorąc pod uwagę fakt, iż budynki odpowiadają za ok. 40% zużycia energii są potencjalnie istotnym źródłem w ramach oszczędności energii.
- Małopolska jest regionem o wysokim stopniu zagrożenia powodzią, które wynika przede wszystkim z warunków naturalnych, w tym niskiej retencji powierzchniowej i szybkiego spływu wód, co jest efektem dużych spadków charakterystycznych dla urozmaiconej rzeźby Karpat. Obszar górnej Wisły charakteryzuje się znaczną zmiennością przepływów oraz dużym zróżnicowaniem w zakresie stopnia zagrożenia powodziowego. Z uwagi na ekspozycję występują tu jedne z najwyższych sum opadów, w tym maksymalne sumy w obrębie Tatr. W sezonie

letnim częste są lokalne opady nawalne, skutkujące błyskawicznymi wezbraniami lokalnymi.

- Tereny województwa są obszarem wyjątkowo podatnym na ruchy masowe. Zagrożenie dotyczy przede wszystkim górskiej części Karpat, lecz zjawisko to odnotowywane jest również na obszarze zapadliska karpackiego i na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. Aktualnie szacuje się nawet 50 000-60 000 osuwisk w polskich Karpatach (to 95% wszystkich osuwisk w Polsce).
- Województwo charakteryzuje się małymi zasobami eksploatacyjnymi wód podziemnych (648 mln m³) i nierównomiernym rozmieszczeniem przestrzennym ich zbiorników, z czego wynikają deficyty tych wód. Dodatkowo Małopolska jest regionem o jednym z najwyższych poborów wody (5. miejsce w kraju). Stąd też, bardzo ważna dla regionu jest ochrona wód zlewni, szczególnie powyżej ujęć wody pitnej.
- Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej wzrósł nieznacznie i jest to nadal poziom niezadowalający (63,9% w 2019 r.). Małopolska jest na 14. miejscu. Dodatkowo występuje duże zróżnicowanie pomiędzy tym poziomem w miastach – 88,8% i na wsiach – 40,8%.
- Zgodnie z zapisami projektu VI aktualizacji KPOŚK w Małopolsce jest 105 aglomeracji pomiędzy 2-10 tys. RLM, w tym 89 nie spełnia wymogów dyrektywy ściekowej. W 63 aglomeracjach planowane są inwestycje w kanalizację sanitarną a w 37 z nich inwestycje w oczyszczalnie ścieków. W odniesieniu do aglomeracji pomiędzy 10-15 tys. RLM na 12 aglomeracji tylko 1 spełnia wymogi dyrektywy. Planowane są inwestycje w kanalizację sanitarną w 8 z nich, a w 7 aglomeracjach inwestycje w oczyszczalnie ścieków.
- Ocena awaryjności infrastruktury wodociągowej w Polsce dokonana w podziale na gminy i województwa wykazała, iż znaczna liczba gmin w Polsce południowej posiada awaryjność na poziomie nieakceptowalnym. Województwo Małopolskie charakteryzuje się średnią awaryjnością, w tym ponad 30% gmin wykazuje wyższą awaryjność. Ze względu na straty wody Małopolska należy do województw, w których straty przekraczają górną granicę strat średnich, klasyfikując gminy do jednostek o dużych stratach. W odniesieniu do oceny zasadności prowadzenia inwestycji w przypadku Małopolski (wśród innych województw) zostały one uznane za kluczowe do realizacji. Natomiast biorąc pod uwagę skalę potrzeb inwestycyjnych w infrastrukturę wodociągową to Małopolska znajduje się na 3. miejscu wśród województw. Kluczowe są inwestycje w sieć dystrybucyjną, następnie w pobór wody.
- Liczba osób korzystających z oczyszczalni ścieków nieznacznie wzrosła (z 66,1% w 2017 r. do 67,3% w 2019 r.) ale Małopolska zajmuje nadal odległe 14. Miejsce. Dlatego ochrona wód zlewni powinna nadal należeć do działań priorytetowych.

- Zauważalny niewielki wzrost odsetka ludności korzystającej z sieci wodociągowej (82% w 2019 r.). Małopolska jest na 15. miejscu w kraju. W miastach z sieci korzysta – 95,6% osób a na wsiach – 69,4%. Nadal w zakresie dostępności mieszkańców do sieci wodociągowej Małopolska wykazuje znaczne zróżnicowanie. Dodatkowo coraz częściej występuje zjawisko braku wody głównie na obszarach wiejskich, w wyniku obniżania się poziomu wody w studniach i brzegowych ujęciach infiltracyjnych.
- W 2019 r. z terenu województwa małopolskiego zebranych zostało około 1 078,8 tys. Mg odpadów komunalnych (GUS), w tym 943,2 tys. Mg z gospodarstw domowych. Ilość zebranych ogółem odpadów komunalnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosła 317 kg, w tym zmieszane odpady komunalne stanowiły 212 kg, a odpady selektywnie zebrane 105 kg.
- Zauważalny jest wzrost ilości odpadów zebranych selektywnie. W 2019 r. selektywnie zebrano ok. 357,7 tys. Mg, co stanowiło 33,2 % wszystkich zebranych odpadów komunalnych.
- W 2019 r. w Małopolsce działało 16 instalacji MBP oraz 1 Zakład Termicznego Przekształcania Odpadów Komunalnych w Krakowie. W wyniku realizacji zadań zgodnie z hierarchią postępowania z odpadami nie wszystkie odpady można ponownie wykorzystać. Alternatywą dla składowiska odpadów są kolejne instalacje termicznego przekształcenia odpadów.
- Obserwowana co roku zwiększona ilość wytwarzanych odpadów powoduje, że nawet wdrażanie nowych technologii nie umożliwia ponownego wykorzystania wszystkich odpadów. W efekcie część odpadów przekazywana jest na składowiska, których pojemność jest ograniczana. Jednocześnie składowanie odpadów jest najmniej właściwym sposobem postępowania z odpadami. W związku z powyższym alternatywą składowania odpadów mogłoby być przekazywanie ich do instalacji termicznego przekształcania odpadów, jako procesu domykającego system gospodarki odpadami.
- W 2019 r. w województwie funkcjonowało 14 składowisk odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne. Na składowiskach tych deponowano masę pozostałości z mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych i z sortowania odpadów zebranych selektywnie w ilości 369,1 tys. Mg.
- Program oczyszczania kraju z azbestu na lata 2009 – 2032 nie w pełni realizuje zaplanowane wskaźniki. Mimo stworzenia ram prawnych i zaangażowania środków finansowych z budżetu państwa, tempo usuwania azbestu jest niewystarczające. Kwestią problemową pozostaje nadal inwentaryzacja zasobów azbestowych. Jednak na przestrzeni lat 2016-2021 widać zauważalny postęp w procesie inwentaryzacji odpadów azbestowych i poddawanych unieszkodliwianiu. Prawie dwukrotnie zwiększyła się liczba zinwentaryzowanych odpadów w porównaniu do

roku 2016 r. z 251 tys. ton do 447 tys. ton. W tym samym czasie ilość unieszkodliwionych odpadów również wzrosła o ok. 300% tj. z 41 tys. ton do 116 tys. ton. Jednak nadal do unieszkodliwienia pozostaje ponad 330 tys. ton azbestu. Dlatego istotnym wydaje się utrzymanie w pewnym zakresie wsparcia finansowego dla gmin, szczególnie biorąc pod uwagę fakt, iż poziom świadomości o zagrożeniu odpadem niebezpiecznym mieszkańców co roku wzrasta a jedynie współpraca z gminami może przynieść realne efekty.

Wobec powyższego, najważniejsze identyfikowane wyzwania rozwojowe w obszarze energetyki i środowiska dotyczą:

- **Wsparcia rozwoju energetyki zielonej opartej na lokalnych potencjałach, prowadzącej w efekcie do rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz bezpieczeństwa energetycznego**
- **Zwiększenie efektywności energetycznej, wykorzystania nowoczesnych technologii energetycznych oraz rozwiązań z zakresu gospodarki o obiegu zamkniętym w sektorze budownictwa oraz w przedsiębiorstwach co powinno mieć wpływ na budowanie gospodarki niskoemisyjnej**
- **Zwiększenia odporności regionu na zagrożenia wynikające ze zmian klimatu, głównie skoncentrowane na sektorze gospodarki wodnej, w tym poprawy retencyjności zlewni i bezpieczeństwa ludności**
- **Dalsze inwestowanie w obszar infrastruktury komunalnej w szczególności inwestycji w zakresie zaopatrzenia w wodę, oczyszczania ścieków, gospodarowania odpadami oraz rozwoju systemów ciepłowniczych**

3. Bioróżnorodność, zielona infrastruktura, tereny zdegradowane

- Małopolskę wyróżnia **niezwykły potencjał przyrodniczy bazujący na cennych zasobach środowiskowych** charakteryzujący się wysokim stopniem różnorodności biologicznej oraz szerokim wachlarzem siedlisk i ekosystemów. Wysokie wartości środowiska naturalnego województwa odzwierciedlone są w dużym udziale **obszarów prawnie chronionych**, które w Polsce w końcu 2019 r. wynosiły 10,1 mln ha, co stanowiło 32,5% powierzchni kraju³⁴. Drugi największy udział obszarów prawnie chronionych w stosunku do powierzchni posiada małopolska (53% powierzchni województwa).
- W regionie³⁵ zlokalizowanych jest najwięcej w Polsce (**6 z 23**) parków narodowych, zajmujących łącznie ok. 2,5% powierzchni województwa, w tym 2 uznane za Rezerwat Biosfery UNESCO. Małopolska zajmuje 1. miejsce w Polsce pod względem liczby **parków narodowych**³⁶. Ponadto funkcjonuje **11 parków krajobrazowych** (11,7% powierzchni województwa)³⁷. **10 obszarów chronionego krajobrazu** zajmujących 37,7% powierzchni

³⁴ GUS - *Ochrona środowiska 2020* str. 112

³⁵ Raport o stanie Województwa – Województwa Małopolskie 2021 – str. 16

³⁶ *Babiogórski, Gorczański, Ojcowski, Pieniński, Tatrzański oraz Magurski*

³⁷ *Park Krajobrazowy Beskidu Małego Bielańsko-Tyniecki, Ciężkowicko-Rożnowski, Dłubniański, Dolinki Krakowskie, Orlich Gniazd, Pasma Brzanki, Popradzki, Rudniański, Tenczyński, Wiśnicko-Lipnicki*

województwa³⁸. **85 rezerwatów, 99 obszarów NATURA 2000**, tj. 11 Obszarów Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000 oraz 88 Obszarów Ochrony Siedlisk Natura 2000. Wszystkie te dane świadczą o niezwykle dużym i cennym potencje przyrodniczym regionu, który wymaga nieustannej ochrony.

- Kolejnym istotnym elementem jest potrzeba rozwoju **zielonej infrastruktury w miastach**, która jest źródłem korzyści związanych ze zdrowiem, takich jak czyste powietrze czy lepsza jakość wody. Rozwiązania w zakresie zielonej infrastruktury są szczególnie ważne w środowisku miejskim, w którym żyje ponad 60 % ludności UE³⁹. W Polsce w 2020 r.⁴⁰, powierzchnia parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej wynosiła 61,9 tys. ha, zajmując 0,2% powierzchni kraju. Większość ww. terenów zieleni znajdowało się w miastach (51,1 tys. ha), pokrywając 2,3% ich powierzchni. Na jednego mieszkańca przypadało 16,1 m² tych terenów zieleni. Zielona infrastruktura opiera się na zasadzie, że ochrona i wzmacnianie przyrody i naturalnych procesów, oraz wielorakie korzyści, jakich źródłem dla społeczności ludzkiej jest przyroda, są świadomie włączane do planowania przestrzennego i rozwoju terytorialnego. W porównaniu z jednofunkcyjną szarą infrastrukturą, zielona infrastruktura niesie ze sobą wiele korzyści.
- W wyniku intensywnie prowadzonej działalności człowieka dochodzi do degradacji środowiska naturalnego jak również do obniżenia wartości inwestycyjnej, estetycznej i społeczno-gospodarczej regionu. Na podstawie danych GUS **w Małopolsce powierzchnia gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających zagospodarowania i rekultywacji** według stanu na koniec 2020 r. wynosiła 2 148 ha, czyli ok 3 % powierzchni wszystkich gruntów zdewastowanych i zdegradowanych w Polsce (które wynoszą 62 482 ha). W ciągu omawianego roku zrekultywowano i zagospodarowano w Małopolsce 239 ha, tj. o 56 ha mniej niż w roku 2019. W regionie oprócz wyżej wymienionych zidentyfikowanych zdewastowanych i zdegradowanych gruntów, wymagających rekultywacji, istnieją tereny, które z uwagi na swój dotychczasowy charakter (np. związany z byłą działalnością przemysłu ciężkiego, stanowiący enklawę izolowaną fizycznie i społecznie od reszty gminy w okresie użytkowania) wymagają obecnie podjęcia działań mających na celu włączenie tych zdegradowanych obszarów (wraz z bezpośrednim otoczeniem) do funkcjonującej tkanki.
- Zgodnie z *Unijną strategią na rzecz bioróżnorodności 2030*, inwestowanie w ochronę przyrody i odbudowę jej zasobów będzie miało kluczowe znaczenie w procesie wychodzenia Europy z kryzysu gospodarczego związanego z **COVID-19**. Konieczne jest zapewnienie odbudowy, odporności i odpowiedniej ochrony wszystkich światowych ekosystemów do 2050 r. Świat powinien zobowiązać się do przestrzegania zasady „zysku netto”, zgodnie z którą przyrodzie należy oddawać więcej niż się z niej czerpie. W tym zakresie świat musi dążyć co najmniej do tego, aby w miarę możliwości ustało wymieranie gatunków spowodowane działalnością człowieka. Ponadto niedawna blokada ze względu na pandemię COVID-19 uświadomiła nam wartość zielonych przestrzeni miejskich dla naszego fizycznego dobrostanu i zdrowia psychicznego. Chociaż wzrosła ochrona niektórych miejskich terenów zielonych, tereny zielone często przegrywają z konkurencją pod względem wykorzystania gruntów, ponieważ odsetek ludności mieszkającej na obszarach miejskich stale rośnie.⁴¹

³⁸ *Bratuckicki, Doliny Wisły, Jastrzębsko-Żdżarski, Koszycki i Pogórza Ciężkowickiego, Południowomałopolski, Radłowsko-Wierzchosławicki, Wschodniego, Pogórza Wiśnickiego, Wyżyny Miechowskiej, Zachodniego Pogórza Wiśnickiego).*

³⁹ zgodnie z Komunikatem Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: *Zielona infrastruktura — zwiększanie kapitału naturalnego Europy*, str. 4

⁴⁰ GUS - *Ochrona środowiska 2021* str. 139

⁴¹ Komunikat Komisji Do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów *Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030 Przywracanie przyrody do naszego życia* str. 15

- **W ramach RPO WM 2014-2020**, przewidziano działanie 6.2 *Ochrona różnorodności biologicznej* w ramach którego realizowane były przedsięwzięcia zmierzające do zachowania oraz ochrony różnorodności biologicznej w regionie, w szczególności na terenach występowania form ochrony przyrody, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody, a także na obszarach chronionego krajobrazu.
  - **Alokacja na działanie 6.2:** wynosiła 11 315 231 euro. Do dnia 8.11.2019 roku w Działaniu 6.2 przeprowadzono **5 naborów** w trybie konkursowym w latach 2015-2017, w których złożono **18 wniosków o dofinansowanie na kwotę 67,2 mln zł.**
- W wyniku **ewaluacji ex post 6 osi priorytetowej** RPO WM 2014-2020⁴² rekomenduje się **kontynuację działań ochronnych** w celu zapewnienia ciągłości ochrony i trwałości efektów bieżących interwencji.
- Rekomenduje się⁴³ w przyszłej perspektywie finansowej **przeznaczenie na ochronę różnorodności biologicznej ilości środków porównywalnej do tych w obecnej perspektywie**. Rekomenduje się zatem kontynuację premiowania kompleksowości projektów wynikającej z połączenia ochrony gatunkowej, rozwoju infrastruktury turystycznej zwiększającej dostępność do zasobów przyrodniczych i działań edukacyjnych.
- **Zaleca się tworzenie różnorodnej oferty edukacyjno-ekologicznej** będącej jednym z elementów wielofunkcyjnych ośrodków edukacji ekologicznej⁴⁴. W kolejnym okresie programowania należy wspierać lokowanie ośrodków edukacji ekologicznej na obszarach zdefiniowanych jako „białe plamy”. **Wskazuje się na potrzebę nowych obiektów edukacji ekologicznej** szczególnie w zachodniej otulinie Krakowa, gdzie zlokalizowany jest Bielański-Tyniecki Park Krajobrazowy.
- Postępy rzeczowe i finansowe w Działaniu 6.2 można ocenić jako zadowalające, nie odnotowano również znaczącego ryzyka nieosiągnięcia wartości docelowych wskaźników programowych.
- Realizowane w ramach Działania 6.2 interwencje są adekwatne w odniesieniu do założeń programowych wskazujących na wsparcie w szczególności obszarów o wysokim potencjale zasobów dziedzictwa przyrodniczego. W ramach kolejnej perspektywy finansowej **należy kontynuować** wspieranie różnych typów działań z naciskiem na edukację ekologiczną, biorąc pod uwagę istniejące zapotrzebowanie w tym zakresie⁴⁵.
- Mając na uwadze zapisy Unijnej strategii na rzecz bioróżnorodności 2030. Przywracanie przyrody do naszego życia, ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej i prawidłowo funkcjonujących ekosystemów ma kluczowe znaczenie dla zwiększenia naszej odporności i zapobiegania pojawianiu się i rozpowszechnianiu chorób w przyszłości. Osiągnięcie tego celu będzie wymagało działania ze strony obywateli, przedsiębiorstw, partnerów społecznych oraz środowiska naukowego i badawczego, a także ścisłego partnerstwa między podmiotami działającymi na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim.
- Zgodnie z Komunikatem Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Zielona infrastruktura — zwiększanie kapitału naturalnego Europy, zielona infrastruktura jest sprawdzonym narzędziem, które przynosi ekologiczne, ekonomiczne i społeczne korzyści za pomocą

⁴² Ewaluacja wpływu projektów realizowanych w ramach 6. osi priorytetowej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 „Dziedzictwo regionalne” na podniesienie atrakcyjności i konkurencyjności regionu.

⁴³ Tamże str. 80

⁴⁴ Tamże str. 87

⁴⁵ Tamże str. 88

naturalnych rozwiązań. Rozwiązania w zakresie zielonej infrastruktury są szczególnie ważne w środowisku miejskim, w którym żyje ponad 60 % ludności UE. Zielona infrastruktura w miastach jest źródłem korzyści związanych ze zdrowiem, takich jak czyste powietrze i lepsza jakość wody. Zielona infrastruktura opiera się na zasadzie, że ochrona i wzmacnianie przyrody i naturalnych procesów, oraz wielorakie korzyści, jakich źródłem dla społeczności ludzkiej jest przyroda, są świadomie włączane do planowania przestrzennego i rozwoju terytorialnego. W porównaniu z jednofunkcyjną szarą infrastrukturą, zielona infrastruktura niesie ze sobą wiele korzyści. Nie jest ona ograniczeniem dla rozwoju terytorialnego, lecz promuje naturalne rozwiązania, jeśli są one najlepszym wariantem.

- Planując interwencję w zakresie zielonej i błękitnej infrastruktury, warto brać pod uwagę m.in. publikację wydaną w ramach projektu „Climate NBS Polska: Rozwiązania oparte na przyrodzie służące adaptacji miast do zmian klimatu”, będącego częścią Europejskiej Inicjatywy Klimatycznej EUKI pn. Błękitno-zielona infrastruktura dla łagodzenia zmian klimatu – katalog techniczny. Wprowadzając elementy błękitno-zielonej infrastruktury, takie jak zielone dachy i fasady czy systemy zrównoważonej gospodarki wodą deszczową, miasta mogą przyczynić się do ograniczenia skutków zmian klimatu oraz redukcji emisji gazów cieplarnianych, osiągając jednocześnie liczne korzyści społeczne, ekonomiczne i środowiskowe. Pomimo znaczącego potencjału, błękitno-zielona infrastruktura jest wciąż niedostatecznie zbadana w polskich warunkach i, co za tym idzie, pozostaje w niewielkim stopniu wykorzystana jako środek przeciwdziałania skutkom zmian klimatu i adaptacji naszych miast. Częste bariery utrudniające upowszechnienie rozwiązań opartych na przyrodzie to brak doświadczenia praktycznego i wiedzy technicznej w zakresie ich planowania i realizacji.

Wobec powyższego, najważniejsze identyfikowane wyzwania rozwojowe w obszarze bioróżnorodności i zielonej infrastruktury dotyczą:

- **zachowania oraz poprawy ochrony różnorodności biologicznej w regionie. Zagwarantuje to prawidłowe funkcjonowanie ekosystemów i utrzymanie równowagi pomiędzy wszystkimi elementami przyrody. Ponadto konieczne jest realizowanie przedsięwzięć zmierzających do rozwoju zielonej infrastruktury w miastach. Jest to sprawdzone narzędzie, które przyniesie ekologiczne, ekonomiczne i społeczne korzyści za pomocą naturalnych rozwiązań.**

4. Zrównoważona mobilność miejska

- Niskoemisyjny transport miejski to jeden z kluczowych wymiarów transformacji miast jako ośrodków zdolnych do podjęcia wyzwań środowiskowych i dostosowania się do nowych uwarunkowań rozwoju w kierunku gospodarki niskoemisyjnej. Przestrzeń oraz kwestie mobilności i dostępności tej przestrzeni, to jedne z głównych wymiarów zarządzania każdym miastem.
- **Dostępność i jakość usług transportowych można wskazać jako główne czynniki decydujące o wyborze sposobu przemieszczania się, tj. o wyborze pomiędzy środkami transportu publicznego a indywidualnym transportem samochodowym.** Mając na względzie nasilające się zjawisko kongestii, zwłaszcza w aglomeracjach miejskich oraz w ich pobliżu, a także fakt, że jednym z źródeł uciążliwości i problemów w zakresie emisji substancji szkodliwych oraz hałasu, zwłaszcza w aglomeracjach miejskich, jest transport drogowy, należy kontynuować wsparcie dla działań mających na celu zwiększenie znaczenia transportu zbiorowego. Jak pokazują badania (np. Wspólnota - Dopłaty samorządów do transportu zbiorowego w 2019 r., P. Swianiewicz, J. Łukomska)

największe znaczenie dla popytu na usługi transportu zbiorowego ma częstotliwość kursów. Zwiększenie częstotliwości połączeń często okazuje się rozwiązaniem pomagającym odwrócić trend spadku liczby pasażerów – takie wyniki przynoszą zarówno badania odnoszące się do regionalnych przewozów kolejowych, jak i do lokalnego transportu zbiorowego w miastach.

- Zgodnie z danymi Europejskiej Agencji Środowiska transport to jedyny sektor w Europie, w którym odnotowano wzrost emisji gazów cieplarnianych w okresie od 1990 r. do 2019 r., a emisje tych gazów stanowią obecnie ponad ¼ całkowitych emisji gazów cieplarnianych w Europie w 2013 r. Dane dla Polski wskazują, że po 2019 r. zanotowano dalszy wzrost poziomu emisji gazów cieplarnianych pochodzących z transportu, przy czym przewiduje się, że bez podjęcia dodatkowych działań, wzrost ten utrzyma się aż do 2030 r.
- Z zestawienia *Raport TomTom Traffic Index 2020* wynika, że w 2019 r. natężenie ruchu wzrosło we wszystkich polskich miastach w stosunku do 2018 r. W krajowym rankingu pierwsza trójka to: Łódź (47%), Kraków (45%) i Poznań (44%). Wg. raportów *TomTom Traffic Index* ciągu ostatniej dekady natężenie ruchu wzrosło na całym świecie, i choć ten globalny wzrost natężenia ruchu może być tłumaczony jako wskaźnik silnej gospodarki, przekłada się on również na konkretne koszty, nie tylko w postaci traconego czasu, ale i strat środowiskowych.

Wobec powyższego, najważniejsze identyfikowane wyzwania rozwojowe w obszarze zrównoważonej mobilności miejskiej dotyczą niewystarczającego stopnia wykorzystania bardziej efektywnego transportu publicznego oraz niezmotoryzowanego indywidualnego wraz z potrzebą ograniczania emisji zanieczyszczeń powietrza, hałasu oraz zatłoczenia w ośrodkach miejskich i ich otoczeniu.

5. Transport

- **Aktualny pozostaje problem obciążenia ruchem małopolskich dróg, szczególnie sieci dróg krajowych i wojewódzkich.** Potwierdzają to cykliczne, przeprowadzane co pięć lat zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym generalne pomiary ruchu. Dane ostatniego generalnego pomiaru ruchu przeprowadzonego w roku 2020 (GPR 2020) wskazują, że średni dobowy ruch roczny pojazdów silnikowych (SDRR) na sieci dróg wojewódzkich wyniósł 4 231 poj./dobę. GPR 2020 potwierdził znaczne różnice w obciążeniu sieci dróg wojewódzkich w poszczególnych województwach. Największe obciążenie ruchem, wynoszące 6 714 poj./dobę, odnotowano w województwie małopolskim. Najwyższemu w skali kraju obciążeniu ruchem dróg wojewódzkich towarzyszy duże obciążenie ruchem na sieci dróg krajowych w Małopolsce, wynoszące 18 918 poj./dobę, wobec średniej krajowej 13 574 poj./dobę.
- **Istotnym czynnikiem wpływającym nie tylko na bezpieczeństwo ruchu ale i dostępność transportową jest stan nawierzchni sieci drogowej w regionie.** W ramach okresowego przeglądu technicznego dróg w 2017 r. i dokonanej oceny stanu technicznego, stwierdzono, że nawierzchnia około 22% dróg wojewódzkich jest w złym stanie technicznym i wymaga przeprowadzenia niezwłocznych prac modernizacyjnych. Nie bez znaczenia jest fakt, że w Małopolsce drogi wojewódzkie są znaczącym uzupełnieniem układu dróg krajowych – w większości przypadków stanowią one alternatywne szlaki komunikacyjne dla dróg krajowych. Zgodnie z *Raportem o stanie technicznym nawierzchni sieci dróg krajowych na koniec 2017 r.* przygotowanym przez GDDKiA, w województwie małopolskim w stanie dobrym było około 52% dróg krajowych,

w stanie niezadowolającym 36,8%, natomiast zły stan zanotowano na 11,6% dróg. Jest to wynik gorszy od średniej dla kraju. Nie bez znaczenia jest również fakt, że ponad 30% powierzchni województwa stanowią tereny górskie, co znacznie utrudnia i podraża nie tylko utrzymanie istniejących ciągów komunikacyjnych ale i budowę nowych.

- Województwo Małopolskie realizuje **zadania związane z organizowaniem i dofinansowaniem regionalnych kolejowych przewozów pasażerskich**. Z usług przewozowych organizowanych przez Województwo w 2017 r. skorzystało 12,15 mln pasażerów (w tym 5,65 mln przewiozły Przewozy Regionalne sp. z o.o., 6,37 mln Koleje Małopolskie sp. z o.o. oraz 0,13 mln Koleje Śląskie sp. z o.o.).
- Sukcesywnie prowadzone są prace związane z realizacją jednego z założeń *Planu zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego w województwie*, tj. uruchomienia systemu Szybkiej Kolei Aglomeracyjnej (SKA) o dużej częstotliwości kursowania pociągów - jako narzędzia tworzenia atrakcyjnej jakościowo oferty usług przewozowych. W latach 2014–2016 rozpoczęły funkcjonowanie trzy linie SKA, tj.: SKA1 Wieliczka Rynek Kopalnia – Kraków Lotnisko uruchomiona w grudniu 2014 r.; SKA2 Sędziszów – Kraków Główny uruchomiona w grudniu 2015 r. oraz SKA3 Kraków Główny – Tarnów uruchomiona w grudniu 2016 r. Linie SKA szybko stały się ważnym narzędziem zwiększania znaczenia transportu kolejowego w regionie, zwłaszcza w zakresie skomunikowania z aglomeracją krakowską, notując coraz większą liczbę przewożonych pasażerów.
- **Uzupełnieniem regionalnej oferty transportu kolejowego jest oferta autobusowa w publicznym transporcie zbiorowym, która pozwala na skomunikowanie słabiej / słabo skomunikowanych terenów, także tych pozbawionych dostępu do transportu kolejowego, lub na uzupełnienie transportu kolejowego poprzez umożliwienie kontynuacji podróży pociągiem (tzw. transport dowozowy).**
- Poszukiwanie odpowiedzi na rosnący **potencjał lekkiego lotnictwa biznesowego poprzez rozwój lądowisk i heliportów** (małe lotniska biznesowe dla lekkich samolotów i śmigłowców) na bazie istniejących lotnisk aeroklubowych, jako szansa rozwojowa dla gmin i regionu na pozyskanie inwestorów oraz wzbogacenie oferty inwestycyjnej, a także istotne dla sfery gospodarczej ułatwienie komunikacyjne.

Wobec powyższego, najważniejsze identyfikowane wyzwania rozwojowe w obszarze transportu dotyczą:

- **zmiany w wielkości i kierunkach przepływu pasażerów i towarów, wywołanych m.in. wzrostem gospodarczym, procesami suburbanizacji oraz rozwojem motoryzacji, a w konsekwencji przeciążenia przepustowości dróg**
- **konsekwencji stanu infrastruktury (np. jakości nawierzchni dróg), w tym m.in. potrzeby rozwiązań w zakresie zwiększania bezpieczeństwa ruchu drogowego**
- **niewystarczającej atrakcyjności oferty i jakości usług transportu zbiorowego oraz integracji różnych środków transportu**
- **niewystarczających rozwiązań w zakresie transportu publicznego na obszarach gmin wiejskich i miejsko-wiejskich wynikających z niskiej efektywności połączeń, w szczególności na obszarach o małej gęstości zaludnienia i znacznie rozproszony zabudowie**
- **poszukiwanie ułatwień komunikacyjnych zachęcających do inwestowania w regionie.**

6. Rynek pracy

- W przedziale czasowym, w latach 2015-2019 sytuacja na Polskim i małopolskim rynku pracy była generalnie dobra. Można było zauważyć m.in. stale spadającą stopę bezrobocia, rosnący poziom wskaźnika zatrudnienia, polepszające się dla pracowników warunki w zakresie pracy oraz płacy.

Stopa bezrobocia w każdym analizowanym roku była mniejsza niż średnio w kraju. W roku 2019 wyniosła 4,1 %, co stawiało wciąż województwo małopolskie na trzecim miejscu w kraju, za województwami wielkopolskim i śląskim. Nadal jednak można było zauważyć znaczne zróżnicowanie terytorialne bezrobocia. Różnica między powiatem, w którym sytuacja pod względem bezrobocia była najlepsza z końcem 2019 r. (Kraków - 2%), a tym w którym była najgorsza (powiat dąbrowski –10,1%) wynosiła 8,1 p.p., a jedynie w 7 powiatach stopa bezrobocia była niższa niż średnia dla województwa (prócz Krakowa także powiat myślenicki (2,4%), bocheński (2,6%), Nowy Sącz (2,7%), powiaty krakowski (3,7%), miechowski (3,8%), wielicki (4 %)). Na koniec roku 2019 liczba bezrobotnych wyniosła ponad 61,61 tys., w tym 35,5 tys. kobiet (56,7%), czyli o ponad 8,8 tys. osób mniej niż w roku 2018 , ponad 16,8 tys. osób mniej niż w roku 2017, ponad 33,9 tys. niż w roku 2016 i ponad 56,9 tys. mniej niż w roku 2015.

- W roku 2020 pandemia COVID-19 wyraźnie wpłynęła na rynek pracy i obrazujące go wskaźniki zarówno na poziomie kraju, jak i w Małopolsce. W IV kwartale 2020 w powiatowych urzędach pracy zarejestrowanych było już ponad 83 tys. osób, co oznacza wzrost o ponad 21 tys. osób w ciągu jednego roku i powrót do stanu liczby bezrobotnych z przełomu lat 2016 - 2017 (wzrost o 33%). Stopa bezrobocia wzrosła w ciągu roku we wszystkich powiatach i w grudniu 2020 r. wyniosła 5,3%. W I kwartale stopa bezrobocia jeszcze wzrosła (5,5%), jednak od II kwartału odnotowano w kolejnych kwartałach spadki (5,1%, 4,8%) i na koniec IV kwartału 2021 wyniosła 4,5% (0,9 p.p. mniej niż w Polsce, 3 miejsce w kraju). Na koniec I kwartału 2021 liczba bezrobotnych wyniosła ponad 86 tys. osób. Od II kw. liczba bezrobotnych stopniowo malała i na koniec IV kwartału 2021 zarejestrowanych było niemal 70 tys. osób, co stanowi 16 procentowy spadek rok do roku. Zróżnicowanie terytorialnie pod względem stopy bezrobocia na poziomie powiatów jest nadal widoczne choć nieco mniejsze i z końcem 2021 roku wyniosło 6,5%.
- O mniejszym zapotrzebowaniu na pracowników w roku 2020 świadczyła także mniejsza liczba ofert pracy zgłaszanych przez pracodawców do urzędów pracy oraz publikowanych w internecie. Od początku roku 2021 można zauważyć wzrastającą liczbę ofert pracy jakie spływają do urzędów pracy od pracodawców (w IV kwartale było ich ponad 32% więcej niż w IV kwartale roku poprzedniego).
- Zwolnienia grupowe w okresie epidemii (od marca do grudnia 2020 r.) związane były z branżą: przemysłową, spożywczą, gastronomiczną, telekomunikacyjną, odzieżową, finansową, motoryzacyjną, lotniczą i górniczą. Pojawiły się także zgłoszenia z branży budowlanej, gameingowej, związanej z rekreacją i działalnością społeczną. Na koniec marca 2021 natomiast zwolnienia grupowe związane były m.in. z branżą: produkcyjną, spożywczą, obuwniczą, hotelarską oraz doradztwem biznesowym. W kolejnych kwartałach 2021 roku zwolnienia grupowe dotyczyły mniejszej liczby branż (główne przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa).
- Sytuacja wywołana pandemią dotychczas nie wpłynęła znacząco na zmianę udziału w bezrobociu osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Na koniec IV kwartału 2020 r. spośród osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy

najliczniejszą grupę stanowili długotrwale bezrobotni (44,7% ogółu bezrobotnych). Bezrobotni do 30 r.ż. stanowili 29%, a powyżej 50 r.ż. - 24,5% wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych. Najliczniejsza grupa bezrobotnych legitymowała się wykształceniem zasadniczym zawodowym (26,3%) oraz policealnym i średnim zawodowym (24,3%). Znaczna część osób posiadała zerowe lub niewielkie, krótsze niż 5 lat, doświadczenie zawodowe liczone stażem pracy (44,7% ogółu bezrobotnych).

- Od początku roku 2021 można zauważyć zwiększanie się odsetka osób długotrwale bezrobotnych oraz osób 50+ (na koniec IV kw. – 55,6% oraz 26,1%) oraz spadek odsetka osób młodych (25,9%) w ogóle bezrobotnych.
- Pandemia nasiliła szczególnie dotychczasowe problemy osób młodych na rynku pracy (do 30 r.ż). Według stanu na koniec grudnia 2021 r. 62,3% bezrobotnych do 30 r.ż. posiada wykształcenie co najmniej średnie (średnie ogólnokształcące, policealne i średnie zawodowe/branżowe i wyższe), z czego niemal 16% posiada dyplom uczelni wyższej. 32,7% młodych bezrobotnych to osoby długotrwale bezrobotne (tj. bez pracy ponad 12 mcy w okresie ostatnich 2 lat), mniej niż połowa (40,9%) posiadała co najmniej roczne doświadczenie zawodowe.
- Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata mimo pandemii rośnie (choć w roku 2020 sytuacja zmieniała się w ciągu roku) i w III kw. 2021 roku wyniósł 75,9% (w Polsce 76,1%). Utrzymuje się znaczna różnica w wartości wskaźnika na poziomie płci (niemal 13 p.p w Małopolsce oraz 14 p.p w Polsce).
- Od lat poważnym problemem pozostaje bierność zawodowa, szczególnie wśród kobiet. Choć od roku 2016 następuje spadek liczby osób biernych zawodowo (spadek o 18 tys. osób) to w roku 2020 w Małopolsce mieszkało 1,15 mln osób biernych zawodowo (5 tys. mniej niż rok wcześniej), z czego 712 tys. stanowiły kobiety (ponad 61%). Aż 173 tys. osób biernych to osoby, które nie szukają pracy ze względu na obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu, co stanowi wzrost w stosunku do roku 2019 o 2 tys. o 11 tys. osób w stosunku do roku 2018 i o 27 tys. w stosunku do roku 2017. Także z doświadczeń projektu „Małopolskie gwarancje na rzecz aktywności społeczno-zawodowej” wynika, iż konieczność zapewnienia opieki nad dziećmi lub osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu może być głównym (poza emeryturą) powodem pozostawania bez zatrudnienia (35% wskazań). Ponad to biernymi w roku 2019 było 18 tys. osób z powodu przekonania, że wyczerpały już wszystkie znane możliwości znalezienia pracy oraz z przekonania, że pracy nie znajdą (za rok 2020 brak danych). Jest to spore grono osób którym należy zaoferować adekwatne wsparcie umożliwiające wejście na rynek pracy, w tym także umożliwiające łączenie życia zawodowego z prywatnym poprzez zapewnienie opieki nad osobami zależnymi (dziećmi, rodzicami).
- W ramach projektów RPO WM 2014-2020 dotyczących aktywizacji zawodowej realizowanych wsparciem w latach 2015-2020 zostało objętych łącznie 36,3 tys. osób pozostających bez pracy w wieku 30 lat i więcej, w tym 3,5 tys. osób biernych zawodowo (niemal 10%). Wśród wspartych grup przeważały osoby o wykształceniu co najwyżej średnim (75% tj. 27,4 tys.), długotrwale bezrobotne (44% tj. ponad 16 tys.), w wieku 50 lat i więcej (36%, niemal 13 tys.), osoby z niepełnosprawnościami (14%, ponad 5 tys.). Kobiety stanowiły ponad 60% wszystkich uczestników projektów. 88% uczestników zamieszkiwało obszary wiejskie i małe miasta. Dzięki udzielonej kompleksowej pomocy m.in. w zakresie możliwości nabywania nowych kompetencji i kwalifikacji, organizacji pośrednictwa pracy, doradztwa zawodowego czy staży ponad 61% uczestników podjęło pracę oraz ponad 21% uzyskało kwalifikacje do 4 tygodni po zakończeniu udziału. Jednocześnie niemal 5,5 tys. osób pozostających bez pracy rozpoczęło prowadzenie własnej działalności gospodarczej. Dodatkowo w ramach projektów outplacementowych realizowanych z RPO WM 2014-2020 kompleksowym wsparciem do końca roku 2020 objętych zostało niemal

1,8 tys. osób zwolnionych lub zagrożonych zwolnieniem z pracy z przyczyn nie dotyczących pracownika, z czego dzięki udzielonej pomocy ponad 70% utrzymało zatrudnienie lub podjęło nową pracę. W projektach dot. promocji przedsiębiorczości i samozatrudnienia wsparcie otrzymało kolejne niemal 5,5 tys. osób, z czego aż 49% stanowiły kobiety, a ponad 20% stanowiły osoby w wieku 50 lat i więcej. Ponad 62% założonych działalności powstało na obszarach charakteryzujących się niższym poziomem przedsiębiorczości w danym subregionie. Najbardziej istotnymi motywami podjęcia własnej działalności była chęć uzyskania niezależności związanej z pracą "na swoim" (90%) czy chęć stworzenia miejsca pracy dla siebie. Kobiety, znacząco częściej niż mężczyźni (różnica 12 p.p) deklarowały, że założyły własną działalność ponieważ nie miały możliwości znalezienia innej pracy. Takie motywy działania częściej wskazywały również osoby z niepełnosprawnościami (14p.p. różnicy względem ogółu uczestników), a także osoby w wieku 50 lat i więcej (13 p.p różnicy względem osób do 34 roku życia i 10 p.p różnicy względem osób z przedziału 25-49 lat). Także te same powyższe grupy częściej niż ogół uczestników wskazywały, że zrezygnowałyby z zakładania działalności gospodarczej gdyby nie było możliwości otrzymania bezzwrotnego wsparcia dotacyjno-doradczego na ten właśnie cel.

- W projektach realizowanych w ramach I Osi Priorytetowej PO WER (Działanie 1.1 i 1.2) dotyczących aktywizacji zawodowej osób młodych (-30), w latach 2015-2020 wsparciem zostało objętych łącznie 59,5 tys. osób, z czego 84% to osoby bezrobotne, a 16% osoby bierne. Udział osób długotrwale bezrobotnych wśród osób bezrobotnych wyniósł 35% (17,7 tys. osób). Najczęściej osoba korzystająca ze wsparcia projektów PO WER jest kobietą (57% uczestników i uczestniczek stanowiły kobiety), zamieszkuje obszary wiejskie lub małe miasta (86% ogółu) i ma wykształcenie ponadgimnazjalne (60% ogółu). W projektach wzięło udział 2,2 tys. osób z niepełnosprawnością (niepełna 4% ogółu).

Dzięki udzielonej kompleksowej pomocy, 56% uczestników i uczestniczek podjęło pracę, a 21% uzyskało kwalifikacje do 4 tygodni po zakończeniu udziału w projekcie. Z dotacji na założenie działalności gospodarczej skorzystało 16% objętych wsparciem (9,4 tys. osób).

- Niezależnie od rozwiązań na poziomie centralnym, na pomoc w utrzymaniu zatrudnienia w regionie, w ramach pakietu przedsiębiorczości zabezpieczono w RPO WM 2014-2020 środki na bezzwrotne dotacje dla przedsiębiorców sektora MŚP i samozatrudnionych, a także na wsparcie instrumentów rynku pracy. Zwiększono także alokację na projekty outplacementowe rozszerzając także ich zakres o wsparcie pomostowe finansowe dla osób które w ramach projektów podjęły własną działalność gospodarczą. Wprowadzenie różnych rozwiązań m.in. w ramach RPO WM 2014-2020 chroniących miejsca pracy spowodowało, że pracownicy nimi objęci pozostali w zatrudnieniu, choć należy liczyć się z możliwym wzrostem bezrobocia oraz zatrzymaniem wzrostu wynagrodzeń, a nawet ich czasowym obniżeniem, przy jednoczesnym znaczącym wzroście inflacji. Takie konsekwencje epidemii odczuwa już co najmniej co piąty Małopolanin, pracujący z konieczności w zmniejszonym wymiarze czasu pracy. Dalsze zmiany na rynku pracy w znacznej mierze uzależnione są od sytuacji epidemicznej i gospodarczej w Polsce i na świecie.
- Dzięki realizacji projektów ukierunkowanych na zwiększenie dostępności do miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 w regionie (m.in. w ramach RPO WM oraz Programu Maluch) dynamicznie wzrasta w ostatnich latach liczba placówek pełniących funkcje opiekuńcze nad dziećmi (wzrost z 210 w roku 2015 do 513 w roku 2020), jak i miejsc opieki (z 7099 do 17 914). Więcej placówek funkcjonowało tylko w województwie mazowieckim (788). W widocznym tempie rozwija się także instytucja opiekuna dziennego. Liczba dzieci objętych opieką instytucjonalną wzrosła o ok 7 tys. w okresie 2015-2020 i w ostatnim roku wyniosła

13 402. Stopniowo zmniejsza się liczba gmin, w których nie funkcjonuje żadna instytucja opiekuńcza. Stopień uźłobkowania systematycznie rośnie z 6,3% w roku 2015 do 12,2% w roku 2020. Widoczna jest jednak trudniejsza sytuacja na terenach wiejskich, na których odsetek dzieci do lat 3 objętych opieką wynosił w 2020 r. 3,6 % (w miastach 21,7%). Dzięki wsparciu z RPO WM 2014-2020 do końca roku 2020 powstało ponad 3,3 tys. nowych miejsc opieki (w żłobkach, klubach, u dziennego opiekuna) i wsparto ponad 4,5 tys. rodziców/opiekunów (w zdecydowanej większości kobiet). Ponad połowa miejscowości w których powstawały nowe miejsca opieki to miejscowości wiejskie. Niemal wszystkie miejscowości (prawie 90%) w których powstały nowe miejsca opieki to miejscowości leżące w gminach, w których w badaniu MORR przeprowadzonym w roku 2016 (*Badanie dostępności i jakości instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3 oraz stopnia upowszechnienia wychowania przedszkolnego dzieci w województwie małopolskim*) zdiagnozowano bardzo złą, złą i umiarkowanie złą sytuację w zakresie dostępności opieki nad dziećmi do lat 3. Nowopowstałe miejsca opieki są dostępne dla dzieci i osób z niepełnosprawnościami, ale istnieją poważne deficyty w tym zakresie w funkcjonujących instytucjach opieki (wg GUS tylko 56,9% małopolskich placówek opieki nad dziećmi do lat 3 posiadało udogodnienia dla dzieci z niepełnosprawnościami i były to zazwyczaj podstawowe udogodnienia jak np. pochylnie czy podjazdy). W ramach projektu „Małopolska niania” wsparto (do 30.06.21) także 710 rodziców ze 141 gmin, a pośrednim efektem projektu było utworzenie 762 miejsc pracy dla osób sprawujących opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 i nabycie doświadczenia zawodowego w tym zakresie przez osoby zatrudnione w ramach umów uaktywniających (pozwalającego na późniejszą kontynuację pracy w tym charakterze u innych zleceniodawców). Wśród zatrudnionych nian 5% stanowili mężczyźni, co wskazuje na pozytywne oddziaływanie projektu w wymiarze równości szans (w szczególności równości płci – zmniejszenie stereotypu związanego z zawodem opiekunki/niani powszechnie uznanego jako typowo „żeński”). Niemal 80% wszystkich uczestników i uczestniczek projektów w wyniku otrzymanej pomocy w zakresie opieki nad małym dzieckiem utrzymało pracę, mogło do niej powrócić, znalazło nową pracę lub rozpoczęło jej poszukiwanie. Mimo poprawy dostępności do usług opiekuńczych nad dziećmi do lat 3 w regionie istnieje konieczność kontynuacji realizowanego do tej pory wsparcia.

- Zachodzące zmiany demograficzne, jak również postępujący rozwój technologiczny powodują, że poważnym problemem staje się pozyskanie pracowników posiadających określone kompetencje zawodowe. Mimo że średni poziom wykształcenia wzrósł i jakość podaży pracy tym samym poprawiła się, to **umiejętności pracowników coraz częściej nie odpowiadają na potrzeby pracodawców**. Skutkuje to bezrobociem w pewnych grupach zawodowych i jednoczesnym niedoborem pracowników w innych branżach. Liczba zawodów deficytowych w Małopolsce na przestrzeni lat szybko rośnie. W roku 2015 było ich tylko 8, w roku 2018 oraz 2019 aż 38, w roku 2020 - 35. Mimo pandemii wg prognozy Barometr zawodów w 2021 w Małopolsce będzie 28 zawodów w których wystąpi deficyt poszukujących pracy. Pandemia przyspieszyła rozwój technologiczny, wiele zawodów zniknie z rynku w kolejnych latach, a zastąpią je inne. Najbardziej zagrożone stanowiska to te, gdzie wykonuje się proste, powtarzalne czynności, które nie wymagają specjalistycznej wiedzy. Takie zadania nadają się do zautomatyzowania i przekazania do realizacji np. robotowi. Zawody jutra wymagają konkretnych kwalifikacji, co dla osób obecnych już na rynku pracy, często wiąże się z koniecznością przebranżowienia i wspierania działań na rzecz podnoszenia kwalifikacji i kompetencji pracodawców i ich pracowników. Według badania ManpowerGroup "Rozwiązanie problemu niedoboru talentów: dowiedz się, czego chcą pracownicy" (2020) - 70% polskich pracodawców miało problemy ze znalezieniem pracowników o odpowiednich kwalifikacjach i jest to 8 wynik w światowym rankingu (średnia to 54%) . O największych wyzwaniach mówiły duże organizacje (pow. 250 pracowników) - 85% z nich nie może obsadzić miejsc pracy nowymi

pracownikami. Nieco mniejsze trudności mają przedstawiciele średnich przedsiębiorstw (50-249 pracowników) - 76%, a także małych (10-49) - 70%. W najmniejszym, choć nadal w znacznym stopniu problem niedoboru talentów dotyka mikroprzedsiębiorstw - 48%.

- W latach 2015- 2020 w ramach RPO WM 2014-2020 wsparciem w zakresie szkoleń i doradztwa dostosowanego do potrzeb MŚP zostało objętych ponad 20 tys. pracowników z ponad 4,5 tys. firm (docelowo ponad 27 tys. pracowników z ponad 7 tys. MŚP). Zdecydowana większość MŚP 90% deklaruje, że dzięki udziałowi w usługach rozwojowych osiągnęły zaplanowany cel rozwojowy, dodatkowo 95% wspartych pracowników nabyło nowe kwalifikacje lub kompetencje. Wyniki przeprowadzonego w maju 2019 r. badania ewaluacyjnego wykazały ponadto, że niemal 19% uczestników zadeklarowało, że w wyniku udziału w projekcie ich sytuacja na rynku pracy uległa polepszeniu do 6 m-cy po zakończeniu udziału przez co rozumiane było przejście z niepewnego do stabilnego zatrudnienia lub z niepełnego do pełnego zatrudnienia lub zmiana pracy na inną, wymagającą wyższych kompetencji/umiejętności/kwalifikacji i wiążącą się z większą odpowiedzialnością lub które awans (w tym podwyżka) w pracy. Ponadto wsparcie szkoleniowo-doradcze z zakresu zarządzania wiekiem otrzymało ponad 350 małopolskich pracodawców. W przyszłości istotne byłoby kontynuowanie działań wzmacniających kompetencje i kwalifikacje wszystkich pracowników i dalsze dostosowywanie ich do potrzeb pracodawców (także m.in. z sektora dużych przedsiębiorstw) oraz wsparcie dla samych pracodawców w zakresie dostosowywania się do zmian zachodzących na rynku oraz utrzymania pracowników.
- Zmienia się profil osób korzystających z usług poradnictwa zawodowego. Coraz częściej są to osoby pracujące, które chciałyby zmienić pracę i tym samym polepszyć swoją sytuację na rynku pracy (zdobyć nowe kwalifikacje, zyskać większe zarobki). W tym kontekście ważne jest by kompleksowe wsparcie mogło być kierowane nie tylko do osób pozostających bez pracy, ale także do osób pracujących, szczególnie zatrudnionych na umowach niegwarantujących stabilności lub o niskich zarobkach.
- W obliczu zmian demograficznych, jakim ulega polski oraz – chociaż w wolniejszym tempie – także małopolski rynek, konieczne jest dalsze podejmowanie prewencyjnych działań skoncentrowanych na utrzymaniu zatrudnienia osób pracujących. W szczególności konieczna jest kontynuacja wsparcia dla pracowników w celu umożliwienia im uzupełnienia, nabycia niezbędnych na rynku pracy kompetencji lub kwalifikacji, szczególnie pracownikom dojrzałym oraz pracującym w warunkach obciążających zdrowie, a także zachęcanie pracodawców do zapoznania się z tematyką zarządzania różnorodnością w tym zarządzania wiekiem i wdrażania m.in. rozwiązań, które ułatwią pracownikom godzenie życia zawodowego z rodzinnym (elastyczne formy organizacji pracy) i dostosowywania się do zmian (szczególnie w sytuacjach kryzysowych). Ważne będą także działania na rzecz aktywnego i zdrowego starzenia się poprzez realizację działań dotyczących profilaktyki zdrowotnej.
- **Załącznik D Wytyczne inwestycyjne dla Polski w zakresie finansowania polityki spójności na lata 2021-2027 do Sprawozdania krajowego – Polska 2019**, wskazuje w celu strategicznym 4: Europa o silniejszym wymiarze społecznym – wdrożenie Europejskiego filaru praw socjalnych na konieczność m.in.: poprawy dostępu do zatrudnienia, w szczególności w przypadku osób długotrwale bezrobotnych, a także osób nieaktywnych zawodowo, w celu zwiększania udziału kobiet na rynku pracy oraz zwiększenia potencjału partnerów społecznych i organizacji pozarządowych.
- **Komunikat KE z dn.4.03.2021 r. COM(2021)102 Plan działania na rzecz Europejskiego filaru praw socjalnych** wskazuje, że do roku 2030 r. co najmniej 78 % ludności UE w wieku 20–64 lat powinno mieć zatrudnienie. W roku 2020 w województwie małopolskim wskaźnik zatrudnienia w tej grupie wiekowej wyniósł 76,2%. (IV kw.)

- **Zalecenia Rady UE w sprawie krajowego programu reform Polski na 2019 r. oraz zawierające opinię Rady na temat przedstawionego przez Polskę programu konwergencji na 2019 r. COM (2019) 521** zwracają uwagę na kwestię podejmowania działań mających na celu zwiększenie uczestnictwa kobiet w rynku pracy, w tym przez poprawę dostępu do opieki nad dziećmi, w szczególności poprzez zapewnienie przystępnych cenowo, wysokiej jakości usług opieki nad dziećmi poniżej 3 lat.
- **Zalecenia Rady UE w sprawie krajowego programu reform Polski na 2020 r. oraz zawierające opinię Rady na temat przedstawionego przez Polskę programu konwergencji na 2020 r. COM (2020) 521** zwracają uwagę na kwestię podejmowania działań mających na celu wspieranie gospodarki i ożywienia gospodarczego, łagodzenie wpływu kryzysu na zatrudnienie, zapewnienie przedsiębiorcom dostępu do finansowania.
- **Załącznik D Wytyczne inwestycyjne dla Polski w zakresie finansowania polityki spójności na lata 2021-2027 do Sprawozdania krajowego – Polska 2019**, wskazuje na bardzo istotną rolę promocji zdrowia i profilaktyki zdrowotnej w wydłużaniu aktywności zawodowej.
- **KSRR 2030** Cel 2.1 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego wskazuje na konieczność zwiększenia aktywności zawodowej mieszkańców Polski zatem głównym obszarem oddziaływania polityki regionalnej w zakresie kapitału ludzkiego i społecznego będą priorytetowe przedsięwzięcia i inicjatywy prowadzące do rozwijania wysoko wykwalifikowanych zasobów pracy oraz efektywnego wykorzystania dostępnego kapitału ludzkiego. Natomiast Cel 1.5 Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów wskazuje na konieczność podejmowania działań na rzecz zwiększenia dostępności usług dla osób z niepełnosprawnościami oraz poprawy dostępności do instytucji opieki nad dziećmi do lat 3.
- **SRWM 2030** w obszarze Rynek pracy, Kierunek 7.1 Wsparcie na rzecz uzyskania dobrej jakości zatrudnienia oraz Kierunek 7.2 Działania wspierające aktywizację społeczno-zawodową adresowane do pracodawców wskazuje na konieczność realizacji szybkiego i skutecznego wsparcia w uzyskaniu zatrudnienia, wsparcia dla osób z deficytami w zakresie kompetencji społeczno-zawodowych poszukujące lepszej jakości zatrudnienia, poprawy mobilności zawodowej oraz przeciwdziałanie przedwczesnemu opuszczeniu rynku pracy przez osoby pracujące, a także podejmowania działań na rzecz godzenia pracy zawodowej z obowiązkami rodzinnymi, wdrażania przez pracodawców rozwiązań z zakresu zarządzania wiekiem i kompetencjami pracowników oraz ważną rolę profilaktyki zdrowotnej w utrzymaniu aktywności zawodowej. W obszarze Małopolskie rodziny, Kierunek 1.1 Wsparcie rodzin w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych wskazano na konieczność rozwoju usług opiekuńczych nad dziećmi do lat 3. W obszarze Opieka zdrowotna, Kierunek 2.2 Programy profilaktyki i diagnostyki w zakresie istotnych dla regionu jednostek chorobowych, wskazano jako istotne dla utrzymania dobrego stanu zdrowia edukację zdrowotną w zakresie chorobotwórczych czynników ryzyka i zdrowego stylu życia oraz działań profilaktycznych służących upowszechnianiu badań diagnostycznych.

Wobec powyższego, najważniejsze identyfikowane wyzwania rozwojowe w rynku pracy dotyczą:

- kontynuowania działań ograniczających wpływ pandemii COVID-19 na rynek pracy poprzez wsparcie osób, które straciły lub tracą pracę w wyniku kryzysu,
- zwiększenia poziomu zatrudnienia i aktywizacji osób biernych zawodowo,

- **zwiększenia nacisku na jakość i skuteczność projektów szczególnie skierowanych do grup wrażliwych, których sytuacja na rynku pracy jest wyjątkowo trudna,**
- **ustawicznego dostosowywania kwalifikacji i kompetencji kadr do potrzeb rynku pracy (pracodawców), także w celu uzyskania pracy lepszej jakości i lepiej opłacanej,**
- **zwiększania liczby przystępnych cenowo i dobrej jakości miejsc opieki nad dziećmi do lat 3, w tym dostosowanych w szczególności do potrzeb dzieci i opiekunów z niepełnosprawnościami,**
- **podejmowania różnorodnych inicjatyw na rzecz utrzymania zatrudnienia osób pracujących i wsparcia pracodawców, w tym także w zakresie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz umożliwiających godzenie życia zawodowego z rodzinnym.**

7. Edukacja

- Nie ma już białych plam w zakresie edukacji przedszkolnej i tylko 1 gmina obejmuje opieką przedszkolną mniej niż 40 % dzieci w wieku 3-5 lat. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w Małopolsce w roku 2019 osiągnął poziom prawie 90 % i w wielu gminach osiągnął już satysfakcjonujący poziom, jednak nadal widać zróżnicowanie terytorialne w tym zakresie. W sporej części gmin, głównie wiejskich, odsetek dzieci w wieku 3-5 lat jest nadal poniżej 70 %. Choć trzeba zaznaczyć, że są i takie obszary wiejskie, które zapewniają opiekę przedszkolną wszystkim dzieciom ze swojego terenu.
- W roku 2019 dzieci w wieku przedszkolnym miały możliwość korzystać z placówek specjalnych w 12 gminach w województwie w tym tylko w jednym przypadku była to gmina wiejska⁴⁶. Przedszkola ogólnodostępne często nie są dostosowane do potrzeb dzieci z niepełnosprawnością zarówno pod względem architektonicznym, posiadanego wyposażenia, jak i przygotowania kadry.⁴⁷

Zgodnie z rekomendacjami zawartymi w Raporcie końcowym badania pn.: *Ewaluacja wpływu interwencji 10 osi priorytetowej RPO WM 2014-2020 na rozwój kapitału intelektualnego mieszkańców Małopolski (w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego)* należy zwiększyć nacisk na działania związane z edukacją włączającą oraz dostosowaniem przedszkoli ogólnodostępnych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami.

- W ramach projektów realizowanych w RPO WM na lata 2014-2020 do roku 2020 dofinansowanych zostało ponad 7400 miejsc edukacji przedszkolnej podnosząc dzięki temu dostępność ośrodków wychowania przedszkolnego dla dzieci z niepełnosprawnościami i innymi potrzebami specjalnymi. 8000 dzieci objętych zostało zajęciami dodatkowymi, a swoje kwalifikacje zawodowe podniosło także ponad 700 nauczycieli z ośrodków wychowania przedszkolnego.
- Odsetek uczniów ze specjalnymi potrzebami w małopolskich szkołach stale rośnie.⁴⁸ Według danych pochodzących z SIO niemal 70% uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, powiązanych głównie z niepełnosprawnościami, kształciło się w roku szkolnym 2019/2020 w placówkach ogólnodostępnych.

Wspieranie rozwoju dzieci ze specjalnymi potrzebami powinno rozpocząć się na jak najwcześniejszym możliwym etapie i kontynuowane powinno być na wszystkich etapach

⁴⁶ GUS

⁴⁷ Badanie dostępności i jakości instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3 oraz stopnia upowszechnienia wychowania przedszkolnego dzieci w województwie małopolskim, MORR 2016

⁴⁸ Źródło: dane SIO, Opracowanie własne MORR

edukacji. W szczególności ważne jest wspomaganie wczesnego rozwoju dzieci – ułatwienie rodzicom i opiekunom dostępu do szybkiej i kompleksowej diagnozy, a później działań wspomagających organizowanych w placówkach edukacyjnych.

- Wsparcie w zakresie edukacji ogólnej realizowane w perspektywie finansowej 2014-2020 pozwoliło na rozszerzenie oferty edukacyjnej szkół i w efekcie na podniesienie poziomu nauczania, w szczególności w szkołach osiągających najniższe wyniki edukacyjne w zakresie egzaminów zewnętrznych. Średni poziom zdawalności matur w Małopolsce wzrasta i można przypuszczać, że w jakimś stopniu jest to efektem oddziaływania środków z funduszy strukturalnych dostępnych w kolejnych perspektywach finansowych.⁴⁹ Działania te należałoby kontynuować, jednak wsparcie w zakresie edukacji ogólnej powinno być oparte o diagnozę potrzeb poszczególnych uczniów i precyzyjnie odpowiadać na indywidualne deficyty niż tylko opierać się na uśrednionych wynikach edukacyjnych szkół.
- Jest duże prawdopodobieństwo, że dzieci, które obecnie chodzą do szkoły podstawowej będą pracować w zawodach, które obecnie nie istnieją. Jednocześnie wiele zawodów, które funkcjonuje obecnie w Małopolsce w następnych latach zniknie.⁵⁰ Rozwój u uczniów w ramach kształcenia ogólnego kompetencji przekrojowych i uniwersalnych w szczególności proinnowacyjnych powinien być kluczowym działaniem jeśli szkoła ma przygotowywać do funkcjonowania na rynku pracy, ale i w ogóle w szybko zmieniającej się rzeczywistości.⁵¹
- W Raporcie końcowym badania pn.: *Ewaluacja wpływu interwencji 10 osi priorytetowej RPO WM 2014-2020 na rozwój kapitału intelektualnego mieszkańców Małopolski (w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego)* wskazano, iż wsparcie nauczycieli w obszarze kształcenia ogólnego powinno dotyczyć m.in. rozwijania kompetencji cyfrowych i metodyki prowadzenia edukacji zdalnej czy szerzej wykorzystania nowoczesnych technologii w nauczaniu.
- W roku 2017 wyraźnie poprawiła się sytuacja w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w zakresie liczby nauczycieli z kwalifikacjami do zajmowania stanowiska doradcy zawodowego – z 71 osób w 2016 r. na 529 w 2017 r. Jednak biorąc pod uwagę, iż w 2017 roku w Małopolsce było 1537 szkół podstawowych jest to liczba nadal niewystarczająca. Jednocześnie należałoby w szczególności zwrócić uwagę na wsparcie w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego dla osób z niepełnosprawnościami.⁵²
- W okresie 2014-2020 w Województwie Małopolskim wspierane było doradztwo zawodowe w ramach pozakonkursowego projektu *Modernizacja Kształcenia Zawodowego II*. Utworzone zostało 303 Szkolne Punkty Informacji i Kariery, 347 doradców zarodowych podniosło swoje kompetencje, a 160 nauczycieli skorzystało w tym zakresie ze studiów podyplomowych. Odkonano też 7 edycji Festiwalu Zawodów – otwartych targów edukacyjnych na których młodzież szkolna może przede wszystkim zapoznać się z ofertą szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe w województwie, a także spotkać się z przedsiębiorcami z regionu.
- W ramach projektów realizowanych w RPO WM na lata 2014-2020 do roku 2020 kompetencje kluczowe lub umiejętności uniwersalne podniosło prawie 50 tysięcy uczniów szkół i placówek, a prawie 5,5 tysiąca nauczycieli zostało objętych wsparciem z czego

⁴⁹ Ewaluacja wpływu interwencji 10 osi priorytetowej RPO WM 2014-2020 na rozwój kapitału intelektualnego mieszkańców Małopolski (w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego)

⁵⁰ Przyszłość edukacji. Scenariusze 2046, Infuture. Institute we współpracy z Collegium da Vinci., 2021 r.

⁵¹ Szkoła dla innowatora. Kształtowanie kompetencji proinnowacyjnych, Kalisz 2018

⁵² J.w.

ponad 4 tysiące z zakresu TIK. Ponad 300 szkół i placówek kształcących ogólnie zostało wyposażonych w sprzęt TIK, a ponad 280 doposażyło swoje pracownie przedmiotowe.

- Spada ilość uczniów uczących się w zasadniczych szkołach zawodowych. W szkołach średnich zawodowych uczyło się w 2017 r. prawie 5 razy uczniów więcej niż w zasadniczych szkołach zawodowych. W 2017 r. w szkołach branżowych I stopnia w klasie I uczyło się 5 543 uczniów.
- W ramach projektów realizowanych w RPO WM na lata 2014-2020 do roku 2020 ponad 31 tysięcy uczniów szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe uczestniczyło w pozaszkolnych formach kształcenia, z czego prawie 12,5 tysiąca uzyskało kwalifikacje zawodowe. Prawie 12,5 tysiąca uczniów uczestniczyło w stażach organizowanych u pracodawców.
- Do roku 2019 systematycznie spadała liczba bezrobotnych w okresie 12 miesięcy po zakończeniu nauki. Spadek ten był obserwowany wśród wszystkich grup osób niezależnie od ich wykształcenia. Jednak już od marca 2020 r. widać negatywny wpływ pandemii COVID – liczba bezrobotnych absolwentów rośnie w każdym miesiącu w porównaniu do analogicznych miesięcy w roku poprzednim.
- W 2020r. udział absolwentów w ogóle bezrobotnych wyniósł 5,1% – o 0,2 pp. więcej niż w 2019 r. i o 0,3pp. więcej niż dwa lata wcześniej. Tuż po ukończeniu nauki w urzędach rejestrowali się absolwenci: techników, szkół policealnych i branżowych II stopnia (37,7% ogółu rejestrujących się absolwentów), szkół wyższych (23,0%) oraz zasadniczych zawodowych i branżowych I stopnia (22,4%).⁵³
- Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego w roku 2021 przeprowadziło badanie pn.: *Analiza w obszarze edukacji na potrzeby Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021–2027*.⁵⁴ Zgodnie z analizą zdecydowana większość placówek oświatowych skorzystała w ostatnich 5 latach z dodatkowych środków. Głównym źródłem dofinansowania zrealizowanych działań był RPO WM 2014–2020, z którego skorzystały zwłaszcza szkoły zawodowe. Około 70% ponoszonych wydatków były ukierunkowane na potrzeby uczniów z niepełnosprawnościami. Zgodnie z opinią 91% dyrektorów szkół, zarządzane przez nich placówki potrzebują dalszego wsparcia. Najwięcej dodatkowych środków jest potrzebnych na działania związane z infrastrukturą budynku, w tym w szczególności w zakresie dostosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, ale także ogólnie remontu budynków. Konieczność dalszego finansowania podyktowana jest głównie potrzebą ciągłej interwencji, a także nowymi potrzebami, które pojawiły się w tym zakresie.
Zgodnie z badaniem w niemal 80% placówek ogólnodostępnych w roku szkolnym 2020/2021 kształcili się uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, a w 71 % uczniowie posiadający opinię poradni psychologiczno-pedagogicznych dotyczącą specyficznych trudności w uczeniu się oraz szczególnie zdolni. Najlepiej przygotowaną kadrą do pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami posiadają szkoły specjalne i hybrydowe, gorzej sytuacja oceniana jest w szkołach ogólnodostępnych.
W 88% badanych placówek ciągu ostatnich 3 lat podejmowało działania innowacyjne. Placówki te częściej realizowały innowacje artystyczne, sportowe oraz ekologiczno-przyrodnicze.

⁵³ Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego w roku 2020. Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie

⁵⁴ Analiza w obszarze edukacji na potrzeby Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021 2027, Kraków 2021, Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego

59% dyrektorów szkół stwierdziła, że ich placówka doświadczyła istotnych trudności w swoim sposobie funkcjonowania w czasie pandemii. Najważniejszymi problemami, z którymi musiały zmierzyć się placówki, był brak wystarczającej liczby sprzętu oraz właściwego oprogramowania do organizacji i prowadzenia nauki zdalnej. W opinii 76% dyrektorów szkół nauka w systemie zdalnym bądź hybrydowym miała negatywny wpływ na efektywność pracy większości uczniów.

- Departament Edukacji Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego przygotował także dokument pn.: *Kierunki rozwoju i wsparcia kształcenia zawodowego w Małopolsce*.⁵⁵ Małopolski system szkolnictwa branżowego ma wiele mocnych stron. Pozytywne aspekty funkcjonowania szkolnictwa branżowego w Małopolsce stwarzają duży potencjał jego rozwoju, lecz aby tak się stało potrzebna jest również świadomość głównych problemów i słabych stron odnoszących się do szkół i ich oferty, kadry dydaktycznej, współpracy z otoczeniem zewnętrznym oraz potrzeb rynku pracy. Do głównych problemów zaliczyć można m.in.: wciąż niewystarczające zainteresowanie uczniów kształceniem technicznym i zawodowym biorąc pod uwagę potrzeby regionalnej gospodarki (w szczególności w zakresie wyboru szkół branżowych I stopnia); niewystarczająca współpraca przedsiębiorstw ze szkołami kształcącymi zawodowo, skupiona przede wszystkim na realizacji okresowych praktyk i staży finansowanych ze środków zewnętrznych; braki infrastrukturalne kształcenia zawodowego i technicznego i konieczność stałej interwencji w tym obszarze; brak elastyczności szkół (kryteria formalne) w podejściu do współpracy z pracodawcami; wciąż niewystarczająca liczba szkół deklarująca pracę w systemie dualnym; mała liczba uczniów kształcąca się w zawodach deficytowych; niezadowalająca liczba absolwentów kierunków ważnych dla rozwoju województwa, programy nauczania niedopasowane do potrzeb regionalnego rynku pracy; nadal występujące (mimo stałej poprawy) niedostosowanie wykształcenia kadry nauczycielskiej, często zdezaktualizowane w stosunku do potrzeb rynku pracy; wyposażenie pracowni praktycznej nauki zawodu modernizowane w zbyt małym zakresie. W najbliższym czasie wsparcie szkół powinno skupić się na działaniach prowadzących m.in. do: wzrostu znaczenia wykształcenia zawodowego; wzmocnieniu współpracy z pracodawcami i rozwoju form współpracy z pracodawcami, zwiększenia liczby podmiotów kształcących uczniów w systemie dualnym, zwrócenia większej uwagi na potrzeby regionalnego rynku pracy; promocji i zachęt dla kształcenia w zawodach deficytowych; unowocześnienia bazy kształcenia zawodowego. Opracowany dokument, w szczególności rekomendacje wypracowane w jego ramach, będzie podstawą do ukierunkowania wsparcia w zakresie kształcenia zawodowego w ramach FEM 2021-27.
- Uczestnictwo osób dorosłych w Polsce w kształceniu ustawicznym (25-64 lat, w okresie 4 tygodni poprzedzających badanie) stale rośnie (w 2019 r. było na poziomie 4,8 %) jednak ciągle pozostaje na poziomie dużo niższym niż średnia w Unii Europejskiej (w 2019 – 11,3 %).
- W gospodarce opartej na wiedzy, w jakiej aktualnie funkcjonujemy, koncepcja lifelong learning, tj. społeczeństwa nieustannie uczącego się, staje się w pewnym stopniu nadrzędną koncepcją w edukacji.⁵⁶
- Wg najnowszego badania „Barometr Zawodów 2022”, (który powstał na zlecenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej w Wojewódzkim Urzędzie Pracy w Krakowie), w czołówce 30 zawodów deficytowych w 2022 roku znajdują się zawody medyczne, tj. jak: pielęgniarki, położne, psychologowie i psychoterapeuci, fizjoterapeuci i masażyści, lekarze,

⁵⁵ *Kierunki rozwoju i wsparcia kształcenia zawodowego w Małopolsce. Dokument przygotowany na potrzeby realizacji programu Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021–2027. Małopolska Przyszłości, Województwo Małopolskie Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego Departament Edukacji, Kraków 2022*

⁵⁶ *Przyszłość edukacji. Scenariusze 2046, Infuture.Institute we współpracy z Collegium da Vinci., 2021 r.*

opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej, ratownicy medyczni. Duży deficyt ratowników medycznych w Małopolsce jest szczególnie widoczny w powiecie krakowskim i Mieście Kraków. W zawodzie tym bowiem, koniecznym jest posiadanie odpowiednich predyspozycji psychofizycznych i odporności psychicznej. Nieco niższy deficyt poszukujących pracy ratowników medycznych w naszym regionie występuje w powiatach: chrzanowskim, wadowickim, suskim, tarnowskim, nowosądeckim, limanowskim, w Tarnowie czy Nowym Sączu. Nowym zawodem na liście są psychologowie i psychoterapeuci, którzy we wcześniejszych latach znajdowali się w równowadze. Zapotrzebowanie spowodowane jest m.in. pandemią Covid-19.

Największe problemy ze znalezieniem pracownika mają ośrodki wiejskie oraz w miejscowościach, gdzie budowane będą nowe szpitale czy oddziały. Ogółem, np. deficyt pielęgniarek pojawi się w 347 powiatach, natomiast lekarzy w 317 (a w aż 72 będzie duży).

Zwiększenie samoświadomości dbania o zdrowie, siedzący tryb życia, starzejące się społeczeństwo powoduje, że rośnie zapotrzebowanie na fizjoterapeutów, masażyстів. Często potencjalni kandydaci do pracy w tym zawodzie nie posiadają aktualnego wpisu do Krajowego Rejestru Fizjoterapeutów, co uniemożliwia podjęcie zatrudnienia w zawodzie i potęguje deficyt.

Z kolei „choroby cywilizacyjne, szersza obecność tematu zdrowia psychicznego, zaburzeń osobowości w debacie publicznej oraz większa potrzeba i świadomość dbania o zdrowie psychiczne sprawiają, że w 2022 roku brakować będzie psychologów i psychoterapeutów, mimo, że do tej pory był to zawód zrównoważony”.

W deficycie jest też zawód opiekuna osób starszych i niepełnosprawnych, co jest efektem starzenia się społeczeństwa, natomiast problem pogłębiła pandemia COVID-19. Deficyt prognozowany jest w 249 powiatach.

- Zgodnie z *Barometrem zawodów 2021 dla województwa małopolskiego* na liście zawodów deficytowych znalazło się wiele zawodów z szeroko rozumianej branży medycznej tj. lekarze, pielęgniarki, położne i ratownicy medyczni, fizjoterapeuci i masażyści. Pandemia COVID w szczególności pokazała braki w tym obszarze.
- W zawodzie lekarza w Małopolsce w 2022 roku występuje deficyt kadrowy w każdym powiecie (z 3 brak danych). Na 1000 mieszkańców Polski przypada 2,2 lekarza, co daje trzecie miejsce od końca w rankingu krajów europejskich. Gorzej jest tylko w Turcji i Macedonii. Równie źle statystyka wygląda w przypadku pielęgniarek. Także w tym rankingu Polska znajduje się w europejskim ogonie. Na 1000 Polaków przypada zaledwie 5,3 pielęgniarki przy europejskiej średniej 8,1. Przyszłością są też zawody techniczne w medycynie. Problemem przede wszystkim jest niewielka liczba dostępnych kandydatów, brak doświadczenia zawodowego, wygasające uprawnienia, czy też praca poza miejscem zamieszkania. Wśród zawodów technicznych potrzebnych na rynku są: technik dentystryczny, technik elektrokardiolog, technik farmaceutyczny, technik masażysta, technik ortopeda. W Polsce wzrasta również zapotrzebowanie na opiekunów medycznych. Analiza kadry medycznej w Małopolsce takiej jak: lekarze, lekarze dentyści, pielęgniarki, położne, i diagności laboratoryjni. [Źródło: <https://basiw.mz.gov.pl/index.html#/visualization?id=3403>] wg stanu na koniec 2020 r.
  - 1) Liczba lekarzy: 12941; w przeliczeniu na 100 tys. 379,5; średni wiek lekarza: 48 lat; średnia liczba miejsc pracy na etat: 1,72;
  - 2) Liczba lekarzy dentyistów: 3250; w przeliczeniu na 100 tys. 95,3; średni wiek lekarza dentyisty: 45 lat; średnia liczba miejsc pracy na etat: 1,27;
  - 3) Liczba pielęgniarek: 24288; w przeliczeniu na 100 tys. 712,2; średni wiek pielęgniarki: 48 lat; średnia liczba miejsc pracy na etat: 1,40; udział pielęgniarek w wieku emerytalnym 16%;
  - 4) Liczba położnych: 3623; w przeliczeniu na 100 tys. 106,2; średni wiek położnej: 47 lat; średnia liczba miejsc pracy na etat: 1,41; udział położnych w wieku emerytalnym 15%;

5) Liczba diagnostów: 2920; w przeliczeniu na 100 tys. 121,9; średni wiek diagnosty: 42 lata, średnia liczba miejsc pracy na etat: 1,25; udział diagnostów w wieku emerytalnym 12%;

Dane te wyraźnie wskazują na lukę w tym zakresie, a działania w kierunku uzupełnienia kadr podejmowane powinny być szeroko zarówno na poziomie kraju, jak i regionu.

- Pozostałe grupy zawodów gdzie brakuje pracowników i w których jednocześnie łatwiej o znalezienie pracy to m.in. te związane z branżą budowlaną (np. cieśle, dekarze, elektrycy), kierowcy zawodowi, fryzjerzy, ale także nauczyciele oraz psycholodzy i psychoterapeuci⁵⁷

Wobec powyższego, najważniejsze identyfikowane wyzwania rozwojowe w obszarze edukacji dotyczą:

- podnoszenia jakości edukacji przedszkolnej oraz dostosowywanie miejsc przedszkolnych do potrzeb dzieci ze specjalnymi potrzebami,
- systemowych zmian w edukacji, a na poziomie regionu położenie nacisku na rozwój kompetencji przekrojowych, miękkich, związanych z wykorzystaniem technologii czy budowania motywacji do nauki i zdobywania przydatnych umiejętności oraz rozwój wsparcia ukierunkowanego na indywidualne potrzeby uczniów i wspieranie ich w zakresie deficytów, jak i rozwoju potencjałów,
- podnoszenia udziału osób dorosłych w kształceniu przez całe życie,
- rozwoju kształcenia zawodowego i jego zbliżenia do rynku pracy, w szczególności w branżach ważnych z punktu widzenia potrzeb rynku pracy w regionie
- kształcenie kadr medycznych i działania związane z próbą zatrzymania ich w regionie.

8. Kultura

- Zgodnie z danymi statystycznymi Eurostatu w sektorze kultury w UE w 2018 r. było zatrudnionych 8,7 mln ludzi, tj. 3,8% ogółu pracowników⁵⁸.
- Małopolska to region o dużych walorach historycznych, krajobrazowych i bogatej przeszłości kulturalnej, stanowiący ważne centrum aktywności kulturalnej w Polsce.
- Pod względem liczby podmiotów prowadzących działalność kulturalną Małopolska znajduje się w ścisłej krajowej czołówce – ponad 1/3 wszystkich podmiotów działających w Polsce skupiona była w trzech województwach: mazowieckim (12,1% ogólnej liczby podmiotów); małopolskim (10,5%) oraz śląskim (9,7%). Według stanu na koniec 2020 roku w województwie małopolskim działało 25 teatrów i instytucji muzycznych, 101 muzeów, 57 galerii i salonów sztuki, 43 kin, 892 biblioteki i placówki biblioteczno-informacyjne oraz 453 centra kultury, domy kultury, ośrodki kultury, kluby i świetlice. W ciągu 2020 roku instytucje kultury działające w Małopolsce odwiedziło łącznie 8,5 mln osób, co stanowiło 12,7% ogólnej liczby osób korzystających z usług instytucji kultury w Polsce. Nastąpił znaczący i odczuwalny spadek liczby odwiedzających i korzystających z oferty kulturalnej o 65,7% w stosunku do 2019 roku.⁵⁹

⁵⁷ Barometr zawodów 2021. Województwo Małopolskie.

⁵⁸ Raport ETO, sprawozdanie specjalne(08) 2020 r. *Unijne inwestycje w obiekty kultury – kwestia wymagająca lepszego ukierunkowania działań i sprawniejszej koordynacji.*

⁵⁹ Raport o stanie Województwa – Województwa Małopolskie 2021 – str. 98

- Według stanu na koniec 2020 roku w województwie małopolskim funkcjonowało 18,6% wszystkich galerii i salonów sztuki działających w Polsce oraz 10,8% muzeów i oddziałów muzealnych, 12,9% teatrów i instytucji muzycznych (posiadających własny zespół artystyczny), 11,2% centrów kultury, domów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic, 9,1% bibliotek (łącznie z filiami) i placówek biblioteczno-informacyjnych, 8,4% kin stałych. **W porównaniu do roku ubiegłego ogółem nastąpił spadek liczby podmiotów działających w obszarze kultury o 2,56%.** W skali całego kraju spadek ten wyniósł odpowiednio 1,76%.⁶⁰
- Województwo Małopolskie jest organizatorem lub współorganizatorem dla **23 instytucji kultury**⁶¹, jednocześnie 3 instytucje kultury są współprowadzonych przez administrację rządową i samorządową w Małopolsce.⁶²
- W 2020 roku w województwie małopolskim działalność prowadziło 101 muzeów (łącznie z oddziałami), z czego 42 (41,6%) znajdowały się na terenie Krakowa. Najwięcej muzeów prowadziło działalność o profilu historycznym – ponad 36%. Do sektora publicznego należało 84 (83,2%) muzeów, w ramach którego dla 66 (78,6%) podmiotów organizatorem były jednostki samorządu terytorialnego. W sektorze prywatnym stowarzyszenia były organizatorami dla 7 muzeów (41,2%), a fundacje dla 4 (23,5%). **W przeciągu 2020 roku muzea i oddziały muzealne odwiedziło 3,3 mln osób, co stanowiło 19,6% ogólnej liczby zwiedzających takie placówki w Polsce.** W porównaniu do roku ubiegłego nastąpił spadek liczby zwiedzających muzea i oddziały muzealne o 29,7%.⁶³
- Pandemia COVID-19 miała znaczący wpływ na charakter, jakość oraz kształt życia kulturalnego w 2020 roku. Sektor kultury był jednym z sektorów, który w znaczący sposób odczuł negatywne skutki pandemii. Nastąpiła zmiana dotychczasowego trybu funkcjonowania zawieszono zaplanowane wydarzenia kulturalne, odwołano festiwale, premiery, zamknięto teatry, filharmonie, muzea i inne instytucje. Znacząco spadły przychody instytucji kultury, sytuacja ta miała bezpośredni wpływ na twórców, artystów, podmioty prywatne, publiczne instytucje kultury, jak i na wszystkie branże ściśle współpracujące z szeroko rozumianą kulturą.
- Zgodnie z danymi GUS⁶⁴ większość instytucji kultury (64,9%) wskazało, że doświadczyło negatywnych skutków **pandemii COVID-19** w IV kwartale 2020 r poprzez m.in. **spadek przychodów z działalności gospodarczej.** Wśród instytucji kultury, które wskazały, że doświadczyły negatywnych skutków pandemii 63,4% oszacowało skalę spadku przychodów z działalności gospodarczej na poziomie poniżej 50,0%. Natomiast na spadek przychodów z działalności gospodarczej powyżej 90,0% wskazało 8,0% instytucji kultury. Pod względem formy prawnej podmiotu, **największy odsetek odpowiedzi wskazujących na negatywne skutki odnotowano wśród wojewódzkich instytucji kultury (87,7% ogólnej liczby wojewódzkich instytucji kultury), natomiast najmniejszy – wśród gminnych**

⁶⁰ Raport o stanie Województwa – Województwa Małopolskie 2021 – str. 98

⁶¹ Centrum Sztuki Mościce. Europejskie Centrum Muzyki Krzysztofa Pendereckiego w Lusławicach/ Filharmonia im. Karola Szymanowskiego w Krakowie/ Instytut Dialogu Międzykulturowego im. Jana Pawła II w Krakowie /Małopolski Instytut Kultury w Krakowie/ Małopolskie Centrum Kultury SOKÓŁ w Nowym Sączu/ Małopolskie/ Centrum Nauki Cogiteon w Krakowie/ Muzeum Archeologiczne w Krakowie/ Muzeum Armii Krajowej im. Gen. Emila Fieldorfa/ Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach/ Muzeum – Dwory Karwacjanów i Gładyszów/ Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie/ Muzeum Lotnictwa Polskiego w Krakowie/ Muzeum – Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygielzowie i Zamek Lipowiec/ Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu / Muzeum Okręgowe w Tarnowie/ Muzeum – Orawski Park Etnograficzny w Zubrzyca Górnej/ Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem / Opera Krakowska/ Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora CRICOTEKA w Krakowie/ Teatr im. Juliusza Słowackiego w Krakowie/ Teatr im. Stanisława Ignacego Witkiewicza w Zakopanem/ Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie.

⁶² Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach (organizator instytucji- Województwo Małopolskie)/ Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem (organizator instytucji - Województwo Małopolskie), Europejskie Centrum Muzyki Krzysztofa Pendereckiego w Lusławicach (organizator instytucji Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego)

⁶³ Raport o stanie Województwa – Województwa Małopolskie 2021 – str. 99

⁶⁴ *Wpływ pandemii COVID-19 na podmioty działające w obszarze kultury w IV kwartale 2020 r.*

instytucji kultury (63,0% ogólnej liczby gminnych instytucji kultury). Poza gminnymi i powiatowymi instytucjami kultury, pozostałe instytucje kultury (państwowe i wojewódzkie) częściej określały negatywne skutki jako znaczne niż nieznaczne.

- **W ramach RPO WM 2014-2020**, przewidziano działanie 6.1 Rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego (poddziałanie 6.1.3 *Rozwój instytucji kultury oraz udostępnianie dziedzictwa kulturowego*) w ramach którego realizowane były przedsięwzięcia z zakresu rozwoju infrastruktury instytucji kultury oraz zachowania i upowszechniania dziedzictwa niematerialnego.
  - **Alokacja na podziałanie** podziałanie 6.1.3 *Rozwój instytucji kultury oraz udostępnianie dziedzictwa kulturowego*: wynosiła 11 483 109 euro
  - Przeprowadzono jeden nabór, w ramach którego **złożono 42 wnioski o dofinansowanie** projektu. W ramach Poddziałania 6.1.3 łącznie w realizacji znajduje się 37 projektów, kontraktujących 37,0 mln zł ze środków RPO WM 2014-2020, co stanowi 103,7% alokacji przeznaczonych na to Poddziałanie.
- **W wyniku ewaluacji ex post** 6 osi priorytetowej RPO WM 2014-2020⁶⁵:
  - wskazano, że działania projektowe odpowiadają na wysoki potencjał instytucji kultury w województwie małopolskim i jednocześnie na ich deficyt infrastrukturalny i wyposażeniowy, **skutkujący niewystarczającą ofertą kulturalną** dla lokalnych społeczności.
  - W wyniku realizacji interwencji wspierających **lokalne instytucje kultury** rozszerzyła się ich oferta programowa, podniosła jakość usług, również w wyniku zastosowania nowych rozwiązań technologicznych, a także znacząco wzrosła liczba użytkowników. Stwierdzono także poprawę konkurencyjności wspartych instytucji. Projekty te w wysokim stopniu przyczyniły się więc do przekształcania instytucji kultury w nowoczesne centra dostępu do wiedzy i oferty kulturalnej oraz **ośrodki życia społecznego**.
  - Przeprowadzone interwencje **charakteryzują się wysoką trwałością** nie tylko ze względu na digitalizację i utrwalenie w formie pisanej dziedzictwa niematerialnego, ale także poprzez szerokie zastosowanie rozwiązań tzw. edukacji kaskadowej, polegającej na szkoleniu kadr edukacyjnych rozprzestrzeniających pozyskaną w projekcie wiedzę.
  - Zrealizowane przedsięwzięcia charakteryzują się **wysoką efektywnością kosztową i trwałością**. Ważnym elementem zachowania trwałości działań projektowych jest realizacja większości projektów na terenie kilkunastu lub większej liczby gmin, co buduje więzi między lokalne i sprzyja w przyszłości realizacji wspólnych przedsięwzięć.
- W 2018 roku Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego przeprowadziło badanie pn. **Wpływ projektów infrastrukturalnych z zakresu kultury zrealizowanych w Małopolsce na otoczenie społeczno-gospodarcze**. Badanie obejmowało analizę wpływu, jaką na funkcjonowanie wybranych instytucji kultury i ich otoczenie społeczno-gospodarcze wywarła realizacja projektów o charakterze infrastrukturalnym. Wszystkie analizowane projekty infrastrukturalne zostały sfinansowane ze środków Unii Europejskiej, a ich łączny koszt wynosił niecałe **300 mln zł**:
  - Na podstawie zebranego i przeanalizowanego materiału badawczego należy uznać, że **wszystkie badane projekty osiągnęły swoje cele, a nakłady na nie poniesione były tego warte**. Efekty inwestycji ocenia się jako trwałe, a sami

⁶⁵ Ewaluacja wpływu projektów realizowanych w ramach 6. osi priorytetowej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 „Dziedzictwo regionalne” na podniesienie atrakcyjności i konkurencyjności regionu.

- przedstawiciele instytucji podkreślali, że lepiej wykorzystają posiadany potencjał oraz efektywniej adaptują się do zmieniających warunków społeczno-gospodarczych.
- Instytucje kultury (i projekty w nich realizowane) **wywierają wpływ na otoczenie społeczno-gospodarcze**, a jednocześnie są podatne na zachodzące w nim zmiany.
  - Badani ogólnie zgadzali się z tym, że dana inwestycja przełożyła się na **atrakcyjność turystyczną okolicy**, (81,5% dostrzegło korzyści turystyczne płynące ze zrealizowanych projektów)
  - Wpływ inwestycji na otoczenie gospodarcze był szczególnym przedmiotem zainteresowania w przypadku badań realizowanych w środowisku przedsiębiorców (wywiady indywidualne, badanie CATI). Badani przedsiębiorcy dostrzegli możliwość **pozytywnego oddziaływania inwestycji infrastrukturalnych w zakresie kultury na gospodarkę**.
  - Według mieszkańców, w przypadku wszystkich badanych instytucji uważają, że **pod wpływem zrealizowanych projektów nastąpiła intensyfikacja życia kulturalnego** (średnio dla wszystkich badanych instytucji - 86% pozytywnych wskazań).
  - Ponadto mieszkańcy postrzegają badane instytucje jako zdecydowanie **otwarte na potrzeby osób z niepełnosprawnościami**, głuchoniemych i niewidomych, **a także przedstawicieli różnych grup wiekowych**: seniorów oraz dzieci (91,5% pozytywnych odpowiedzi dotyczących dostosowania obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami ruchowymi,
  - Na podstawie zebranego i przeanalizowanego materiału badawczego należy uznać, że **wszystkie badane projekty osiągnęły swoje cele, a nakłady na nie poniesione były tego warte**.
  - W komunikacie dotyczącym *Wzmocnienia tożsamości europejskiej dzięki edukacji i kulturze* (14.11.2017), Komisja Europejska zaznacza, że nie można zapominać o **znaczeniu gospodarczym branży kultury** i podaje, że europejski **sektor kultury** i sektor kreatywny **składają się na około 4 % europejskiego PKB i zapewniają miejsca pracy 8 mln Europejczyków**. Dodatkowo KE stwierdziła, że *wykorzystanie w pełni potencjału edukacji i kultury jako sił napędowych zatrudnienia, wzrostu gospodarczego, sprawiedliwości społecznej i aktywności obywatelskiej, a także jako sposobu na doświadczenie europejskiej tożsamości w całej jej różnorodności, leży we wspólnym interesie wszystkich państw członkowskich*.
  - W komunikacie *Nowy europejski program na rzecz kultury* (22.05.2018) Komisja Europejska zwraca uwagę, na istotną **rolę kultury, która propaguje aktywność obywatelską, wspólne wartości, włączenie społeczne** i dialog międzykulturowy w obrębie Europy oraz na całym świecie. Zbliża ludzi, w tym nowo przybyłych uchodźców i innych migrantów oraz pomaga nam czuć się częścią społeczności. Kultura oraz sektor kreatywny mają również zdolność poprawy życia, przekształcania społeczności, tworzenia miejsc pracy oraz pobudzania wzrostu gospodarczego, a ponadto dają efekt mnożnikowy w innych sektorach.
  - Dodatkowo w projekcie Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030, Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030, Strategii Rozwoju Województwa, wskazano cele związane ze zwiększaniem roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.

- **Kobiety** stanowiły większość **studentów na wszystkich kierunkach związanych z kulturą**. W 2017 r. w UE-28 na kierunkach związanych z kulturą studiowało **więcej kobiet niż mężczyzn** - 63,4% ogółu.⁶⁶
- W 2018 r. **kobiety** stanowiły niższy udział (46,1 %) **zatrudnienia w kulturze UE-28 niż mężczyźni**. Udział zatrudnienia kobiet w kulturze był prawie taki sam jak średni udział kobiet w zatrudnieniu w całej gospodarce (46,0 %).
- Kraje bałtyckie odnotowały największy udział kobiet w zatrudnieniu w kulturze, 68% na Łotwie, a następnie 61% na Litwie i **59% w Polsce**.
- W 2018 roku około 83% **mężczyzn zatrudnionych w kulturze** pracowało w **pełnym wymiarze** czasu pracy. Natomiast odsetek kobiet pracujących na pełen etat w dziedzinie kultury wynosił 67%.
- Odnotowano **niewielką różnicę** we wskaźnikach **uczestnictwa kobiet i mężczyzn w kulturze**. W 2015 r. prawie dwie trzecie mężczyzn i kobiet (po 62,6 %) w Unii Europejskiej zgłosiło, że uczestniczyło w co najmniej jednym działaniu kulturalnym (w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie). Kobiety były nieco bardziej skłonne niż mężczyźni uczestniczyć w każdym z trzech działań kulturalnych (tj. Kino/zwiedzanie obiektu kultury/ Występy na żywo). W przypadku zwiedzania obiektu kultury, wskaźnik uczestnictwa kobiet był o 1,0 punktu procentowego wyższy niż w przypadku mężczyzn, podczas gdy w przypadku wyjścia do kina różnica ta wynosiła 0,7 punktu procentowego. Jeśli chodzi o udział w występach na żywo, różnica między kobietami a mężczyznami była jeszcze większa, co stanowi wzrost o 4,0 punktów procentowych.⁶⁷
- **Kultura to czynnik umożliwiający włączenie społeczne i spójność ludzi znajdujących się w niekorzystnej sytuacji**, ze szczególnym celem wzmocnienia dialogu i włączenia społecznego (zwłaszcza populacji znajdujących się w trudnej i niekorzystnej sytuacji, takich jak osoby należące do mniejszości, migranci, **kobiety i dziewczęta**, niepełnosprawni) rozwoju umiejętności i spójności społecznej.⁶⁸

Wobec powyższego, najważniejsze identyfikowane wyzwania rozwojowe w obszarze kultury dotyczą:

konieczności inwestowania w obszar związany z rozwojem sektora kultury w ramach CP 4 i CP 5, który jest bardzo ważny dla budowy tożsamości obywatelskiej i włączenia społecznego grup zmarginalizowanych. Jednocześnie mając na uwadze, że pandemia doprowadzała do poważnych strat w sektorze kulturze i osłabiła aktywność kulturalną, jednym z głównych wyzwań w tym obszarze jest wzmocnienie kompetencji kulturowych mieszkańców regionu, poprzez zapewnienie możliwości aktywnego uczestnictwa w kulturze, dzięki wsparciu infrastruktury oraz zwiększanie dostępu do oferty kulturalnej.

⁶⁶ Culture statistics — 2019 edition EUROSTAT

<file:///C:/Users/MALGOR~1/POT/AppData/Local/Temp/eurostat-culture-2019.pdf>

⁶⁷ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_participation&action=statexp-seat&lang=pl#Uczestnictwo_w_kulturze_wed.C5.82ug_p.C5.82ci

⁶⁸ Str. 18 COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT A New European Agenda for Culture - Background Information Accompanying the document Communication from the European Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (2018)

9. Dziedzictwo kulturowe

- **Dziedzictwo kulturowe jest bogactwem Europy** i ważnym elementem integracji europejskiej. Na dziedzictwo kulturowe składają się zasoby odziedziczone z przeszłości, we wszelkich swoich formach i aspektach – materialnych, niematerialnych i cyfrowych, w tym zabytki, stanowiska, krajobrazy, umiejętności, praktyki, wiedza oraz przejawy ludzkiej kreatywności. Zasoby te mają dla społeczeństwa **ogromną wartość pod względem kulturowym, środowiskowym, społecznym i ekonomicznym**, i dlatego zarządzanie nimi w sposób zrównoważony stanowi w XXI wieku decyzję o charakterze strategicznym⁶⁹.
- **Małopolska dysponuje ogromnym potencjałem**, jeżeli chodzi o zasoby dziedzictwa kulturowego, które stanowią o wyjątkowości i atrakcyjności tego regionu, sprawiając, że zajmuje on szczególne miejsce na mapie kulturalnej kraju. Niezwykle bogactwo unikatowych zabytków kultury materialnej i niematerialnej wymaga systematycznego prowadzenia działań dążących do poprawy stanu ich zachowania, jednocześnie stwarza możliwość kreacji nowych funkcji zabytków, odpowiadających na aktualne potrzeby społeczne oraz gospodarcze – w szczególności kulturalne, edukacyjne i turystyczne.
- O wyjątkowości Małopolski świadczy między innymi liczba obiektów objętych szczególnymi formami ochrony. Znajduje się tu **6 zespołów zabytkowych wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO⁷⁰** **1 wpis na Reprezentatywną Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego Ludzkości UNESCO⁷¹** **10 zespołów zabytkowych uznanych za Pomniki Historii⁷²**, **6 związanych z małopolskimi tradycjami wpisów na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego⁷³**, **1 obiekt uhonorowany Znakiem Dziedzictwa Europejskiego (*Cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej nr 123 Łużna-Pustki*)⁷⁴**.
- Skuteczną ochroną **materialnego dziedzictwa regionu** jest wpis do **rejestru zabytków**, który jest formą ochrony zabytków. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zobowiązuje wojewódzkiego konserwatora zabytków do prowadzenia ewidencji zabytków znajdujących się na terenie województwa oraz do prowadzenia rejestru zabytków objętych ochroną prawną. Z liczby około **47 800 obiektów wpisanych do małopolskiej, wojewódzkiej ewidencji zabytków**, do wojewódzkiego **rejestru zabytków nieruchomości wpisanych jest 5 150 obiektów⁷⁵**. Wpis do rejestru zabytków jest podstawową formą ochrony dziedzictwa kulturowego. Z kolei celem ewidencji zabytków jest rozpoznanie obiektów zabytkowych w terenie i ich udokumentowanie, zebranie i opracowanie podstawowych informacji merytorycznych o nich, danych administracyjno-adresowych, tworzenie opracowań dla obiektów zagrożonych rozbiórką, destrukcją lub gruntowną

⁶⁹ Konkluzje Rady z dnia 21 maja 2014 r. w sprawie dziedzictwa kulturowego jako strategicznego zasobu zrównoważonej Europy(2014/C 183/08)

⁷⁰ Są to: historyczne centrum Krakowa, Królewskie Kopalnie Soli w Wieliczce i Bochni, Auschwitz-Birkenau, niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady (1940–1945), Kalwaria Zebrzydowska: zespół architektoniczno-krajobrazowy oraz park pielgrzymkowy, kościoły drewniane południowej Małopolski (Binarowa, Dębno Podhalańskie, Lipnica Murowana, Sękowa), drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim rejonie Karpat (Brunary Wyżne, Kwiatów, Owczary, Powroźnik

⁷¹ w 2018 r. *Szopkarstwo krakowskie jako pierwszy polski wpis trafił na tą listę*

⁷² Są to: Kraków – historyczny zespół miasta/ Wieliczka – kopalnia soli/ Bochnia – kopalnia soli/ Kalwaria Zebrzydowska – krajobrazowy zespół manierystycznego parku pielgrzymkowego/ Raclawice – teren historycznej bitwy pod Raclawicami/ Tyniec – zespół opactwa benedyktyńców/ Szalowa – kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła/ Kraków – Kopiec Kościuszki z otoczeniem/ Stary Sącz – zespół staromiejski wraz z klasztorem Sióstr Klarysek/ Staniątki – opactwo św. Wojciecha Mniszek Benedyktynek

⁷³ w krajowym spisie ujęto żywe tradycje: krakowskiego szopkarstwa/ pochodu Lajkonika/ umiejętności wytwarzania instrumentu i praktyki gry na kozie (dudach podhalańskich)/ krakowskiej koronki klockowej/ zabawkarstwa żywiecko-suskiego/ wyścigi kumoterek (podhalańskich sanek). Dodatkowo zjawiskiem o charakterze ogólnonarodowym są polskie tańce: polonez, mazur, kujawiak, oberek i pochodzący z Małopolski krakowiak.

⁷⁴ Raport *Województwo Małopolskie 2021*, str. 103

⁷⁵ Raport *Województwo Małopolskie 2021*, str. 97

przebudową, monitoring zasobu zabytkowego. Wojewódzka ewidencja zabytków z zasady jest zbiorem gminnych ewidencji zabytków.⁷⁶

- Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania, także **zabytki ruchome**, będące w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami, numizmatami, pamiątkami historycznymi, wytworami techniki, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne. Do **rejestr zabytków ruchomych** województwa małopolskiego wpisanych jest **33 108 obiektów**⁷⁷.
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony **niematerialnego dziedzictwa kulturowego**, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 roku zapisami międzynarodowego prawa ujęła sposób ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, wskazując na konieczność poszanowania dziedzictwa wspólnot, grup i jednostek, które przejawia się, poza wymiarem materialnym, m.in. w języku, śpiewie, zwyczajach, obrzędach świątecznych oraz umiejętnościach związanych z rzemiosłem tradycyjnym. Ochrona tego rodzaju dziedzictwa ma na celu zapewnienie jego przetrwania – w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie. Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego ma charakter informacyjny, stanowi dokumentację żywego niematerialnego dziedzictwa naszego kraju i realizację wymogu Konwencji UNESCO. **Na Krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego ujętych zostało już 29 przejawów** usankcjonowanej tradycją działalności człowieka, związaną z praktykowaniem tradycji, zwyczajów, obyczajów, wykonywaniem tradycyjnego rzemiosła i rękodzieła, kultywowaniem pamięci historycznej, przechowywaniem wiedzy tradycyjnej i wierzeń, tradycjami muzycznymi, widowiskowymi i językowymi, w tym **6 zjawisk i przejawów dziedzictwa** niematerialnego z terenu Małopolski (to ponad 20% wpisów w skali kraju). W krajowym spisie ujęto żywe tradycje: krakowskiego szopkarstwa, pochodu Lajkonika (zwanego także Konikiem Zwierzynieckim), umiejętności wytwarzania instrumentu i praktyki gry na kozie (dudach podhalańskich), krakowskiej koronki klockowej, zabawkarstwa żywiecko-suskiego oraz wyścigi kumoterek (podhalańskich sanek)⁷⁸.
- Ponadto w regionie funkcjonują obecnie **4 parki kulturowe**⁷⁹ które są narzędziem kompleksowej ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Plany ochrony parków kulturowych mogą ustanawiać zakazy i ograniczenia dotyczące m.in.: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury. W PZPWM **funkcjonuje lista parków kulturowych istniejących i rekomendowanych do utworzenia**⁸⁰.
- W regionie podejmowane są działania mające na celu stworzenie i promocję nowych produktów turystycznych, opartych na walorach i tradycji miejsca, przez to autentycznych

⁷⁶ Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2018-2021 str. 26, 27

⁷⁷ Raport *Województwo Małopolskie 2021*, str. 97

⁷⁸ Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2018-2021 str. 68

⁷⁹ dwa w Zakopanem: *Park Kulturowy Kotliny Zakopiańskiej i Park Kulturowy obszaru ulicy Krupówki oraz Park Kulturowy Stare Miasto w Krakowie oraz Kraków - Stara Nowa Huta*

⁸⁰ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego TOM 2 str. 54: *Biecz, Chochółów, Ciężkowice, Czerna, Frydman, Kalwaria Zebrzydowska, Kraków - Kazimierz-Stradom z Bulwarami Wisły, Kraków - Stara Nowa Huta (istniejący), Kraków - Stare Miasto (istniejący), Kraków - Stare Podgórze z Krzemionkami, Krościenko nad Dunajcem, Krynica-Zdrój, Lanckorona, Lipnica Murowana, Niedzica, Nowy Sącz, Nowy Wiśnicz wraz z zamkiem, Ojców - Dolina Prądnika, Sękowa, Stary Sącz, Szczawnica, Szczyrzyc - klasztor i otoczenie, Tuchów z Klasztorem, Wieliczka, Zakliczyn, Zakopane - Kotlina Zakopiańska (istniejący), Zakopane - Krupówki (istniejący).*

i jedynych w swoim rodzaju (np. podróże kulinarne, przyrodnicze, warsztaty rękodzieła ludowego). W Małopolsce istnieje wiele szlaków (szlaków kulturowych, turystycznych, tras tematycznych, miejskich, czy wyznakowanych ścieżek edukacyjnych i kulturowych), które prezentują różne aspekty dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) oraz przyrodniczego. Od kilku lat obserwowany jest wzrost zainteresowania tą formą promocji dziedzictwa kulturowego, zarówno ze strony odbiorców, jak i organizatorów, którzy – w odpowiedzi na społeczne zapotrzebowanie – inicjują tworzenie nowych tras tematycznych, kulturowych szlaków dziedzictwa czy lokalnych szlaków turystycznych. Przez region przebiega bardzo wiele (w tym długodystansowych i międzynarodowych) **szlaków turystycznych oraz tras kulturowych**, zróżnicowanych tematycznie, o różnym stopniu rozwoju i animacji, w tym: **6 szlaków międzynarodowych** (przebiegających przez terytorium Polski i innego państwa, w szczególności Ukrainy, Czech i Słowacji) **7 szlaków ponadregionalnych** (przebiegających przez tereny innych województw: świętokrzyskiego, śląskiego, opolskiego, podkarpackiego) ponad **30 szlaków regionalnych** (obejmujących obiekty zlokalizowane na terenie całego województwa) **blisko 100 turystycznych tras miejskich** (prezentujących zabytki jednej miejscowości, często bez wiodącego tematu, np. zabytki miasta, dziedzictwo kulturowe miejscowości), jak i ścieżek edukacyjnych/kulturowych w regionie, blisko 10 tys. km wyznaczonych szlaków turystycznych w ramach jednolitego systemu PTTK obejmującego szlaki piesze, konne, rowerowe. **W Małopolsce funkcjonuje ponad 100 szlaków kulturowych i tras tematycznych, ale aktywnie zarządzanych jest około 30% z nich.** Pozostałe 70% to trasy istniejące tylko jako mniej lub bardziej estetyczne znaki w przestrzeni oraz aplikacje bądź strony internetowe przygotowane w ramach jednorazowych projektów.⁸¹

- **W ramach RPO WM 2014-2020**, przewidziano działanie 6.1 Rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego (poddziałanie 6.1.1 *Ochrona i opieka nad zabytkami*) w ramach którego realizowane projekty polegające na realizacji prac konserwatorskich, restauratorskich, prac zabezpieczających przed zniszczeniem oraz robót budowlanych prowadzonych przy zabytkach nieruchomości
  - **Alokacja na podziałanie** podziałanie 6.1.1 *Ochrona i opieka nad zabytkami*: wynosiła 37 730 092 euro
  - W Poddziałaniu 6.1.1 i łącznie realizowanych jest 41 projektów o wartości dofinansowania wynoszącej 145,6 mln zł. Należy podkreślić, że Poddziałanie 6.1.1 spotykało się z dużym zainteresowaniem wnioskodawców. W obu konkursach, przeprowadzonych w 2016 roku, łącznie złożono 60 wniosków o dofinansowanie projektu, o wnioskowanej wartości dofinansowania blisko dwukrotnie przekraczającej zakładaną alokację.
- **W wyniku ewaluacji ex post** 6 osi priorytetowej RPO WM 2014-2020⁸², zwrócono uwagę na następujące kwestie:
  - Kierunek wsparcia i przyjęta logika interwencji w Poddziałaniu 6.1.1 trafnie odpowiadają na zidentyfikowaną potrzebę zwiększenia efektywności wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego regionu, stanowiących fundament tożsamości regionalnej.
  - Wsparcie obiektów zabytkowych w Poddziałaniu 6.1.1 w znaczącym stopniu przyczyniło się do powstawania nowych miejsc pracy, których potrzeba utrzymania wykracza poza okres trwałości wymagany w Programie. Odnotować więc należy

⁸¹ Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2018-2021 str. 79

⁸² Ewaluacja wpływu projektów realizowanych w ramach 6. osi priorytetowej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 „Dziedzictwo regionalne” na podniesienie atrakcyjności i konkurencyjności regionu.

wysoki wpływ podejmowanych interwencji na rozwój społeczny i gospodarczy Małopolski.

- Beneficjenci odnotowują wyższy niż zakładano na etapie wniosku o dofinansowanie przyrost liczby odwiedzających, co świadczy o wysokim oddziaływaniu interwencji na rozwój gospodarczy regionu.
- Zaleca się premiowanie w przyszłej perspektywie finansowej projektów, które mają kompleksowy charakter (np. wpieranie kilku obiektów na danym obszarze a nie pojedynczych zabytków), przez co projekt będzie miał szersze oddziaływanie, a jego efekty będą miały wpływ pośrednio również na rozwój **sąsiadujących gmin**.

- W komunikacie dotyczącym Wzmocnienia tożsamości europejskiej dzięki edukacji i kulturze (14.11.2017), **Komisja Europejska** zaznacza, że zrozumienie i ochrona naszego dziedzictwa kulturowego i różnorodności to warunki **konieczne do utrzymania naszej wspólnoty kulturowej, wspólnych wartości i wspólnej tożsamości**.
- W komunikacie Nowy europejski program na rzecz kultury (22.05.2018) Komisja Europejska zwraca uwagę, jak bardzo **ważna jest ochrona i propagowanie dziedzictwa kulturowego Europy jako wspólnego zasobu**, aby podnieść poziom wiedzy na temat naszej wspólnej historii i wartości oraz wzmocnić poczucie wspólnej tożsamości europejskiej.
- Zgodnie z Konkluzjami Rady w sprawie dziedzictwa kulturowego jako strategicznego zasobu zrównoważonej Europy (z dnia 21 maja 2014 r.) **dziedzictwo kulturowe odgrywa ważną rolę w tworzeniu i poszerzaniu kapitału społecznego**, ponieważ może: inspirować i zachęcać obywateli do udziału w życiu publicznym; podnosić jakość życia i dobrostan osób indywidualnych i ich społeczności; promować różnorodność oraz dialog międzykulturowy poprzez **sprzyjanie silniejszemu poczuciu przynależności do szeroko pojętej społeczności** oraz lepszemu zrozumieniu i szacunkowi między narodami; pomóc redukować nierówności oraz ułatwiać włączenie społeczne oraz aktywność kulturalną i społeczną, a także promować dialog międzypokoleniowy i spójność społeczną; dać szanse rozwijania umiejętności, wiedzy, kreatywności i innowacji; być skutecznym narzędziem edukacyjnym edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej, w uczeniu się przez całe życie i szkoleniach.
- Projekty dotyczące sektora kultury wpisują się w Europejski Filar Praw Socjalnych (EFPS), który opiera się na zobowiązaniu państw członkowskich do tworzenia Unii, która m.in. „**chroni (...) dziedzictwo kulturowe** i promuje różnorodność kulturową”. Inwestycje te wpływają na realizację zasad określonych w EFPS, zapewniając dostęp do podstawowych usług.
- Ponadto interwencje w ramach EFRR, które mają wpływ na dziedzictwo kulturowe, powinny dążyć do zgodności z zapisami dokumentu Europejskie Zasady Jakości dla finansowanych przez UE interwencji o potencjalnym wpływie na dziedzictwo kulturowe⁸³, m.in. w zakresie kryteriów oceny projektów, które powinny uwzględniać np. wartość i dziedzictwa kulturowego w projekcie, identyfikację pojawiających się zagrożeń, problemów i szans. Projekt powinien zapewniać równowagę, harmonię i/lub kontrolowany dialog między dziedzictwem kulturowym a nowymi elementami, z poszanowaniem istniejących wartości obiektu. Gdy rozważane są nowe funkcje w obiekcie, powinny one szanować i być spójne z miejscem dziedzictwa, odpowiadać na potrzeby społeczności i być zrównoważone.

⁸³ EUROPEAN QUALITY PRINCIPLES for EU-funded Interventions with potential impact upon Cultural Heritage” ICOMOS.

- **Europejski Trybunał Obrachunkowy** wydał sprawozdanie specjalne (08/2020) *Unijne inwestycje w obiekty kultury – kwestia wymagająca lepszego ukierunkowania działań i sprawniejszej koordynacji*⁸⁴, zgodnie z którym zaleca się, aby w celu zmniejszenia zależności od dotacji publicznych w ramach finansowania z EFRR na etapie wyboru projektów należy przyznawać pierwszeństwo projektom, w których zawarto plany zwiększenia stopy samofinansowania obiektów kultury (np. dywersyfikacja źródeł dochodów własnych i poleganie w większym stopniu na tych dochodach).
- Dodatkowo w projekcie Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030, Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030, Strategii Rozwoju Województwa, wskazano cele związane ze zwiększaniem roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.

Wobec powyższego, najważniejsze identyfikowane wyzwania rozwojowe w obszarze dziedzictwa kulturowego dotyczą:

konieczności podejmowania działań na rzecz ochrony, udostępniania i promocji dziedzictwa kulturowego (w szczególności w ramach CP 5), dzięki czemu stworzone zostaną warunki dla rozwoju gospodarczego w oparciu o różnorodność kulturową jako czynnik konkurencyjności. Dodatkowo wsparcie dziedzictwa kulturowego to ważny czynnik rozwoju społecznego, m.in. w kształtowaniu tożsamości obywateli, wzmacniający poczucie wspólnoty, będący skutecznym nośnikiem pozytywnych wzorców społecznych, budującym w mieszkańcach poczucie dumy i wyjątkowości miejsca, w którym żyją.

10. Turystyka

- UE jest najczęściej odwiedzanym regionem na świecie – **w 2019 r. przyjechało do niej około 37% wszystkich turystów międzynarodowych**. Dzięki temu turystyka stanowi kluczowy sektor gospodarki w UE, odpowiadający za 9,9% produktu krajowego brutto i 11,6% wszystkich miejsc pracy w UE w 2019 r. Pandemia COVID-19 wywarła dramatyczny wpływ na sektor turystyki, gwałtownie ograniczając ruch turystyczny, a tym samym dochody przedsiębiorstw związanych z turystyką.⁸⁵
- W 2019 r. bezpośrednio i pośrednio (efekty rozlania) znaczenie sektora turystycznego dla PKB UE oszacowano na 9,9%. **Ponadto 11,6% całkowitej siły roboczej UE pracuje w turystyce** (co stanowi około 23,5 mln miejsc pracy). Ponad 99% przedsiębiorstw w unijnym sektorze turystyki to małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP)⁸⁶.
- W **2019 roku Polska** znajdowała się na 12 pozycji w Europie pod względem udzielnych noclegów turystom zagranicznym tj. 18,7 mln (noce spędzone przez międzynarodowych gości w turystycznych obiektach noclegowych)⁸⁷
- Od wielu lat rozmiary ruchu turystycznego w **Małopolsce** wykazywały **tendencję wzrostową, aż do roku 2020**, kiedy to 11 marca WHO uznała serię zachorowań na chorobę zakaźną układu oddechowego, wywołaną zakażeniem wirusem SARS-CoV-2, za pandemię. W związku z tym wprowadzone zostały rozmaite ograniczenia w

⁸⁴ https://www.eca.europa.eu/lists/ecadocuments/sr20_08/sr_cultural_investments_pl.pdf

⁸⁵ ETO sprawozdanie specjalne- *Wsparcie UE na rzecz turystyki – potrzeba nowej orientacji strategicznej i lepszego podejścia do finansowania* 2021 r.

⁸⁶ ETO sprawozdanie specjalne- *Wsparcie UE na rzecz turystyki – potrzeba nowej orientacji strategicznej i lepszego podejścia do finansowania* 2021 r.

⁸⁷ [Statystyka turystyczna - Statistics Explained \(europa.eu\)](#)

przemieszczaniu się oraz na 3 miesiące niemal zamknięte zostały obiekty noclegowe w Polsce. Wskutek tego w 2020 roku ruch turystyczny w Małopolsce zmniejszył się o 14% w relacji do roku poprzedniego, tj. do wielkości 15,37 mln osób, czyli do rozmiarów sprzed 2017 roku. **Spadek dotyczył w szczególności liczby odwiedzających z zagranicy - o 62%**, tj. do wielkości 1,44mln osób. Rozmiary krajowego ruchu turystycznego ograniczone zostały natomiast tylko o 1% (ze względu na ok. 2-krotny przyrost liczby jednodniowych odwiedzających), tj. ukształtowały się na poziomie 13,93 mln osób.⁸⁸

- W związku z tym, że liczba odwiedzających Małopolskę była w 2020 roku niższa niż rok wcześniej, pomimo że średnie kwoty wydatkowe przed przyjazdem odwiedzających krajowych i zagranicznych (w tym zwłaszcza gości jednodniowych z Polski) okazały się wyższe niż w roku poprzednim, **szacunkowe wpływy Małopolski z turystyki w regionie były w 2020 roku o 35,3% niższe niż rok wcześniej** (9,84 mld zł vs 15,2 mld zł). Przyczyniło się do tego również to, że średnie wydatki podczas pobytu krajowych i zagranicznych odwiedzających okazały się niższe niż w roku ubiegłym.
- Pomimo, że ostatnie miesiące kryzysu związanego z COVID-19 obity się negatywnie na kondycji finansowej przedsiębiorców i pracowników, należy pamiętać, że **sektor turystyki w Małopolsce jest nadal kluczowym czynnikiem struktury gospodarczej i społecznej**. Co więcej, zapewnia ona bardzo potrzebne miejsca pracy i dochody w miejscowościach bez alternatywnych źródeł zatrudnienia i umożliwia zatrudnienie pracowników o niskich kwalifikacjach.
- Województwo małopolskie **ma największą skategoryzowaną bazę obiektów hotelarskich wśród wszystkich województw**. Wśród obiektów hotelarskich najczęściej jest hoteli (421), które stanowią 73,6% skategoryzowanej bazy hotelarskiej, a następnie pensjonatów (99), które stanowią 17,3% wszystkich obiektów hotelarskich w województwie. Najwięcej obiektów hotelarskich zlokalizowanych jest w Krakowie i są to w 92,2% hotele. W powiatach wokół Krakowa również przeważają hotele – powiat krakowski (16), powiat wielicki (22). Najmniej skategoryzowanych obiektów hotelarskich znajduje się na terenie powiatu dąbrowskiego (1), powiatu chrzanowskiego (3), powiatów miechowskiego, olkuskiego, proszowickiego oraz miasta Nowy Sącz (po 4). W południowej części województwa działa spora część obiektów hotelarskich. W tym regionie najczęściej z nich znajduje się w powiecie tatrzańskim (96). Najwięcej schronisk znajduje się w powiecie tatrzańskim i nowotarskim.⁸⁹
- W przeliczeniu na 1 000 mieszkańców województwa małopolskiego w 2019 roku **zarejestrowanych było 120 podmiotów gospodarki narodowej**. Wynik uzyskany przez Małopolskę w 2019 roku był nieco wyższy od średniej krajowej, gdzie na 1 000 ludności przypadało średnio 117 podmiotów. W przekroju na poszczególne powiaty największym poziomem przedsiębiorczości niezmiennie od kilku lat odznaczają się mieszkańcy Krakowa – w 2019 roku na 1 000 osób przypadało tu aż 189 podmiotów gospodarczych. Na **drugim miejscu, podobnie jak w roku poprzednim, uplasował się pod tym względem powiat tatrzański z wynikiem 165, na co znaczny wpływ ma rozwój przedsiębiorstw z branży turystycznej**, a w szczególności sekcji związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi⁹⁰.
- Ponadto Małopolska charakteryzuje się **największą liczbą turystycznych obiektów noclegowych** (posiadających 10 lub więcej miejsc noclegowych) w przeliczeniu na 100

⁸⁸ Badanie ruchu turystycznego w Małopolsce 2020

⁸⁹ Tamże str. 14

⁹⁰ Tamże str. 148

km² i wynosi 10,2. Dodatkowo w regionie zlokalizowanych było (w 2019 r.) najwięcej hoteli (14,8% ogółu hoteli w Polsce).⁹¹

- Wyjątkowo korzystne warunki przyrodnicze sprzyjają rozwojowi turystyki rekreacyjnej w regionie. Województwo małopolskie wyróżnia się wśród innych regionów długością oraz różnorodnością szlaków turystycznych. Szczególną popularnością cieszą się **szlaki rowerowe VeloMałopolska**, które łączą najciekawsze turystycznie i przyrodniczo miejsca w regionie. Z wyników badań wykonanych przez Polską Organizację Turystyczną wynika, że między 14% a 25% obcokrajowców kojarzy Polskę właśnie z możliwością uprawiania turystyki rowerowej.⁹²
- Dodatkowo Małopolska to drugi (obok Dolnego Śląska) wiodący region oferty **uzdrowiskowej** w Polsce. W województwie znajduje się 11 obszarów spełniających wymagania zawarte w ustawie o lecznictwie uzdrowiskowym (**9 uzdrowisk** *Krynica-Zdrój, Muszyna Złockie, Piwniczna-Zdrój, Rabka-Zdrój, Swoszowice, Szczawnica, Wapienne, Wysowa-Zdrój, Żegiestów-Zdrój* i **2 obszary ochrony uzdrowiskowej, sołectwa** *Czarny Dunajec i Piekielnik*). Lecznictwo uzdrowiskowe prowadzone jest w 47 zakładach uzdrowiskowych, które stanowią 17,7% ogólnopolskiej bazy obiektów uzdrowiskowych. Miejscowości uzdrowiskowe są dodatkowo atrakcyjne dla turystów, ze względu na warunki krajobrazowe i przyrodnicze. Ze względu na swoje walory przyciągają wiele osób, które chcą połączyć wypoczynek z poprawą kondycji zdrowotnej. Możliwość czerpania z górskiego klimatu, wód mineralnych oraz korzystania z różnorodnych zabiegów leczniczych, w połączeniu z dostępnością i różnorodnością urządzeń lecznictwa uzdrowiskowego, sprawiają, że poprawa stanu zdrowia staje się głównym celem pobytu turystów przyjeżdżających do uzdrowisk. Sprzyja to rozwojowi turystyki zdrowotnej, a szczególnie jednej z jej form jaką jest turystyka uzdrowiskowa.⁹³
- Pandemia COVID-19 dotkliwie wpłynęła na turystykę. Z powodu rozprzestrzenienia się epidemii i ograniczeń związanych z przemieszczaniem się, branża turystyczna nie mogła w pełni funkcjonować przez większą część 2020 roku, w tym w okresach wysokiego sezonu turystycznego. Oznacza to pogorszenie sytuacji ekonomicznej podmiotów oraz jednostek samorządu terytorialnego na obszarach, których gospodarka opiera się w głównej mierze na turystyce. W efekcie należy spodziewać się znaczącego ograniczenia inwestycji w rozwój funkcji turystycznych na poszczególnych obszarach oraz opóźnienie działań mających na celu wdrażanie polityki zrównoważonego rozwoju w turystyce. Wyzwaniem na nadchodzącą perspektywę jest wsparcie sektora turystyki i jego szybkie odbudowanie, ponieważ turystyka może wprowadzić gospodarkę na ścieżkę trwałego wzrostu.
- Europa jest wiodącym docelowym miejscem podróży na świecie. Branża turystyczna jest istotną częścią gospodarki UE i odpowiada za 10% jej PKB, dlatego UE zobowiązała się do ożywienia tego sektora. Skutki światowego kryzysu zdrowotnego stają się coraz bardziej widoczne – spodziewany wzrost w europejskiej turystyce ma się utrzymać do 2023 r. poniżej poziomu z 2019 r. W pierwszych czterech miesiącach roku w Europie odnotowano drastyczny spadek liczby przyjazdów turystów międzynarodowych o 44% w porównaniu z tym samym okresem w 2019 r., co odzwierciedla sytuację na całym świecie. **W sektorze turystyki w Europie w 2020 r. doszło do drastycznej utraty miejsc pracy na poziomie od 14,2 do 29,5 mln.** Nadal dominuje niepewność i czas obowiązywania

⁹¹ Analizy statystyczne GUS *Turystyka w 2019 r.* str. 46

⁹² Polska Organizacja Turystyczna *Popyt na turystykę rowerową Analiza desk research lipiec 2019*

⁹³ Lecznictwo uzdrowiskowe w województwie Health resort treatment in Małopolskie voivodship, 2013–2017 małopolskim w latach 2013–2017

ograniczeń pandemicznych będzie miał kluczowe znaczenie dla określenia strat w branży⁹⁴.

- W 2020 r. UE straciła około dwa miliony miejsc pracy w sektorze podróży i turystyki, a wkład tego sektora w PKB spadł o połowę w porównaniu z 2019 r. (z około 10% do 5% PKB)⁹⁵.
- Sektor turystyki został bezpośrednio dotknięty obecnym kryzysem wynikającym z pandemii koronawirusa. W związku z **ogłoszeniem w Polsce od 14 marca 2020 r.** stanu zagrożenia epidemicznego, ograniczona została m.in. działalność związana z prowadzeniem obiektów noclegowych turystycznych i miejsc krótkotrwałego zakwaterowania, jak również działalność w zakresie lecznictwa uzdrowiskowego. Wprowadzone ograniczenia przemieszczenia się osób **spowodowały spadek liczby turystów korzystających z noclegów w turystycznych obiektach noclegowych.**
- Zgodnie z danymi GUS⁹⁶, **odnotowano 65% spadek liczby korzystających z turystycznych obiektów noclegowych w marcu 2020 r.** w porównaniu z marcem 2019 r. (spadek liczby turystów w obiektach noclegowych przekraczający średnią dla kraju odnotowano w 6 województwach: lubelskim, łódzkim, małopolskim, mazowieckim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim).
- Szacuje się, że w porównaniu z marcem 2019 roku najbardziej zmniejszyła się liczba turystów korzystających z noclegów w schroniskach (o ponad 70%), a najmniej w motelach (o 55%) i zakładach uzdrowiskowych (o 50%)⁹⁷.
- Według wstępnych szacunków w I kwartale 2020 r. **wydatki związane z podróżami turystów** krajowych i zagranicznych w Polsce wyniosły ok. 10,4 mld zł i w porównaniu do analogicznego okresu roku poprzedniego były **niższe o ok. 17%**⁹⁸.
- Zgodnie z rekomendacjami przygotowanymi przez Polski Instytut Ekonomiczny⁹⁹ nowe realia postepidemiczne będą wymagać **ponownego zdefiniowania roli sektora turystycznego w gospodarce**, tak polskiej, jak i globalnej, m.in. w kontekście ochrony zdrowia. Szansą dla Polski może być **turystyka uzdrowiskowa**, która będzie wspomagać sektor ochrony zdrowia w realizacji jego misji. Jest to szczególnie istotne nie tylko w kontekście zjawiska pandemii, lecz również w kontekście zachodzących procesów starzenia się społeczeństw. Obiekty hotelowe powinny oferować coraz szerszy wachlarz ofert dostępnych w obiektach uzdrowiskowych i sanatoryjnych. Elektroniczne systemy diagnostyczne, indywidualna oferta rekreacyjno- sportowa, a także szereg turnusów tematycznych mogą odgrywać znaczącą rolę w definiowaniu sektora na nowo.
- **W ramach RPO WM 2014-2020**, przewidziano działanie 6.3 (PI8b). *Rozwój wewnętrznych potencjałów regionu* w ramach którego realizowane były przedsięwzięcia dotyczące rozwoju infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej w subregionach, wsparcia uzdrowisk, oraz zagospodarowania turystycznego zbiorników wodnych:
  - W ramach Poddziałania 6.3.1 przeprowadzono dwa nabory konkursowe, w których złożono 91 wniosków o dofinansowanie. Realizowanych jest/zrealizowano 49 projektów (rozwiązano 3 umowy), kontraktujących 90,4 mln zł, czyli 84% alokacji przeznaczony na to Poddziałanie.

⁹⁴ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/pl/sheet/126/tourism>

⁹⁵ ETO sprawozdanie specjalne- *Wsparcie UE na rzecz turystyki – potrzeba nowej orientacji strategicznej i lepszego podejścia do finansowania 2021 r.*

⁹⁶ Raport GUS- *Turystyka w Polsce w obliczu pandemii COVID-19*

⁹⁷ tamże

⁹⁸ tamże

⁹⁹ *Branża turystyczna w Polsce- Obraz sprzed pandemii, wyd. maj 2020 r.*

- W ramach Poddziałania 6.3.2 przeprowadzono 2 nabory wniosków – pierwszy rozpoczął się w lipcu 2016 roku, drugi w marcu 2018 roku. Łącznie złożono 44 wnioski poprawne formalnie, w tym 33 w ramach pierwszego naboru³⁰. Nabory cieszyły się dużym zainteresowaniem, szczególnie drugi, w którym złożono wnioski na kwotę stanowiącą 227% kwoty przeznaczonej na nabór, natomiast ostateczny wkład UE w umowach obowiązujących wyniósł 129% budżetu naboru.
- W ramach Poddziałania 6.3.3 realizowane są 23 projekty, kontraktujące 73,6 mln zł, czyli 53% alokacji przeznaczonej na to Poddziałanie. Zakończono 3 projekty. Łącznie złożono wnioski o płatność o wartości 14,4% alokacji. Do dnia 8.11.2019 roku przeprowadzono jeden nabór, w ramach którego złożono 36 wniosków o dofinansowanie projektu, podpisano 29 umów.
- Ponadto zaprogramowano poddziałania dotyczące rozwoju ścieżek rowerowych (regionalnych i lokalnych) w ramach PI 6c tj. 6.1.4 *Lokalne trasy turystyczne - SPR* wynosiła 8 679 622 euro oraz 6.1.5 Regionalna sieć tras rowerowych: wynosiła 21 427 115 euro.
- W **wyniku ewaluacji ex post** 6 osi priorytetowej RPO WM 2014-2020¹⁰⁰, zwrócono uwagę na następujące kwestie:
  - Wsparte inwestycje w obszarze turystyki w wysokim stopniu przyczyniły się do utworzenia miejsc pracy charakteryzujących się trwałością wykraczającą poza okres wymagany w Programie.
  - W wyniku części przeprowadzonych inwestycji powstały kompleksowe produkty turystyczne, mające na celu budowanie przewagi konkurencyjnej wspartego obszaru. Wokół stref rekreacyjnych rozwija się działalność komercyjna lokalnych firm, co sprzyja tworzeniu kolejnych nowych miejsc pracy, z których może korzystać również lokalna ludność poszukująca pracy.
  - Wyniki badania skłaniają jednak do wnioskowania o konieczności kierunkowania przyszłego wsparcia właśnie na projektach partnerskich, międzygminnych, tworzących zintegrowane produkty turystyczne. Nie wykorzystano także w pełnym stopniu potencjału rozwijania działań integrujących powstające atrakcje turystyczne z lokalnym dziedzictwem kulturowym, również tym niematerialnym, co mogłoby pociągnąć za sobą dodatkowy efekt animowania społeczności lokalnych dla podtrzymania efektów projektu.
  - Interwencja w znaczącym stopniu przyczyni się do zwiększenia rozwoju turystyki uzdrowiskowej i prozdrowotnej obejmującej wszelkie pobyty związane z wykorzystaniem bogactw naturalnych. Widoczne będzie to szczególnie w miejscowościach, w których projekty zakładają bezpośrednie wykorzystanie bogactw naturalnych, oraz które dzięki środkom UE znacząco poprawiły standard i jakość świadczenia usług, a wcześniej były obszarami zaniedbanymi.
  - Wsparcie w ramach Poddziałania 6.1.4 *Lokalne trasy turystyczne – SPR* w pełni odpowiada na lokalne potrzeby, a także wysoki potencjał Małopolski do tworzenia oferty dla spędzania aktywnego wypoczynku, wędrówek pieszych i rowerowych, w otoczeniu zasobów cennych.
  - Dzięki projektom dotyczącym ścieżek rowerowych/ tras turystycznych, poprawił się dostęp do atrakcji historycznych, rekreacyjnych i przyrodniczych. Rozszerzono także

---

¹⁰⁰ Ewaluacja wpływu projektów realizowanych w ramach 6. osi priorytetowej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 „Dziedzictwo regionalne” na podniesienie atrakcyjności i konkurencyjności regionu.

oferę turystyczną, a także osiągnięto efekt w postaci zmniejszenia antropopresji poprzez uporządkowanie terenu i skanalizowanie ruchu turystycznego.

- Udaje się także osiągać zakładane efekty w postaci zwiększenia ruchu turystycznego.
- Aby osiągnąć efekt skali projektów w zakresie tras turystycznych (szczególnie rowerowych, w połączeniu z powstającą siecią tras regionalnych), konieczne jest utrzymanie wsparcia zewnętrznego w kolejnym okresie programowania.
- Zgodnie z **Komunikatem Komisji Europejskiej *Turystyka i transport w roku 2020 i w dalszej przyszłości*** (Bruksela, dnia 13.5.2020 r.COM 2020 - 550 final) należy wyciągać wnioski z obecnego kryzysu i przewidywać nowe trendy i wzorce konsumenckie. Celem całej UE powinno być m.in, **zróżnicowanie oferty turystycznej i wydłużenie sezonów**, rozwój umiejętności w zakresie zrównoważonego rozwoju dla specjalistów z branży turystycznej i waloryzacja różnorodności krajobrazów i różnorodności kulturowej w Europie. Ambitne cele w zakresie zrównoważonej turystyki powinny kierować decyzjami inwestycyjnymi na poziomie UE, ale mogą być skuteczne jedynie w połączeniu z **silnym zaangażowaniem na szczeblu regionalnym i lokalnym**.
- Warto odnieść się do **Opinii Europejskiego Komitetu Regionów – *W kierunku bardziej zrównoważonej turystyki dla miast i regionów UE***¹⁰¹ (zaprezentowanej podczas 141 sesji plenarnej w dniach 8–10 grudnia 2020 r. NAT-VII/003), w której podkreślano, że **turystyka jest sektorem strategicznym**, narzędziem integracji i kluczowym motorem odbudowy społeczno-gospodarczej. Zwrócono uwagę, że ze względu na pandemię pilnie potrzebne są nowe strategie, które będą **wspierać** sektor hotelarstwa i gastronomii oraz **rozwój działalności turystycznej na szczeblu lokalnym, takiej jak turystyka wiejska, gastronomia lokalna czy lokalne tradycje**. Tendencje zmieniły się w skali globalnej, a mniejsze lokalizacje turystyczne, odizolowane miejsca docelowe, w których rodziny i mniejsze grupy mogą bezpiecznie podróżować, stały się bardziej atrakcyjne. Aby turystyka mogła przetrwać w ciągu najbliższych 2-3 lat, **musimy kierować turystów do naszych własnych ośrodków turystycznych**. W dokumencie zwrócono uwagę na znaczenie **uznania EuroVelo za kolejną sieć TEN-T** (transeuropejską sieć transportową) w uzupełnieniu do istniejących sieci dróg, linii kolejowych i śródlądowych dróg wodnych, czego wynikiem będzie bezpieczniejsza, bardziej bezpośrednia, spójna i połączona infrastruktura rowerowa, z korzyścią dla wszystkich kategorii rowerzystów, która będzie znaczącym dodatkowym bodźcem do rozwoju turystyki rowerowej. Konieczne jest **większe wsparcie turystyki rowerowej**, która przynosi korzyści lokalnym gospodarkom dzięki odwiedzaniu obszarów pozostających zazwyczaj poza tradycyjnym obiegiem turystycznym oraz korzystaniu z lokalnych przedsiębiorstw i usług. Ponadto niezbędna do tego infrastruktura przynosi również korzyści mieszkańcom lokalnym, gdyż większa łączność pomaga w zagwarantowaniu długoterminowej stabilności społeczności lokalnych. Dodatkowo należy unikać **negatywnych skutków nadmiernego napływu turystów**, czyli większego zagęszczenia ruchu, presji na infrastrukturę, wzrostu zapotrzebowania na energię i wodę, degradacji środowiska, szkód dla obiektów i zabytków historycznych, utraty tożsamości i autentyczności oraz rosnących kosztów życia dla lokalnych mieszkańców, w połączeniu z pogłębiającą się nierównością między nimi. Europejski Komitet Regionów wskazuje, że ważne jest promowanie **bardziej zrównoważonej turystyki** o większej wartości dodanej dla regionów poprzez włączenie do oferty turystycznej produktów wytwarzanych lokalnie, a także zwraca uwagę na konieczność docenienia obszarów przyrodniczych i chronionych oraz potencjału przestrzeni powietrznej jako zasobu turystycznego. **Europejski Komitet Regionów** wskazuje na znaczenie **turystyki dla rozwoju obszarów wiejskich**, który nie powinien już być interpretowany wyłącznie

¹⁰¹ Opinia Europejskiego Komitetu Regionów - *W kierunku bardziej zrównoważonej turystyki dla miast i regionów UE* (2021/C 37/02), Dz. U. UE C z dnia 2 lutego 2021 r. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020IR0303&from=FI>

w kategoriach rozwoju rolnictwa, lecz jako siła napędowa postępu mniej rozwiniętych obszarów wiejskich, na których znajdują się grunty rolne o marginalnym znaczeniu i niskim poziomie produkcji, ale o bardzo dużej wartości dla środowiska, krajobrazu i ochrony różnorodności biologicznej.

- Zgodnie z **Komunikatem Komisji** do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Europa – najpopularniejszy kierunek turystyczny na świecie – nowe ramy polityczne dla europejskiego sektora turystycznego, COM(2010) 352¹⁰², Komisja wyraziła w nim zamiar, by „wspierać skoordynowane podejście inicjatyw związanych z turystyką i zdefiniować nowe ramy działań mających podnieść jej konkurencyjność i zwiększyć jej potencjał rozwojowy w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju”.
- Cele stawiane turystyce są komplementarne z **Komunikatem Komisji** Agenda dla zrównoważonej i konkurencyjnej turystyki europejskiej (z dnia 19.10.2007 KOM(2007) 621)¹⁰³ w zakresie zasad mających na celu osiągnięcie konkurencyjnej i zrównoważonej turystyki oraz w celu zapewnienia równowagi między zrównoważonym rozwojem gospodarczym, społecznym, kulturowym i środowiskowym w regionie. Zrównoważona turystyka powinna w szczególności uwzględniać korzyści dla turystów, szanować potrzeby środowiska naturalnego i kulturowego oraz zapewniać rozwój społeczno-gospodarczy i konkurencyjność ośrodków turystycznych za pomocą zintegrowanej i całościowej koncepcji.
- Zgodnie z opublikowanym przez **Komisję Europejską** Badaniem dotyczącym wpływu turystyki na rozwój lokalny i regionalny. dowody z EFSI 2018-2020 (EASME/COSME/2018/034 Final Report February 2020)¹⁰⁴, zwrócono uwagę, że nadal utrzymuje się duże zapotrzebowanie władz krajowych i regionalnych na projekty związane z turystyką. Wśród kluczowych skutków ocenianych projektów związanych z turystyką, należy wymienić m.in. lokalny i regionalny rozwój gospodarczy/ wpływ na zatrudnienie bezpośrednio i pośrednio/ rozwój szerszego zestawu umiejętności pracowników (np. umiejętności językowe)/ zwiększenie konkurencyjności lokalnych MŚP/ projekty turystyczne przyczyniają się do dywersyfikacji gospodarki społeczności lokalnych, np. projekty łączące przemysł rybny z turystyką/ Inicjatywy turystyczne mogą mieć na celu podnoszenie świadomości na temat przyrody i ochrony środowiska/ Promowanie zaangażowania społecznego i włączenia społecznego poprzez projekty związane z turystyką może pomóc wiazać społeczności, a także angażować grupy wykluczone społecznie/ Turystyka może mieć pozytywny wpływ na zdrowie poprzez promocję sportu.
- **Europejski Trybunał Obrachunkowy** wydał sprawozdanie specjalne (12/2021) Wsparcie UE na rzecz turystyki – potrzeba nowej orientacji strategicznej i lepszego podejścia do finansowania 2021¹⁰⁵. zgodnie z którym zaleca się do przyjęcia procedur wyboru projektów pomagających skierować wsparcie finansowe z EFRR na projekty turystyczne, które: są poparte odpowiednią analizą popytu i oceną potrzeb, aby ograniczyć ryzyko nieskuteczności/ są skoordynowane z projektami w sąsiednich obszarach, aby uniknąć powielania i konkurencji/ oddziałują w sposób wykraczający poza sam projekt na stymulowanie działalności turystycznej w regionie/ są trwałe i będą odpowiednio utrzymywane w kolejnych latach po ich zakończeniu.
- Dodatkowo w projekcie Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030, Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, Strategii

¹⁰² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0352&from=PL>

¹⁰³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0621&from=PL>

¹⁰⁴ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f38cad5e-72f8-11ea-a07e-01aa75ed71a1>

¹⁰⁵ <https://www.eca.europa.eu/en/Pages/DocItem.aspx?did=60287>

zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 oraz Strategii Rozwoju Województwa, wskazano cele związane ze zwiększaniem roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.

- W 2020 roku sektor turystyczny (składający się z noclegów, transportu lotniczego, touroperatorów i biur podróży) **zatrudnił więcej kobiet niż mężczyzn (58% kobiet)**. Z drugiej strony we wszystkich rodzajach działalności gospodarczej zatrudnionych było mniej kobiet niż mężczyzn (46%).¹⁰⁶
- Sektor turystyki zatrudnił również wyższy odsetek pracowników o niższym poziomie wykształcenia (18% w porównaniu z 17% pracowników zatrudnionych we wszystkich rodzajach działalności gospodarczej), pracowników zagranicznych (13% w porównaniu z 8% we wszystkich rodzajach działalności gospodarczej) i młodych pracowników (9% w porównaniu z 7% we wszystkich rodzajach działalności gospodarczej). W roku przed pandemią odnotowano jeszcze wyższe względne udziały tych dwóch ostatnich grup (15% i 11% w porównaniu z odpowiednio 8% i 8% pracowników zatrudnionych we wszystkich rodzajach działalności gospodarczej w 2019 r.). Spadek udziałów w latach 2019–2020 był najprawdopodobniej spowodowany ograniczeniami w przepływach transgranicznych dla potencjalnych nowych pracowników zagranicznych oraz trudniejszym przejściem ze szkoły na rynek pracy, podczas gdy aktywność turystyczna była w dużej mierze wstrzymana. Turystyczny rynek pracy charakteryzuje się stosunkowo wysokim udziałem zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy (23% w porównaniu z 19% pracowników zatrudnionych we wszystkich rodzajach działalności gospodarczej), umowami na czas określony (18% w porównaniu z 14%) oraz krótszym średnim stażem pracy (29% pracowników wykonują swoją obecną pracę krócej niż 2 lata w porównaniu z 23%).
- Małopolska ze względu na uwarunkowania geograficzne i krajobrazowe posiada duży potencjał do tworzenia oferty dla spędzania aktywnego wypoczynku, wędrowek pieszych i rowerowych, w otoczeniu zasobów cennych przyrodniczo. Szczególny potencjał ma turystyka rowerowa. Jest to najpopularniejszy sport uprawiany przez Polaków – tę **formę aktywności wybiera 41% kobiet i 34% mężczyzn**¹⁰⁷.

Wobec powyższego, najważniejsze identyfikowane wyzwania rozwojowe w obszarze turystyki dotyczą:

dalszego wykorzystywania endogenicznych zasobów Małopolski (w ramach CP 4 i CP 5) przy jednoczesnym stymulowaniu rozwoju przemysłów czasu wolnego na szczeblu lokalnym i regionalnym. W obliczu walki ze skutkami pandemii należy podejmować działania związane z rozwojem zrównoważonego sektora turystyki, który jest kluczowym czynnikiem struktury gospodarczej i społecznej w województwie. Co więcej, zapewnia on bardzo potrzebne miejsca pracy i dochody w miejscowościach bez alternatywnych źródeł zatrudnienia. Rozwój branży turystycznej przyczyni się do poprawy warunków sprzyjających wzrostowi zatrudnienia w regionie. Konieczne jest zróżnicowanie oferty turystycznej i wydłużenie sezonów. Jednocześnie niezbędne jest wsparcie działań związanych z rozwojem infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, w tym na terenie miejscowości uzdrowiskowych z wykorzystaniem dostępnych narzędzi terytorialnych. Zwiększenie wpływu wspólnot lokalnych na kształt działań nakierowanych na rozwój terytoriów i rozwiązywanie ich specyficznych problemów w oparciu o wewnętrzne potencjały przyczyni się do niwelowania różnic rozwojowych w województwie.

¹⁰⁶ <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/edn-20220208-2>

¹⁰⁷ Ewaluacja wpływu projektów realizowanych w ramach 6. osi priorytetowej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014–2020 „Dziedzictwo regionalne” na podniesienie atrakcyjności i konkurencyjności regionu.

11. Rewitalizacja

- W ramach wsparcia przewidzianego w RPO WM na lata 2014-2020 każda z gmin województwa miała możliwość ubiegania się o środki na realizację projektów rewitalizacyjnych. Spośród 182 gmin województwa 142 przygotowały programy rewitalizacji, w tym 40 miast spośród 42 ośrodków liczących powyżej 5 tysięcy mieszkańców. Ze środków RPO WM, stanowiących niejedyną źródło finansowania działań rewitalizacyjnych, zrealizowano projekty w 30 małopolskich miastach. W każdym konkursie zostały złożone wnioski przekraczające dostępne alokacje. Skala potrzeb nadal jest ogromna.
- Spośród 17 miast średnich usytuowanych w WM aż 35% (tj. 6 miast) (*Delimitacja miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, PAN, Warszawa 2016*) zostało ocenionych jako tracące funkcje i znajdujące się w niekorzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej. W tej grupie aż w 4 zdiagnozowano silną utratę funkcji i niekorzystną sytuację społeczno-gospodarczą, a w jednym tracenie funkcji przy mocno niekorzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej.
- Prawidłowy rozwój miast i otaczających je obszarów wiejskich (często wykazujących bariery rozwojowe uniemożliwiające pełne wykorzystanie ich potencjałów) jest utrzymującym się wyzwaniem dla przestrzennego równoważenia rozwoju województwa oraz poprawy jego spójności wewnętrznej. Istotnym czynnikiem rozwoju na poziomie lokalnym, oddziałującym na atrakcyjność społeczno-gospodarczą poszczególnych miast i regionu jako całości, nadal pozostaje kompleksowa rewitalizacja. Potrzeby w tym zakresie nie zostały zaspokojone pomimo działań finansowanych z zasobów własnych gmin wzmocnianych środkami prywatnymi oraz funduszami unijnymi z dwóch perspektyw.
- Bardziej równy udział kobiet u władzy jest powiązany z lepszym rządem, a osiągnięcia kobiet zwiększają PKB (brutto Produkt krajowy) a demokrację lokalną gwarantuje również nieformalna reprezentacja, procesy partycypacyjne i konsultacje społeczne, które wymagają wrażliwości na płeć.
- Na tle dość dobrej demograficznie sytuacji Małopolski niepokojące zmiany zachodzą w małych i średnich miastach. Niektóre z nich są już dotknięte ubytkiem mieszkańców, natomiast wszystkie odnotowują bardzo wyraźnie starzenie się ich populacji (szybsze niż średnia dla regionu), co oznacza, że przy kontynuacji trendu za 10-15 lat praktycznie wszystkie miasta odnotują spadek liczby mieszkańców (przy wzroście mieszkańców podmiejskich stref).
- Liczba mieszkańców biernych zawodowo jest znacząca i wynosiła na koniec 2019 roku ponad 1,1 mln osób (*Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego w roku 2019, WUP w Krakowie, Kraków 2020*). W tej liczbie 13% stanowią osoby z niepełnosprawnościami i osoby dotknięte długotrwałą chorobą a kolejne prawie 14% stanowią osoby bierne z powodów osobistych lub rodzinnych czyli najczęściej z powodu konieczności sprawowania osobistej opieki nad członkiem rodziny (rodzicami, wnukami i innymi członkami rodziny np. z niepełnosprawnością). Skala bierności związana ze sferą opiekuńczą jest pochodną niedostępności instytucjonalnych form opieki nad osobami zależnymi (zarówno nad dziećmi, ale również osobami starszymi i z niepełnosprawnościami). Sprawowanie opieki to najczęściej przyczyna bierności zawodowej kobiet, natomiast w przypadku mężczyzn jest to stan zdrowia uniemożliwiający im dalsze wykonywanie zawodu.
- Osoby z niepełnosprawnościami stanowią 12% Małopolan (394 tys. osób). W tej grupie zatrudnionych jest 29.7% osób przy średniej dla Polski wynoszącej 26,4% (dane za rok

2020, <https://bdl.stat.gov.pl/>) co oznacza duży niewykorzystany zasób potencjału. Podkreślenia wymaga zmiana, która zaistniała na przestrzeni ostatnich lat gdy wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w Małopolsce przekroczył o 3 p.p. średnią dla kraju, gdy dotychczas był znacząco poniżej. Na niską aktywność społeczną i zawodową osób z niepełnosprawnościami wpływa w głównej mierze ilość barier technicznych (np. bariery: architektoniczne, komunikacyjne) a także społecznych (np. mentalnych, prawnych, ekonomicznych), utrudniających a czasem uniemożliwiających samodzielne funkcjonowanie. Uniwersalne projektowanie nowych obiektów, przestrzeni, produktów i usług lub racjonalne usprawnienia w istniejących są niezbędne do integracji społecznej i skorzystanie z potencjału tej grupy.

- Zgodnie z założeniami ONZ zlikwidowanie ubóstwa we wszystkich jego formach jest niezbędnym warunkiem dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju. Stąd też konieczne jest zauważenie istniejących ubogich enklaw, w których kumulacja problemów społecznych jak niepełnosprawność członka rodziny, podeszły wiek, bezrobocie zwłaszcza długotrwałe potęgują zjawisko marginalizacji i wykluczenia społecznego.
- Hałas otaczający nas w przestrzeniach zewnętrznych, a zwłaszcza hałas uliczny, jest poważnym problemem środowiskowym w Europie. Co najmniej 20 proc. ludności UE mieszka na obszarach, na których poziom hałasu jest szkodliwy dla zdrowia – podaje Europejska Agencja Ochrony Środowiska (EEA) w raporcie [Environmental noise in Europe — 2020](#). Stały i uciążliwy hałas powoduje wzrost napięcia nerwowego, męczy nie tylko fizycznie, ale też psychicznie pogarszając nasze samopoczucie. Ponadto szkodzi naszemu zdrowiu tak samo jak zanieczyszczone powietrze. Co ważne, poziom hałasu w miastach ciągle wzrasta a szczególnie uciążliwym jego źródłem jest szeroko pojęta komunikacja. Dzięki zmniejszeniu prędkości z 70 do 40 km/h poziom hałasu na ulicach zmniejszyłby się o połowę.
- Przestrzeń publiczna jest dobrem wspólnym i jej jakość wpływa bezpośrednio na jakość życia mieszkańców, dlatego też powinna służyć nie tylko młodym, silnym i zdrowym, ale również starym, słabym i chorym. Przestrzeń w mieście w 30% jest zajęta przez ulice a te w większości zostały podporządkowane zwiększającemu się ruchowi samochodowemu przy marginalizacji pozostałych użytkowników. Około 40 % wszystkich ofiar wypadków drogowych w Polsce stanowią niechronieni uczestnicy ruchu drogowego czyli piesi i rowerzyści.
- Kobiety i mężczyźni wykazują różne zachowania w przestrzeni publicznej, w oparciu o normy płci. Planowanie urbanistyczne, projektowanie i tworzenie miejsc mają perspektywę płci, a fizyczna struktura miasta może albo odzwierciedlać i wzmacniać istniejące nierówności społeczne, albo odwrotnie, tworzyć bardziej równe środowiska. Zatem projektując pozytywną transformację miasta w kierunku równości i wrażliwości na różnorodność mieszkańców, powinna obejmować m. in. skutecznie oświetlone wszystkie przestrzenie zewnętrzne, w tym parking i parki, aby każdy czuł się bezpiecznie wracając do domu w nocy, mieszkalnictwo socjalne projektowane z elastycznością dla różnych sytuacji rodzinnych; szersze chodniki dla rodziców i osób starszych; przejścia przez ulice z sygnalizacją świetlną z wydłużonym czasem dla pieszych, i pierwszeństwem pieszych. Infrastruktura społeczna i przestrzenie społeczne zmniejszają izolację kobiet i umożliwiają kobietom i dziewczętom uczestnictwo.
- 45,8% wszystkich wypadków stanowią zdarzenia w trzech największych miastach regionu: Krakowie, Nowym Sączu i Tarnowie (*Ocena stanu bezpieczeństwa na drogach województwa małopolskiego w 2018 roku*). Liczba wypadków na ulicach miast w 2018 roku zmalała w stosunku do roku 2017, ale niestety liczba zabitych w tych zdarzeniach wzrosła o ponad 65% tj. o 12 osób. Do tej wartości dochodzi ponad 8 tys. kolizji w których ucierpiał

569 osób. Zagrożenie na ulicach miast regionu jest niestety duże (39% zabitych i 20% rannych to piesi).

- Wśród najistotniejszych problemów zaistniałych na małopolskich drogach w 2019 r. (źródło: *Stan bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz działania realizowane w tym zakresie w 2019 r.*, Krajowa Rada Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego) należy wskazać znaczną liczbę wypadków z udziałem pieszych oraz rowerzystów i motocyklistów oraz spowodowanych przez młodych kierowców.
- System separacji ruchu pojazdów silnikowych od pieszego i rowerowego jest niezbędny w warunkach ruchu szybkiego, gdzie prędkość pojazdów przekracza 30 km/h. Jednakże gdy ruch uliczny składa się z pieszych lub samochodów poruszających się z małą prędkością, czyli gdy ulice są zaprojektowane ewidentnie jako obszary piesze z dopuszczonym ruchem samochodowym, argumenty za separacją stref przebywania i zabawy ludzi od stref ruchu samochodowego tracą na ważności (źródło: *„Życie między budynkami, użytkowanie przestrzeni publicznych”* Jan Gehl, wyd. RAM, 2009). Znaczne spowolnienie ruchu samochodowego przyczynia się nie tylko do podniesienia poziomu bezpieczeństwa pieszych i rowerzystów (droga hamowania jest krótsza, pole widzenia kierowcy szersze, więcej czasu na reakcję w razie zagrożenia), ale także upłynnia jazdę, zwiększa przepustowość skrzyżowań oraz zmniejsza kosztocłonności infrastruktury drogowej (brak konieczności tworzenia odrębnych dróg), oszczędza przestrzeń miejską oraz wpływa na obniżenie poziomu hałasu i odkomunikacyjne zanieczyszczenie środowiska. Stąd też zalecane jest wprowadzanie w obszarach miejskich stref Tempo 30 w połączeniu z odpowiednimi środkami uspokojenia ruchu zwłaszcza na obszarach mieszkalnych, obszarach, po których porusza się wielu pieszych i rowerzystów oraz w okolicach szkół. Uspokojenie ruchu powinno zniechęcać kierowców do przekraczania dozwolonej prędkości oraz generalnie zniechęcać do ruchu zmotoryzowanego, z wyjątkiem ruchu, który wymaga dostępu do tego konkretnego obszaru. Sondaże opinii publicznej w kilku krajach UE pokazują, że większość społeczeństwa popiera niższe ograniczenia prędkości na obszarach miejskich.
- Pieszy potrącony przez samochód jadący z prędkością 30 km/h ma statystycznie 90% szans na przeżycie wypadku. Jeżeli prędkość pojazdu wynosi już 50 km/h (obowiązujący standardowo limit w terenie zabudowanym), szanse te zmniejszają się do ok. 50% (źródło: *Prędkość a ciężkość wypadków*, Polskie Obserwatorium Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego).
- Perspektywa płci w potrąceniach pieszych i rowerzystów w Polsce - 68% śmiertelnych ofiar wśród pieszych i 75% śmiertelnych ofiar wśród rowerzystów to mężczyźni (źródło: [How safe is walking and cycling in Europe?](#), PIN Flash Report 38, 2020, European Transport Safety Council).
- Tereny zielone poprawiają jakość życia, są miejscami spotkań, kontaktu z naturą, sprzyjają socjalizacji oraz aktywności fizycznej. Ich dostępność w odległości wygodnego dojścia pieszego jest warunkiem stworzenia „miasta sukcesu”, i jest jednym z czynników wpływających na decyzję o wyborze miejsca zamieszkania. Nie mniej istotne są pełnione przez nie funkcje, takie jak retencja wody, łagodzenie miejskiej wyspy ciepła czy oczyszczanie powietrza. Rozwój zielonej i zielono-błękitnej infrastruktury w miastach to środek przeciwdziałania skutkom zmian klimatu i adaptacji do nich.
- Doinwestowanie i zadbanie o przestrzeń publiczną znacznie zmniejszy prawdopodobieństwo, że zostaną poddane ponownie zjawiskom takim jak wandalizm i zawłaszczanie przez niepożądane grupy. Wynika to z samowzmacniającego się mechanizmu degradacji przestrzeni – im większa degradacja przestrzeni wskutek działań człowieka, tym występuje większe prawdopodobieństwo, że tendencja do łamania norm

społecznych (śmiecenia, przywłaszczania mienia) będzie się zwiększała a degradacja będzie się nadal pogłębiać (mówi o tym tzw. teoria zbitych szyb - ang. Broken windows theory).

- Rodziny, w 65% małopolskich gmin, nie miały dostępu do pomocy w formie placówek związanych z opieką nad osobami zależnymi (dane za 2017 rok). Placówki zapewniające seniorom dzienną opiekę, w których również świadczone są usługi opiekuńcze, w 2017 r. zlokalizowane były na terenie zaledwie 9 małopolskich powiatów. W 2017 r. odnotowano 19 placówek (także powstałych ze środków RPO WM 2014-2020).
- Usługi opiekuńcze świadczone w miejscu zamieszkania, pozwalające jak najdłużej pozostać w swoim środowisku, były dostępne tylko dla 7,5 tys. mieszkańców (dane za 2017 rok).
- W 2017 r. funkcjonowały w Małopolsce 103 mieszkania chronione oferujące 421 miejsc. Jedynie 18 mieszkań chronionych było dedykowanych osobom z niepełnosprawnościami, 13 – osobom z zaburzeniami psychicznymi, a 5 – osobom starszym.
- Bezpośredni wpływ na sytuację społeczną i demograficzną, a także mobilność zawodową obywateli ma sytuacja mieszkaniowa. Wciąż istnieją duże niezaspokojone potrzeby mieszkaniowe - statystyczny deficyt mieszkaniowy (definiowany jako różnica między liczbą gospodarstw domowych a liczbą mieszkań) szacowany na koniec 2019 r. wynosił około 650 tys. mieszkań. Jak wynika z „Raportu o stanie mieszkalnictwa”, przygotowanego w 2020 roku przez Ministerstwo Rozwoju, mieszkania przeznaczone dla osób o niższych dochodach – mieszkania komunalne, mieszkania w ramach towarzystw budownictwa społecznego i mieszkania zakładowe – stanowiły w 2019 r. jedynie 2,2% liczby nowo wybudowanych mieszkań (czyli ok. 4,6 tys.). W Małopolsce na najem lokali mieszkalnych z zasobów gminnych oczekiwało prawie 4,4 tys. gospodarstw domowych, w tym 2,2 tys. gospodarstw oczekujących na lokale socjalne. Dodatkowym wyzwaniem dla gmin jest potrzeba podniesienia standardu mieszkań w ich zasobach.
- Kobiety, zwłaszcza kobiety ubogie i samotni rodzice, z których wg Eurostatu 85% to kobiety, są bardziej zależne od mieszkań socjalnych niż mężczyźni, często ze względu na to, że sprawują opiekę nad dziećmi. Brak bezpiecznych lub dobrej jakości mieszkań bardziej wpływa na kobiety i skutkuje tymczasowym lub niebudzącym poczucia bezpieczeństwa zakwaterowaniem.
- Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym stanowią w Małopolsce 15,5% a na poziomie kraju odsetek ludności żyjącej w gospodarstwach domowych przeciążonych wydatkami mieszkaniowym czyli przeznaczającymi 40% lub więcej swojego dochodu do dyspozycji na wydatki mieszkaniowe wynosił 6,2% (Eurostat, za 2018)
- Karta Lipska na rzecz Zrównoważonego Rozwoju Miast Europejskich, przyjęta z okazji spotkania ministrów odpowiedzialnych za rozwój miast i spójność terytorialną w Lipsku w maju 2007 r. szczegółowo odnosi się do tematu mieszkalnictwa. W Karcie stwierdza się, że *„Skutecznym instrumentem umożliwiającym osiągnięcie celów spójności społecznej i integracji w miastach jest polityka mieszkalnictwa socjalnego. Zdrowe, odpowiednie i przystępne cenowo mieszkania mogą zwiększyć atrakcyjność dzielnic zarówno dla osób młodszych jak i starszych, a tym samym przyczynić się do zapewnienia stabilności w tych rejonach”*. W miastach europejskich, które *„mają unikalne wartości kulturowe i architektoniczne, silne mechanizmy integracji społecznej oraz wyjątkowe możliwości rozwoju gospodarczego (...) jednocześnie jednak występują w nich problemy demograficzne, nierówność społeczna, wykluczenie niektórych grup ludności, brak tanich i odpowiednich mieszkań...”*.

- Parlament Europejski, w rezolucji przyjętej w dniu 21 stycznia 2021 r., wezwał państwa UE do rozwiązania kryzysu mieszkaniowego, do uznania prawa do odpowiednich warunków mieszkaniowych za podstawowe prawo człowieka i zapewnienie powszechnego dostępu do godnych, energooszczędnych i przystępnych cenowo lokali.
- Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie problematyki związanej z definicją mieszkalnictwa socjalnego jako usługi świadczonej w ogólnym interesie gospodarczym wskazuje, iż Unia Europejska powinna również wspierać państwa członkowskie w rozbudowywaniu oferty mieszkań socjalnych i jej modernizowaniu w sposób odpowiadający nowym wyzwaniom demograficznym, społecznym i klimatycznym, co przyczyni się do realizacji celów strategii „Europa 2020”.
- W ostatnich latach (dane za rok 2016 i 2018) liczba pustostanów pozostających w zasobach małopolskich gmin (mieszkania niezamieszkałe w zasobach gmin) wzrosła z 1 465 do 1 796 (dane dla Polski mówią o wzroście z 49 tys. do 54 tys. pustostanów), z których 23% (tj. 417 lokali) jest usytuowanych w miastach liczących między 5 a 110 tysięcy mieszkańców. Miasto Kraków posiada w swoich zasobach kolejne 65% ogólnej liczby (tj. 1 170) niewykorzystanych lokali.
- W Tarnowie w 2018 roku istniało 95 pustostanów, 36 rodzin w 2020 roku otrzymało klucze do lokalu komunalnego a kolejne 150 rodzin nadal pozostaje w kolejce oczekujących.

Najważniejsze identyfikowane wyzwania rozwojowe w obszarze zdegradowanych terenów miejskich dotyczą:

- **zagospodarowania zdegradowanej, niewykorzystywanej zabudowy**
- **niewystarczających zasobów mieszkaniowych zwłaszcza dla osób o niższych dochodach oraz istnienia zabudowy mieszkaniowej charakteryzującej się wieloletnimi zaniedbaniami o stan techniczny budynku oraz o zapewnienie dogodnego dostępu dla osób z niepełnosprawnościami czy starzejących się mieszkańców,**
- **niewystarczającego dostępu do usług społecznych, edukacyjnych, kulturalnych**
- **niewystarczających warunków lokalowych do prowadzenia działalności gospodarczej i rozwoju usług**
- **zbyt małej ilości ogólnodostępnych, przyjaznych przestrzeni publicznych lub istnienia przestrzeni publicznych nie zapewniających odpowiedniego poczucia bezpieczeństwa poruszających się/spędzających w nich czas mieszkańców.**

12. Sprawiedliwa transformacja Małopolski Zachodniej:

Małopolska Zachodnia (MZ) jest regionem węglowym, stanowiącym część Górnośląskiego Zagłębia Węglowego, podlegającego procesom transformacji górniczej i energetycznej. Wydobycie węgla kamiennego i przemysł ciężki stanowiły w XX w. podstawę rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Dalsza dekarbonizacja wynikająca z dążenia do neutralności klimatycznej UE wiąże się z ryzykiem trwałej marginalizacji MZ, która jest już dostrzegalna w negatywnych trendach gospodarczych i demograficznych, co w razie braku odpowiedniego wsparcia może przekładać się na nieufność interesariuszy i społeczności wobec całego procesu transformacji.

Ograniczenie wydobycia węgla

Odchodzenie od wydobycia węgla w podregionie rozpoczęło się już w latach 90. Wydobycie wk w kopalniach ZG Brzeszcze i ZG Janina w Libiążu spadło w latach 1990-2019 o 3,3 mln Mg¹⁰⁸ (1995-zamknięcie KWK Brzeszcze Wschód, 2003-zamknięcie Ruch II ZG Janina), co przekłada się na redukcję zatrudnienia w obu ZG również w ostatnich latach (2012-2020 o 2 566 osoby¹⁰⁹. TAURON Wydobycie S.A. jako właściciel obydwu zakładów nie planuje rozszerzenia eksploatacji na nowe złoża węgla w Brzeszczach i Libiążu¹¹⁰. KWK Siersza została zamknięta w 2001r., co przyczyniło się do znaczącego wzrostu bezrobocia w powiecie (2000-2003 z 7,3 do 10,2 tys.¹¹¹).

Po uwzględnieniu planu ograniczania zdolności wytwórczych w kopalniach TAURON Wydobycie S.A., produkcja węgla w kopalniach w MZ **może spaść w 2030 roku do poziomu 2,2 mln ton rocznie** (czyli o ok. 21% względem planowanego poziomu wydobycia w roku 2021, tj. 2,8 mln ton¹¹²). Zatrudnienie w kopalniach grupy TAURON może w związku z tym spaść **w 2030 r. do ok. 3 tys. etatów** (spadek o ok. 800 etatów)¹¹³.

Górnictwo węgla kamiennego było jednym z kluczowych czynników rozwojowych wschodniej części GZW. Miasta takie jak Brzeszcze, Libiąż, Trzebinia rozwinęły się jako typowe ośrodki górnictwa i powiązanego przemysłu ciężkiego.

- W wyniku transformacji zagrożonych jest ok. 7,5 tys. miejsc pracy bezpośrednio w górnictwie wk, z czego niespełna 3,5 tys. w 2 kopalniach w MZ, reszta w kopalniach w WŚ. Część pracowników zdąży odejść na wcześniejszą emeryturę, jednak młodsze osoby (IBS: średnia wieku „pracownika dołowego” w GZW w 2019 r. to 36 lat), będą poszukiwały podobnych zarobków, czego często nie będą mogli zapewnić lokalni przedsiębiorcy.
- W sektorze górniczym pracuje również nie więcej niż 1,3 tys. osób w dział. usługowej wspomagającej pozostałe górnictwo oraz 80 osób w produkcji maszyn dla górnictwa i do wydobywania oraz budownictwa (por. raport JRC z 2021 r. podaje 1665 jako łączną szacowaną liczbę miejsc pracy pośrednio powiązanych z sektorem węglowym).
- Poza ZG Brzeszcze i Janina pracownicy z MZ zatrudnieni są licznie w śląskich kopalniach: ZG Sobieski (473 pracowników z WM), KWK ROW Piast-Ziemowit (2514 pracowników, gł. robotników z WM), PG Silesia (Czechowice-Dziedzice, 216 pracowników z MZ, gł. personel górniczy), KWK Mysłowice-Wesoła (oddział PGG S.A., 192 pracowników z Małopolski), a także Zakładach PGG (622).

Dalsze ograniczenie skali działalności górniczej na terenie MZ przełoży się na istotne wyzwania biznesowe dla ich kooperantów.

---

¹⁰⁸ Przegląd i charakterystyka górnictwa węgla kamiennego Małopolski Zachodniej – prof. dr hab. inż. A. Ostrega, AGH.

¹⁰⁹ W latach 2012-2020 w Brzeszczach spadek zatrudnienia o 1944 os., w Libiążu – 622 os.

¹¹⁰ Informacja Tauron Polska Energia S.A. przekazana na spotkaniu z KE w dn. 9.6.21r.

¹¹¹ Źródło: BDL GUS.

¹¹² Informacja Tauron Polska Energia S.A. przekazana dn. 9.6.2021r. (odpowiedzi na pytania KE).

¹¹³ Informacja Tauron Polska Energia S.A. przekazana dn. 9.6.2021r. (odpowiedzi na pytania KE). Wg tych informacji wśród pracowników kopalni Grupy Tauron przeważają liczebnie mieszkańcy województwa małopolskiego.

- Z przedsiębiorstwami górniczymi współpracują małopolskie firmy, w tym z PPG S.A. 227 kontrahentów z Małopolski (gł. MMŚP), z TAURON Wydobywanie S.A. 109 (gł. z powiatu chrzanowskiego i oświęcimskiego), PG Silesia 211.
- Łącznie dla 8% ogółu przedsiębiorstw z MZ sektor górniczy jest klientem¹¹⁴, w tym dla 14% z tej grupy dostarcza ponad połowy przychodów, przy czym im większe przedsiębiorstwo tym znaczenie tego źródła przychodów jest większe (ponad 20% w grupie średnich i dużych firm).
- Wg IBS¹¹⁵ na miejsce pracy w górnictwie wk w Polsce przypada 1,16-1,35 miejsc pracy w branżach kooperujących, co w MZ przekłada się na ok. 8,7-10,1 tys. miejsc pracy zależnych od górnictwa.

Aby utrzymać się na rynku firmy kooperujące oraz zależne od węgla będą tworzyć nowe strategie, wdrażać nowe technologie, szukać nowych rynków zbytu dla swoich produktów i usług, co wymaga inwestycji kapitałowych, nowych umiejętności i kwalifikacji, know-how, wsparcia doradczego i funkcjonowania w szerokich sieciach wymiany informacji. Część sobie z tym nie poradzi, co doprowadzi do zmniejszenia skali działalności i zatrudnienia. Część szukać będzie profesjonalnego, najlepiej „szytego na miarę” wsparcia.

Znacznie szybciej ma przebiegać proces zamykania kopalni w woj. śląskim, co negatywnie odbije się również na MZ – część mieszkańców MZ jest zatrudniona w podmiotach działających na Śląsku.

Ograniczenie wytwarzania energii w instalacjach węglowych

W celu poprawy jakości powietrza oraz zmniejszenia emisji CO₂, Małopolska od lat prowadzi pionierskie w skali kraju działania mające na celu ograniczenie wykorzystania węgla w sektorze komunalno-bytowym i energetyce do 2030 r. Zgodnie z przyjętą uchwałą antysmogową¹¹⁶, do końca 2022 r. w MZ wymienione zostaną kotły na węgiel, które nie spełniają żadnych norm emisyjnych, a do końca 2026 r. – kotły posiadające klasę 3 lub klasę 4¹¹⁷. Zgodnie z nowym POP, od 01.01.2021 r. w WM wycofano dotacje ze środków publicznych do kotłów węglowych, promując ekologiczne źródła ogrzewania (w tym pompy ciepła oraz systemy zintegrowane) oraz przyjęto cel wykorzystania w budynkach użyteczności publicznej JST energii elektrycznej pochodzącej z OZE (min. 50% od 2023 r., 100% od 2025 r.). We wrześniu 2021r. uchwalone zostały uchwały antysmogowe dla 7 gmin z Małopolski, w tym dla Miasta Oświęcim. Regulacje te wprowadzą zakaz instalowania nowych kotłów i ogrzewaczy na węgiel od 01.01.2022 r. oraz wycofanie wszystkich istniejących kotłów i ogrzewaczy węglowych do 31.12.2029 r. Odejście od węgla w ciepłownictwie indywidualnym przełoży się na spadek zapotrzebowania na węgiel z małopolskich kopalni. Transformacja w tym obszarze wymaga jednak znaczących nakładów inwestycyjnych (wg POP, koszt zmian sięgnie 7 mld zł do 2026 r.¹¹⁸), a także stanowi

¹¹⁴ Badanie przedsiębiorców Małopolski Zachodniej w zakresie transformacji energetycznej, MORR, Kraków 2021.

¹¹⁵ Instytut Badań Strukturalnych „Województwo Śląskie w punkcie zwrotnym transformacji”, 2020.

¹¹⁶ Uchwała Nr XXXII/452/17 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 23 stycznia 2017 r.

¹¹⁷ Wg normy PN-EN 303-5:2012.

¹¹⁸ Program ochrony powietrza dla województwa małopolskiego, 2020, s. 229-231.

wyzwanie dla przedsiębiorstw zaangażowanych w obrót paliwem stałym, produkcję i instalację kotłów węglowych itp.

W 2019 r. zaprzestano działalności w zakresie obrotu ciepłem i energią elektryczną wytwarzaną z węgla kamiennego w Elektrociepłowni Andrychów. Z końcem 2020 r. nastąpiło wyłączenie 2 bloków węglowych w Elektrowni Siersza. Zamknięcie kolejnych dwóch pracujących obecnie bloków Elektrowni Siersza (306 MW) po 2025 r., związane z zakończeniem wsparcia rynku mocy, może wiązać się z utratą pracy przez zatrudnionych w elektrowni, tj. około **220 etatów**. Po zamknięciu elektrowni, TAURON nie planuje inwestycji w nowe jednostki wytwórcze opalane węglem.

Transformacja przedsiębiorstw

Zaledwie 10% firm z MZ deklaruje, że systemy dostarczania i wykorzystania energii zostały w nim zoptymalizowane.¹¹⁹ Ok. 12% ogółu firm z MZ planuje podjęcie kompleksowych projektów w celu osiągnięcia neutralności energetycznej w ciągu 3 lat (część firmy duże i średnie), ok. 59% planuje jednostkowe inwestycje transformacyjne (część MMŚP). Spośród firm wysoko i średnioemisyjnych w MZ¹²⁰ 11 deklaruje duże projekty transformacyjne do 2030 r., w tym m.in.: Alventa (wyroby chemiczne), Andoria (silniki), lokalne ciepłownie (Andrychów, Chełmek), Nicromet (recycling aluminium), Orlen Południe (paliwa), Rail Polska (przewozy kolejowe), Synthos (wyroby chemiczne), TAURON, VelvetCare (papier), ZGH Bolesław (cynk i produkty pochodne).

Negatywne mogą być skutki w transformujących się firmach – emitentach CO₂: przedsiębiorstwa przejdą głęboką zmianę technologiczną lub zamkną część działalności, a decydując się na zmiany procesów produkcyjnych, wykorzystają tę okazję do automatyzacji i robotyzacji. W obu przypadkach efektem będzie spadek zatrudnienia w zawodach tradycyjnych. Do sektorów podlegających transformacji należą:

- okologiczny (kooperanci) – ok. 8,7-10,1 tys. zagrożonych miejsc pracy, w tym branża maszynowa, podwykonawcy, działalność usługowa wspomagająca górnictwo;
- przemysł przetwórczy, szczególnie firmy wysoko- i średnioemisyjne oraz bazujące na energochłonnych procesach;
- ciepłownictwo systemowe oparte na węglu (komunalne, przemysłowe);
- ciepłownictwo indywidualne węglowe oraz transport/ składy/sprzedaż węgla dla ciepłownictwa indywidualnego (2030), sprzedaż i obsługa kotłów węglowych (2030);
- transport (w tym węgla, publiczny, drogowy, kolejowy);
- przedsiębiorstwa zależne, w przypadku których działalność wynikała z bliskości lokalizacji większych zakładów górniczych i przemysłowych – handel i drobne usługi zlokalizowane w ich pobliżu

¹¹⁹ Badanie przedsiębiorców Małopolski Zachodniej w zakresie transformacji energetycznej, MORR, Kraków 2021.

¹²⁰ Odpowiedzi podmiotów z MZ z rejestru średnich źródeł spalania paliw, o którym mowa w art. 236e ustawy z dnia 27 kwietnia 2001r – Prawo ochrony środowiska oraz rejestru instalacji ustalonych przez WIOŚ w Małopolsce, które wymagają pozwolenia zintegrowanego zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 27 sierpnia 2014r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie...

Oprócz zatrudnienia w wysokoemisyjnych zakładach MZ, w położonych w pobliżu zakładach przemysłowych w WŚ pracuje co najmniej 4,6 tys. osób (gł. Bielsko-Biała i Tychy, powiązane z produkcją samochodów¹²¹), w transporcie i gospodarce magazynowej 3,1 tys. osób.

Skutki społeczno-gospodarcze transformacji

Szacuje się, że proces transformacji na terenie MZ oraz sąsiedniego WŚ doprowadzi w MZ m.in. do likwidacji ok. 7,5 tys. zajmowanych obecnie przez mieszkańców MZ miejsc pracy w górnictwie w perspektywie do 2049 r., w tym ok.3,5 tys. w kopalniach w MZ¹²². oraz likwidacji lub zagrożenia likwidacją kolejnych ok. 8,7-10,1 tys.¹²³ (lub więcej¹²⁴) miejsc pracy zależnych w sektorze okołogórnicznym do 2049 r., w tym przynajmniej ok. 1,8-2,1 tys. do 2030r.¹²⁵, przy czym dotyczy to nie tylko działalności ściśle związanych z wydobywaniem, ale także handlu i usług, budownictwa, gastronomii, transportu. Spadku zatrudnienia należy się spodziewać wśród ok. 1/3 firm związanych bezpośrednio z górnictwem, przede wszystkim średnich i dużych¹²⁶.

Zatem, zachodząca transformacja oznacza nie tylko utratę miejsc pracy w górnictwie i sektorach powiązanych, ale pociąga także inne skutki, które mogą doprowadzić do trwałej marginalizacji regionu.

- Ubytek w dochodach gmin z tytułu opłaty eksploatacyjnej (ok. 3,6 mln zł/rok wg aktualnych stawek) oraz podatków PIT i CIT, płaconych przez przedsiębiorstwa górnicze i powiązane, może doprowadzić do utraty zdolności samorządów do podejmowania inwestycji rozwojowych.
- Podregion cechuje się niższą w porównaniu do województwa dynamiką rozwoju PKB. Istnieje ryzyko dalszego pogłębienia się różnic pomiędzy obszarem transformacji a zamożniejszymi obszarami metropolitalnymi w tej części kraju.
- Kontynuacji negatywnych trendów demograficznych, w tym migracyjnych, na tle reszty województwa. Liczba ludności z roku na rok maleje (o 1,25% w latach 2010-2019, por.: wzrost o 2,2% w WM), a według prognoz GUS do 2030 r. zmaleje o kolejne 2,8% (2019-2030). Występuje ujemny przyrost naturalny (-1,56‰ w 2019 r., por.: +1,16‰ w WM). Odpływają najbardziej mobilni, szczególnie młodzi, mieszkańcy – wysokie ujemne saldo migracji na 1000 mieszk. wynosiło w 2019 r. -1,74‰ (szczyt odpływu ludności przypadł w latach 2006-07, nasila się ponownie od 2016 r.).
- Region cechuje się relatywnie niską liczbą mniejszych podmiotów gospodarczych (104 podm. gosp./1000 mieszkańców przy średniej dla WM 120), co utrudni zastąpienie miejsc pracy z sektorów zanikających.

---

¹²¹ PKD dział 29

¹²² Wg informacji przekazanych przez Tauron Polska Energia S.A.

¹²³ Wg wskaźnika 1,16-1,35 miejsc pracy w branżach kooperujących (Źródło: IBS).

¹²⁴ GIPH szacuje, że 1 etat w górnictwie generuje zatrudnienie na poziomie co najmniej 3-4 etatów w firmach świadczących usługi górnicze..

¹²⁵ Założono dynamikę zatrudnienia odpowiadającą prognozom grupy Tauron, jednak tempo zmian może być wyższe.

¹²⁶ Badanie przedsiębiorców Małopolski Zachodniej w zakresie transformacji energetycznej, MORR, Kraków 2021.

- Po zamykanych zakładach górniczych i elektrowni pozostaną tereny przemysłowe (w tym składowiska odpadów), zdekapitalizowane obiekty, wyeksploatowana infrastruktura i zdegradowany krajobraz: gm. Bukowno, Brzeszcze, Chelmek, Libiąż, Oświęcim, Trzebinia; łączna powierzchnia obszarów górniczych w MZ – 18,3 tys. ha. Jednocześnie MZ cierpi na deficyt terenów inwestycyjnych przeznaczonych pod działalność gospodarczą (np. SAG, instalacje OZE) i komunalną (np. mieszkalnictwo, rekreacja). Bez zmian systemowych/legislacyjnych na poziomie krajowym tereny pogórnice będą trudne do zagospodarowania, a procesy ich rekonwersji trwać będą wiele lat¹²⁷.
- Zanieczyszczenie powietrza – systematycznie przekraczane są normy stężeń zanieczyszczeń, wyznaczone dla pyłu PM10 i PM2,5, a także rakotwórczego benzo(a)pirenu, co wpływa na stan zdrowia mieszkańców i przekłada się na niższą jakość życia, stanowiąc impuls do emigracji.

Na typową dla trajektorii zmian w regionach pogórnich słabą pozycję rozwojową (przewaga słabych stron i rozwojowych zagrożeń) nakładają się trzy ryzyka specyficzne dla tego obszaru, unikalne w skali kraju:

- 1) „efekt cienia Śląska” – transformacja węglowa zachodzi na obszarze całego GZW. Ponieważ większość obszaru GZW stanowi obecnie część WŚ, istnieje ryzyko że problemy węglowych obszarów WM nie będą odpowiednio dostrzeżone (np. dotychczasowe zmiany w MZ miały minimalne oprzyrządowanie osłonowe, podpisana 28 maja 2021 r. umowa społeczna wprowadza mocne mechanizmy wspierające, ale skoncentrowane głównie na terenie WŚ).
- 2) „efekt wyjąłowania” – MZ to obszar małych i średnich miast, sąsiadujący z dwoma silnymi aglomeracjami tj. śląską i krakowską, które już teraz odciągają mieszkańców i inwestycje. Dodatkowe wsparcie dla woj. śląskiego w ramach FST i innych programów przy braku analogicznej pomocy dla MZ może dodatkowo zwiększyć dysproporcje pomiędzy regionami i przyspieszyć zjawisko marginalizacji tej części WM.

„efekt fali ze Śląska” – osoby pracujące w górnictwie i sektorach powiązanych na terenie WŚ będą stopniowo traciły dotychczasowe miejsca pracy, co w połączeniu z redukcją zatrudnienia w podmiotach MZ może doprowadzić do wzrostu bezrobocia i niewystarczającej podaży atrakcyjnych miejsc pracy.

Wobec powyższego, najważniejsze identyfikowane wyzwania rozwojowe w obszarze transformacji dotyczą:

- utraty miejsc pracy w upadających sektorach górnictwa i energetyki węglowej, a także w sektorze firm okołogórnich
- zagrożenia obecnej ścieżki funkcjonowania ok. 8% firm z MZ kooperujących z branżą górniczą
- niższej w porównaniu do województwa dynamiki rozwoju PKB podregionu
- zanieczyszczenia powietrza poprzez systematyczne przekroczenia norm stężeń zanieczyszczeń, wyznaczone dla pyłu PM10 i PM2,5 oraz benzo(a)pirenu

¹²⁷ Raport NIK, „Zabezpieczenie i zagospodarowanie zwałowisk pogórnich”, 2019.

- o degradacji terenów pogórnicych i przemysłowych oraz osiedli mieszkaniowych
- o wyjazdu młodych, najbardziej dynamicznych mieszkańców i starzenia się społeczeństwa MZ

13. Podejście Terytorialne w CP5:

Programując wsparcie w ramach CP5 PR FEM 21-27, wzięto pod uwagę **doświadczenia z perspektywy 2014-2020** oraz **wyniki ewaluacji**. Zgodnie z wynikami badania *Ewaluacja wpływu projektów realizowanych w ramach 6. osi priorytetowej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 „Dziedzictwo regionalne” na podniesienie atrakcyjności i konkurencyjności regionu*, poniżej zaprezentowano najważniejsze wyniki badania, które miały wpływ na zaplanowanie podejścia terytorialnego w programie Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021- 2027 w CP 5:

1. *Uwzględnienie w RPO WM na lata 2021- 2027 w ramach celu 5 polityki spójności działań ukierunkowanych na wsparcie dziedzictwa kulturalnego, przyrodniczego i historycznego oraz turystyki. Podjęcie negocjacji z Komisją Europejską.*

Zgodnie z powyższą rekomendacją w ramach CP 5 zaplanowano wsparcie dla działań w zakresie turystyki, kultury oraz dziedzictwa kulturowego realizowanych w ramach narzędzi terytorialnych takich jak **IIT oraz RLKS**.

2. *Zaleca się kontynuację wsparcia zbiorników wodnych w przyszłej perspektywie finansowej w trybie*

projektów zintegrowanych (wiązki projektów). Zaleca się rozważenie realizacji przedsięwzięcia w ramach pozakonkursowego trybu wyborów projektów. Tryb ten umożliwiłby zaangażowanie wszystkich bądź większości gmin zlokalizowanych wokół zbiornika wodnego dla przeprowadzenia kompleksowego przedsięwzięcia, zagospodarowującego turystyczny potencjał zbiornika wodnego

Zgodnie z powyższą rekomendacją w ramach CP 5 zaplanowano wsparcie dla działań realizowanych wokół zbiorników wodnych oraz wzdłuż cieków naturalnych (**w ramach IIT oraz RLKS**)

3. *Zaleca się w kolejnej perspektywie finansowej promowanie projektów partnerskich, międzygminnych, tworzących zintegrowane produkty turystyczne w ramach wsparcia potencjału różnych OSI. Warto również profilować wsparcie w kierunku zapewnienia współpracy projektowej lokalnych instytucji kulturalnych i społecznych oraz lokalnych przedsiębiorstw, np. w formule partnerskiej z wkładem niematerialnym dla zapewnienia szerszego oddziaływania efektów projektów.*

Zgodnie z powyższą rekomendacją w ramach CP 5 zaplanowano wsparcie dla JST w obszarze turystyki i kultury, wskazując jednocześnie na konieczność przygotowywania wspólnych uzgodnionych strategii w ramach **IIT oraz RLKS**.

4. *Rekomenduje się **wyodrębnienie alokacji finansowej dla wsparcia miejscowości uzdrowiskowych** w przyszłym okresie programowania. Miejscowości uzdrowiskowe, ze względu na posiadane zasoby, w tym bogactwa naturalne, a także specyficzną na tle innych obszarów ofertę turystyczną, mają także unikalne potrzeby. Biorąc to pod uwagę, oraz uwzględniając wagę turystyki uzdrowiskowej dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, rekomenduje się uwzględnienie miejscowości uzdrowiskowych jako Obszaru Strategicznej Interwencji (6.3.2 RPO WM 2014-2020)*

Zgodnie z powyższą rekomendacją w ramach CP 5(i) zaplanowano wsparcie dla uzdrowisk w ramach IIT.

Opis wyzwań w zakresie zdolności administracyjnych i zarządzania oraz środków upraszczających

Wyzwania w zakresie zdolności administracyjnych

W ramach Programu kontynuowane będą działania ukierunkowane na utrzymanie i zwiększanie zdolności administracyjnej instytucji systemu wdrażania Programu. Cele i zakres wsparcia skoncentrowane będą m.in. na zapewnieniu stabilizacji kadr administracji publicznej, podnoszeniu ich kompetencji, wiedzy i umiejętności oraz podejmowanie wszelkich działań, które przyczynią się do efektywnego zakończenia perspektywy 2014-2020, a także sprawnego uruchomienia wsparcia w okresie programowania 2021-2027. W ramach Programu zaplanowano także kontynuowanie dotychczas realizowanych działań ukierunkowanych na zwiększanie skuteczności wdrażania Programu. Istotne jest również określenie liczby i roli instytucji zaangażowanych w realizację Programu. Zastosowane zostaną także, tam gdzie to zasadne i możliwe uproszczone metody rozliczania wydatków. W sferze informacyjno-promocyjnej planowanym rozwiązaniem będzie ustandaryzowanie stron internetowych Programów. Planuje się również wykorzystanie nowoczesnych technologii do upowszechniania informacji. Istotnym uproszczeniem realizacji Programu jest przede wszystkim stosowanie elektronicznych generatorów wniosków w postaci lokalnego oraz centralnego systemu informatycznego.

Instytucje programu

System zarządzania w ramach programu jest zgodny z systemem dla polityki spójności opisanym w Umowie Partnerstwa (UP). Funkcję Instytucji Koordynującej realizację UP pełni minister właściwy ds. rozwoju regionalnego pełniący funkcję państwa członkowskiego w rozumieniu rozporządzenia ogólnego. Funkcję **Instytucji Zarządzającej** pełni **Zarząd Województwa Małopolskiego**.

W celu poprawy skuteczności i efektywności wdrażania programu przewiduje się powierzenie części zadań Instytucjom Pośredniczącym, których rola i funkcje określone zostaną w stosownych porozumieniach międzyinstytucjonalnych.

Szczegółowe zasady funkcjonowania systemu zarządzania, kontroli, monitoringu, ewaluacji, informacji i promocji, systemu IT, a także księgowania wydatków zgodnie z art. 76 rozporządzenia ogólnego¹²⁸ przyjęte w programie wynikają z UP i właściwych przepisów rozporządzeń.

---

¹²⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu

Institucja Zarządzająca, zgodnie z art. 72 Rozporządzenia ogólnego, jest odpowiedzialna za zarządzanie programem z myślą o osiągnięciu celów programu, w szczególności pełni ona następujące funkcje:

- a) wybiera operacje;
- b) wykonuje zadania związane z zarządzaniem programem;
- c) wspiera działania komitetu monitorującego;
- d) nadzoruje instytucje pośredniczące;
- e) rejestruje i przechowuje w formie elektronicznej dane dotyczące każdej operacji, niezbędne do monitorowania, ewaluacji, zarządzania finansowego, weryfikacji i audytów, zgodnie z załącznikiem XVII, a także zapewnia bezpieczeństwo, integralność i poufność danych oraz uwierzytelnianie użytkowników;
- f) księguje wydatki.

Institucja Zarządzająca swe funkcje w zakresie zarządzania i księgowania wydatków będzie pełnił poprzez odpowiednie komórki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego.

W celu usprawnienia procesu wdrażania, IZ przewiduje powierzenie części swoich kompetencji Instytucjom Pośredniczącym utworzonym z uwzględnieniem obecnego potencjału administracyjnego tj. przy wykorzystaniu jednostek zaangażowanych w realizację programów regionalnych w latach 2007-2013 oraz 2014-2020.

Podstawą przekazania kompetencji będzie porozumienie/umowa zawarta z IZ, bądź stosowna uchwała IZ.

Institucja Audytowa - organem pełniącym funkcję Instytucji Audytowej jest Szef Krajowej Administracji Skarbowej (dalej: KAS). Funkcję Szefa KAS pełni sekretarz albo podsekretarz stanu w Ministerstwie Finansów. Szef Krajowej Administracji Skarbowej wykonuje swoje zadania za pośrednictwem Departamentu Audytu Środków Publicznych Ministerstwa Finansów oraz 16 Izb Administracji Skarbowej (dalej: IAS). W IAS zostały utworzone wyodrębnione komórki organizacyjne odpowiedzialne za audyt środków pochodzących z Unii Europejskiej. Institucja Audytowa dba o to, aby czynności audytowe uwzględniały uznane w skali międzynarodowej standardy audytu. Institucja Audytowa jest niezależna od Instytucji Zarządzającej. Institucja Audytowa posiada wyłączną odpowiedzialność w zakresie planowania i wyboru operacji będących przedmiotem audytu, jak również sposobu wykonywania audytu i raportowania o podjętych ustaleniach i rekomendacjach.

Institucja Audytowa jest odpowiedzialna za przeprowadzanie audytów systemu, audytów operacji oraz audytów zestawienia wydatków w celu dostarczenia Komisji

---

Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej.

niezależnego poświadczenia dotyczącego skutecznego funkcjonowania systemów zarządzania i kontroli oraz zgodności z prawem i prawidłowości wydatków ujętych w zestawieniu wydatków przedłożonym Komisji.

Komitet Monitorujący – zostanie powołany w ciągu trzech miesięcy od dnia powiadomienia Polski o decyzji zatwierdzającej program przez Komisję Europejską.

W skład komitetu wejdą przedstawiciele m.in. IZ, instytucji pośredniczących, przedstawiciele partnerów społeczno-gospodarczych, instytucji koordynującej UP, a także przedstawiciel Komisji pełniący rolę doradczą.

Przewodniczącym Komitetu Monitorującego jest przedstawiciel IZ, który zwołuje posiedzenie co najmniej raz w roku – w celu dokonania przeglądu wdrażania programu i postępów poczynionych na drodze do osiągnięcia jego celów.

Przy powoływaniu komitetu będzie się dążyć do jak najwyższej efektywności i jakości jego pracy, zrównoważonego udziału wszystkich stron, jak również będzie brana pod uwagę zasada równości szans. Komitet monitorujący będzie realizował zadania wynikające z art. 40 Rozporządzenia ogólnego.

**PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO
DLA PROJEKTU PROGRAMU REGIONALNEGO FUNDUSZE EUROPEJSKIE DLA MAŁOPOLSKI
2021-2027 MAŁOPOLSKA PRZYSZŁOŚCI (PR FEM 2021-2027)**

PODSUMOWANIE

PECTORE CO

„Pectore – Eco” Sp. z o.o.
ul. Dolnych Wałów 1 lok. 22
44-100 Gliwice

www.pectore-eco.pl

Kraków, luty 2022 r.

Badanie współfinansowane ze środków Unii Europejskiej z Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych

SKŁAD AUTORSKI:

mgr inż. Agnieszka Hobot

inż. Katarzyna Banaszak

mgr inż. Magdalena Dołęga

mgr inż. Monika Gajda

lic. Monika Mazur

Spis treści

<u>1. WPROWADZENIE</u>	111
<u>2. PRZEBIEG STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO</u>	4
<u>3. USTALENIA ZAWARTE W PROGNOZIE ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO</u> ..	112
<u>4. OPINIE WŁAŚCIWYCH ORGANÓW</u>	115
<u>5. ZGŁOSZONE UWAGI I WNIOSKI</u>	115
<u>6. WYNIKI POSTĘPOWANIA DOTYCZĄCEGO TRANSGRANICZNEGO ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO</u>	116
<u>7. PROPOZYCJA METOD I CZĘSTOTLIWOŚCI PRZEPROWADZENIA MONITORINGU SKUTKÓW REALIZACJI POSTANOWIEŃ</u>	116
<u>8. UZASADNIENIE WYBORU PRZYJĘTEGO DOKUMENTU W ODNIESIENIU DO ROZPATRYWANYCH ROZWIĄZAŃ ALTERNATYWNYCH</u>	117
<u>9. SPIS ZAŁĄCZNIKÓW</u>	118

1. WPROWADZENIE

Zgodnie z art. 55 ust. 3 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2021 r. poz. 2373 z późn. zm.) (dalej ustawa ooś), do przyjętego dokumentu (Uchwała Nr 1455/21 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 12 października 2021 r.) , tj.: Programu Regionalne Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021 -2027 Małopolska Przyszłości (dalej: PR FEM 2021-2027) dołącza się pisemne podsumowanie.

Podsumowanie zawiera informacje, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione:

- ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko;
- opinie właściwych organów, o których mowa w art. 57 i 58 ustawy ooś, tj. Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie oraz Małopolskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Krakowie;
- zgłoszone uwagi i wnioski;
- wyniki postępowania transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone;
- propozycje dotyczące metod i częstotliwości przeprowadzenia monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu.

Zgodnie z zapisami art. 55. ust. 3 ustawy ooś, w podsumowaniu uwzględnia się informacje na temat rozwiązań alternatywnych.

2. PRZEBIEG STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

- a) Przeprowadzone zostało **uzgodnienie zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w Prognozie** oddziaływania na środowisko z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska (pismo z dnia 7 maja 2021 r., znak: OO.411.4.2.2021.MaS) oraz Małopolskim Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym (pismo z dnia 22 kwietnia 2021 r., znak: NS.9022.10.23.2021).
- b) **Sporządzona została Prognoza** oddziaływania na środowisko, której celem było:
  - wskazanie potencjalnych zagrożeń i pól konfliktów ekologicznych związanych z realizacją postanowień Programu, w tym identyfikacji znaczących negatywnych oddziaływań na obszary chronione;
  - określenie możliwości i zasad ograniczenia potencjalnych znaczących oddziaływań na środowisko związanych z realizacją postanowień programu wraz ze wskazaniem

rozwiązań alternatywnych przyczyniających się do zmniejszenia obciążeń środowiskowych;

- ocena stopnia i sposobu uwzględnienia zagadnień zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska.

Podczas opracowywania Prognozy wzięte pod uwagę zostały wytyczne przekazane przez właściwe organy odnośnie zakresu jaki powinien zostać objęty Prognozą.

- c) Zgodnie z zapisami ustawy o oś projekt programu wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko został **zaopiniowany przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska oraz Małopolskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego**. Wynikiem procesu opiniowania było uzyskanie pozytywnej opinii od: PWIS bez konieczności wprowadzania zmian do dokumentów oraz RDOŚ pod warunkiem uwzględnienia przekazanych uwag.
- d) Prognoza wraz z projektem programu poddane zostały **konsultacjom społecznym**, które trwały od 12 stycznia 2022 r. do 1 lutego 2022 r. Informacje o konsultacjach zamieszczono na stronie internetowej <http://www.rpo.malopolska.pl/malopolska-przyszlosci>, w Biuletynie Informacji Publicznej (<http://bip.malopolska.pl/umwm>) oraz w prasie o zasięgu regionalnym. Dokumenty były dostępne do wglądu także w siedzibie Urzędu Marszałkowskiego.

Uwagi do projektu programu oraz Prognozy były składane:

- poprzez formularz dostępny na stronie www.rpo.malopolska.pl/malopolska-przyszlosci;
- poprzez przesłanie formularza na adres: program2027@umwm.malopolska.pl z dopiskiem "Konsultacje SOOS programu regionalnego 2021-2027";
- pisemnie na adres: Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego Departament Zarządzania Programami Operacyjnymi, ul. Wielicka 72a, 30-552 Kraków z dopiskiem "Konsultacje SOOS programu regionalnego 2021-2027";
- ustnie do protokołu w Departamencie Zarządzania Programami Operacyjnymi, ul. Wielicka 72a, pok. 310, w godzinach 8-16.

3. USTALENIA ZAWARTE W PROGNOZIE ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

W Prognozie przeprowadzono analizę wpływu zapisu projektu PR FEM 2021-2027 na poszczególne elementy środowiska i zdrowie ludzi. Zgodnie z zawartymi wnioskami w Prognozie, przyjęte założenia projektu PR FEM 2021-2027 będą generować w większości pozytywne oddziaływanie na środowisko i ludzi. Działania inwestycyjne mogą być źródłem negatywnych, lokalnych wpływów, głównie na etapie ich realizacji. Natomiast w przyszłości, na etapie eksploatacji mogą powodować pozytywny efekt w odniesieniu do stanu środowiska naturalnego.

W Prognozie przedstawiono rekomendacje wynikające z przeprowadzonej analizy do projektu PR FEM 2021-2027 (wersja 12.10.2021 r.), poddanego konsultacjom społecznym:

Tabela. 1. Rekomendacje

Lp.	Obszar projektu PR FEM 2021-2027 objęty rekomendacją	Treść rekomendacji
1.	2(iv)1 działania nakierowane na zwiększenie retencyjności zlewni, w tym: rozwój różnych form małej retencji	Proponuje się dodanie zapisu ogólnego przy realizacji obiektów małej retencji: W uzasadnionych przypadkach, w sytuacji wskazania w decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, należy uwzględnić konieczność budowy urządzeń umożliwiających migrację dla ichtiofauny (zgodnie z art. 187 ust.2 ustawy Prawo wodne).
2.	3(ii)1 przedsięwzięcia dot. transportu drogowego (budowa, przebudowa infrastruktury; nowoczesne techniki zarządzania ruchem; inwestycje z zakresu zwiększania bezpieczeństwa na drogach)	Proponuje się dodanie zapisu ogólnego przy realizacji infrastruktury drogowej: W uzasadnionych przypadkach, w sytuacji wskazania w decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, należy uwzględnić konieczność dostosowania parametrów przejść dla zwierząt do zidentyfikowanych gatunków.
3.	Projekt PR FEM 2021-2027	Proponuje się w miarę możliwości rozszerzenie zakresu monitorowania projektu Programu PR FEM 2021-2027 o dodatkowe wskaźniki pozyskiwane ze statystyk publicznych oraz Państwowego Monitoringu Środowiska, w celu pełniejszego monitoringu skutków realizacji PR FEM 2021-2027 pod kątem wpływu na stan środowiska. Propozycje ewentualnych dodatkowych wskaźników, zostały przedstawione w rozdziale 6 podsumowania.
4.	Projekt PR FEM 2021-2027	<p>Przy ustalaniu kryteriów wyboru projektów istotne jest, aby promować rozwiązania proekologiczne, umożliwiające ograniczenie wykorzystania zasobów, zwłaszcza nieodnawialnych.</p> <p>W ramach projektów obejmujących rozwój turystyki promowane powinny być projekty obejmujące zrównoważoną turystkę, uwzględniającą</p>

Lp.	Obszar projektu PR FEM 2021-2027 objęty rekomendacją	Treść rekomendacji
		poszanowanie stanu środowiska naturalnego i walorów przyrodniczych.

Powyższe rekomendacje w miarę możliwości zostaną uwzględnione w ostatecznej wersji PR FEM 2021-2027. W odniesieniu do uwagi 1 i 2 zostaną one wprowadzone do kolejnego projektu Programu. Natomiast zapisy uwag nr 3 i 4 będą brane pod uwagę na etapie pracy z dokumentami wdrożeniowymi. Wtedy też będzie możliwość ewentualnego rozszerzenia listy wskaźników adekwatnych do działań oraz przyjęcia odpowiednich zapisów w konkretnych już zestawach kryteriów.

4. OPINIE WŁAŚCIWYCH ORGANÓW

Zgodnie z pismem RDOŚ (pismo z dnia 21 stycznia 2022 r., nr OO.410.17.3.2021.MaS) projekt PR FEM 2021-2027 wraz z Prognozą został **zaopiniowany pozytywnie**. W piśmie przekazane zostały uwagi dotyczące aktualizacji liczby pomników przyrody oraz zaktualizowania informacji o przyjęciu Programu Strategicznego Ochrony Środowiska uchwałą Nr XLVIII/684/21 z dnia 27 grudnia 2021 r. przez Sejmik Województwa Małopolskiego i uwzględnienia go w spisie literatury. Powyższe wskazania zostały uwzględnione w Prognozie.

Ponadto RDOŚ przychylił się do propozycji autorów Prognozy dotyczącej poszerzenia zakresu monitorowania PR FEM 2021-2027 w celu pełniejszego monitoringu skutków realizacji dokumentu pod kątem wpływu na stan środowiska.

Zgodnie z pismem MPWIS (pismo z dnia 10 stycznia 2022 r., nr NS.9022.7.33.2021) projekt PR FEM 2021-2027 wraz z Prognozą został **zaopiniowany pozytywnie i nie wniesiono uwag do przedłożonej dokumentacji**.

Pisma ww. organów, stanowią załącznik nr 1 i nr 2 do niniejszego podsumowania.

5. ZGŁOSZONE UWAGI I WNIOSKI

W trakcie przeprowadzonych konsultacji społecznych odbywających się w okresie: od 12 stycznia 2022 r. do 1 lutego 2022 r., **nie zostały wniesione do Prognozy oraz projektu PR FEM 2021-2027 żadne uwagi ani zastrzeżenia w przyjętym terminie konsultacji**.

6. WYNIKI POSTĘPOWANIA DOTYCZĄCEGO TRANSGRANICZNEGO ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Przeprowadzone analizy w ramach niniejszej Prognozy nie wykazały możliwości wystąpienia oddziaływań o zasięgu transgranicznym. Dlatego nie wskazuje się potrzeby przeprowadzenia postępowania w sprawie transgranicznych oddziaływań.

Należy zaznaczyć, iż nie zwalnia to inwestora z konieczności dokonania indywidualnej oceny oddziaływania pojedynczego projektu na poszczególne komponenty środowiska, która powinna zostać wykonana w ramach procedury związanej z pozyskaniem decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach.

7. PROPOZYCJA METOD I CZĘSTOTLIWOŚCI PRZEPROWADZENIA MONITORINGU SKUTKÓW REALIZACJI POSTANOWIEŃ

Cele polityki PR FEM 2021-2027, będą monitorowane w ramach systemu monitoringu rzeczowego i finansowego przy pomocy wybranych wskaźników produktu oraz rezultatu. Obowiązuje wspólna lista wskaźników produktu i rezultatu bezpośredniego dla wszystkich programów krajowych i regionalnych. Umożliwia ona agregację i porównanie wyników poszczególnych programów w ramach podejmowanych interwencji. Monitorowanie i sprawozdawczość są obowiązkowe i odpowiedzialną za nie jest Instytucja Zarządzająca. Proces ten będzie odbywał się systematycznie i terminowo przez cały okres programowania i będzie realizowany na wszystkich poziomach instytucjonalnych wdrażania Programu oraz przez wszystkich beneficjentów Programu. Instytucja Zarządzająca przedkładała będzie Komisji Europejskiej coroczne sprawozdania z realizacji Programu zawierające informacje m.in. o postępie finansowym i rzeczowym realizacji Programu.

Dodatkowo w ramach monitoringu postępu w realizacji działań zaplanowanych w ramach PR FEM 2021-2027, w Prognozie zaproponowano w miarę możliwości i celowości zastosowanie dodatkowych wskaźników pozyskiwanych ze statystyk publicznych (Bank danych lokalnych, GUS¹²⁹). W tym wybrane zostały wskaźniki dotyczące: oczyszczalni ścieków komunalnych, małej retencji, emisji zanieczyszczeń pyłowych, odpadów zebranych w ramach recyklingu czy inwestycjach w OZE.

Monitoring stanu poszczególnych elementów środowiska, prowadzony jest z różną częstotliwością. Nie wszystkie wskaźniki poddawane są corocznej ocenie. Siedliska przyrodnicze oraz gatunki flory i fauny, monitorowane są z częstotliwością nie rzadziej niż raz na 6 lat. Mając na uwadze powyższe uwarunkowania, zaleca się przeprowadzenie monitoringu skutków realizacji PR FEM 2021-2027 w połowie jego realizacji (po 3 latach) oraz po jego zakończeniu. Monitoring w zakresie stanu siedlisk przyrodniczych oraz

---

¹²⁹ Bank danych lokalnych, GUS: <https://bdl.stat.gov.pl/>

gatunków flory i fauny, zaleca się przeprowadzić po zakończeniu realizacji programu, ze względu na częstotliwość jego przeprowadzania w ramach PMŚ.

8. UZASADNIENIE WYBORU PRZYJĘTEGO DOKUMENTU W ODNIESIENIU DO ROZPATRYWANYCH ROZWIĄZAŃ ALTERNATYWNYCH

Projekt PR FEM 2021-2027 zakłada wsparcie działań, które będą sprzyjały poprawie stanu środowiska naturalnego i adaptacji do zmian klimatu, rozwojowi OZE, poprawie jakości infrastruktury transportowej, wzmocnieniu ochrony i zachowania różnorodności biologicznej oraz poprawie efektywności energetycznej budynków i rozwojowi gospodarki o obiegu zamkniętym. Ponadto planowane są działania, które będą wpływały na rozwój infrastruktury edukacyjnej, społecznej i ochrony zdrowia oraz innowacyjności obszaru.

Założone kierunki działań wpierać będą osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju.

Biorąc pod uwagę wyniki przeprowadzonych analiz wpływu działań zaplanowanych do realizacji dla osiągnięcia celów szczegółowych określonych w poszczególnych priorytetach, celowym było omówienie rozwiązań alternatywnych do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie. Mowa tu o działaniach, które obok głównych pozytywnych wpływów, mogą powodować na poszczególnych etapach wdrażania, również negatywne oddziaływania.

Ze względu na dość ogólny poziom omawianego projektu PR FEM 2021-2027, nakreślający jedynie rodzaje działań, bez wskazywania konkretnych inwestycji i ich lokalizacji, brak było możliwości szczegółowego analizowania możliwych rozwiązań alternatywnych. Zatem poziom prowadzonych analiz, również w zakresie wskazywania rozwiązań alternatywnych, odpowiada stopniowi szczegółowości ocenianego dokumentu. Można i należy natomiast podkreślić zagadnienia, na które powinno się zwrócić szczególną uwagę w trakcie planowania, wyboru opcji realizacji działań, ich lokalizacji oraz sposobu funkcjonowania.

Planując konkretne działania należy uwzględnić:

- aktualny stan środowiska naturalnego,
- określone dla poszczególnych komponentów cele,
- obowiązujące ograniczenia ze względu na ochronę poszczególnych komponentów środowiska,
- potrzebę minimalizowania negatywnych oddziaływań na każdym etapie realizacji zaplanowanych przedsięwzięć.

Niezależnie od wskazywanych potrzeb, realizacja niektórych działań inwestycyjnych, mogących znacząco oddziaływać na środowisko wymagać będzie szczegółowych analiz na etapie uzyskiwania stosownych decyzji administracyjnych. Wówczas w ramach wykonywanej dokumentacji środowiskowej mogą zostać narzucone rozwiązania technologiczne, działania minimalizujące oraz wskazania dotyczące konieczności dostosowania się do obowiązujących celów ochrony środowiska.

Rozważając w przyszłości warianty alternatywne dla konkretnych przedsięwzięć wynikających z zapisów projektu programu, zaproponowano działania związane z wyborem:

- innej lokalizacji (warianty lokalizacji),
- innego sposobu prowadzenia inwestycji (warianty konstrukcyjne i technologiczne),
- innego sposobu zarządzania (warianty organizacyjne),
- wariantu niezrealizowania inwestycji tzw. „opcja zerowa”.

Na obecnym etapie oceny projektu programu można tylko przyjąć pewne opisane wyżej założenia odnośnie natury planowanych działań. Przewidując na tej podstawie możliwość wystąpienia oddziaływań negatywnych uznano, że należy poszukiwać rozwiązań alternatywnych w ramach 4 priorytetów: 2., 3., 4. i 6. Należy tutaj podkreślić, że zapisy w programie mają dość ogólną naturę, zatem nie można wskazywać szczegółowych rozwiązań w zakresie wariantowania.

9. SPIS ZAŁĄCZNIKÓW

Załącznik nr 1 – opinia RDOŚ.

Załącznik nr 2 – opinia MPWIS.

**REGIONALNY DYREKTOR
OCHRONY ŚRODOWISKA
W KRAKOWIE**

OO.410.17.3.2021.MaS

Kraków, 21 stycznia 2022 r.

**Pan
Jakub Szymański
Dyrektor Departamentu Zarządzania
Programami Operacyjnymi
Urząd Marszałkowski Województwa
Małopolskiego**

Dotyczy: zaopiniowania projektu „Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027 Małopolska Przyszłości” wraz z prognozą oddziaływania na środowisko.

W odpowiedzi na wystąpienie z dnia 21 grudnia 2021 r. znak: ZPO-I.410.20.9.2021 (data wpływu do RDOŚ: 23.12.2021 r.), uzupełnione w dniu 29 grudnia 2021 r. oraz 10 stycznia 2022 r., w sprawie zaopiniowania w oparciu o art. 54 ust. 1 w związku z art. 57 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. *o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 2373 ze zm.; dalej jako *uuoś*) projektu „**Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027 Małopolska Przyszłości**” wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, przekazuję poniższe stanowisko.

„Program Regionalny Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027 Małopolska Przyszłości” (PR FEM 2021-2027) jest kluczowym dokumentem określającym strategię wykorzystania Funduszy Europejskich w województwie małopolskim na najbliższe lata. Dokument zakłada wsparcie w ramach 7 priorytetów: Inteligentny i konkurencyjny region; Energetyka i środowisko; Mobilna Małopolska; Małopolska infrastruktura społeczna; Społeczna Małopolska; Małopolska bliżej mieszkańców; Pomoc techniczna [EFRR, EFS+].

Powyższe priorytety realizowane będą w obszarze 5 celów polityki spójności:

1. Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej oraz regionalnej łączności cyfrowej;
2. Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej;

31-542 Kraków, ul. Mogińska 25* tel. +48 (12) 619 81 20, +48 (12) 619 81 21 * fax +48 (12) 619 81 22
e-mail: sekretariat.krakow@rdos.gov.pl; www.krakow.rdos.gov.pl

3. Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności;
4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych;
5. Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów oraz inicjatyw lokalnych.

W obrębie 6 priorytetów (innych niż pomoc techniczna) wskazane zostały cele szczegółowe oraz szereg działań (przedsięwzięć) możliwych do realizacji.

Co istotne z punktu widzenia ochrony środowiska projekt PR FEM 2021-2027 zakłada wsparcie działań, które w założeniu mają sprzyjać poprawie stanu środowiska naturalnego w tym wzmocnieniu ochrony i zachowaniu różnorodności biologicznej czy rozwojowi zielonej infrastruktury. Ponadto dokument przewiduje także wpieranie działań związanych m.in. z adaptacją do zmian klimatu, rozwojem OZE, poprawą jakości infrastruktury transportowej, poprawą efektywności energetycznej budynków i rozwojem gospodarki o obiegu zamkniętym.

Założenia projektu „Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027 Małopolska Przyszłości” opiniują pozytywnie.

Do projektu PR FEM 2021-2027 sporządzona została prognoza oddziaływania na środowisko. Z przedłożonych materiałów wynika, że zawarto w niej, określono, przeanalizowano i oceniono elementy wskazane w art. 51 ust 2. *uwzględniając* przy tym stanowisko tutejszego organu dotyczące zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w prognozie (pismo z dnia 7 maja 2021 r. znak: OO.411.4.2.2021.MaS). W opracowaniu uwzględniono także wymagania art. 52 ust 1 i 2.

Jak wskazują autorzy prognozy: „Przeprowadzone analizy w ramach niniejszej Prognozy wykazały, iż przyjęte założenia projektu PR FEM 2021-2027 będą generować w większości pozytywne oddziaływanie na środowisko i ludzi. Działania inwestycyjne mogą być źródłem negatywnych, lokalnych wpływów, głównie na etapie ich realizacji. Natomiast w przyszłości, na etapie eksploatacji mogą powodować pozytywny efekt w odniesieniu do stanu środowiska naturalnego”. Jednocześnie zwrócono uwagę: „Należy podkreślić, że cele i rodzaje działań określone w projekcie PR FEM 2021-2027, odpowiadają na zidentyfikowane problemy środowiskowe, obejmujące: udział OZE, efektywność energetyczną, stan środowiska, uciążliwość transportu miejskiego, gospodarkę odpadami, gospodarkę wodno-ściekową, zagrożenia związane ze zmianami klimatu”. Sporządzona prognoza oddziaływania na środowisko została dostosowana do stopnia szczegółowości PR FEM 2021-2027. Zaznaczyć należy, że z uwagi na charakter dokumentu jakim jest PR FEM 2021-2027 oraz ogólne przedstawienie planowanych kierunków wsparcia dokonane analizy i oceny ograniczają się do zgeneralizowanych stwierdzeń (odnoszących się do całego województwa małopolskiego), których na obecnym etapie nie można podważyć, m.in. ze względu na brak informacji o zakresie, skali czy też lokalizacji ewentualnych późniejszych działań/inwestycji (katalog możliwych działań jest bardzo szeroki).

W prognozie zaproponowano środki/działania mające minimalizować negatywne oddziaływanie inwestycji na środowisko na etapie budowy. Poza typowymi działaniami

minimalizującymi w zakresie organizacji zaplecza prac budowlanych, zaproponowano także działania minimalizujące dla poszczególnych rodzajów inwestycji.

Przedłożoną prognozę oddziaływania na środowisko opiniuję pozytywnie.

Niezależnie od powyższego zwracam uwagę na poniższe kwestie:

- na str. 57 prognozy podano: „Ponadto na analizowanym terenie występuje 85 rezerwatów przyrody...”, informacje te znajdują swoje odzwierciedlenie także w tabeli 9. *Formy ochrony przyrody na terenie województwa małopolskiego* na str. 56. Informuję, że z dniem 25 maja 2021 r. weszło w życie zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie w sprawie rezerwatu przyrody „Góra Stołowa im. Ryszarda Malika”. Jest to nowo utworzony rezerwat położony wewnątrz kompleksu leśnego, pomiędzy wsiami Klucze, Jaroszowiec i Golczowice. Tym samym obecnie na terenie województwa małopolskiego znajduje się 86 rezerwatów przyrody¹. Mając na uwadze aktualność przedmiotowego Programu, sugeruje się ponowne zweryfikowanie podawanych wartości dotyczących form ochrony przyrody. W związku z powyższym weryfikacji wymaga także Rysunek 8. *Rozmieszczenie form ochrony przyrody na terenie województwa (parki narodowe, rezerваты przyrody, użytki ekologiczne, Natura 2000)*;
- uchwałą Nr XLVIII/684/21 z dnia 27 grudnia 2021 r. Sejmik Województwa Małopolskiego przyjął *Program Strategiczny Ochrona Środowiska*. Zatem zasadne byłoby zaktualizowanie w prognozie w załączniku nr 1. *Analiza dokumentów*, dotyczącym powiązań celów/założeń innych dokumentów z ocenianym projektem PR FEM 2021-2027, informacji w tym zakresie (gdyż nie jest to już projekt). W nawiązaniu do powyższego, jak zauważono w prognozie autorzy tego opracowania kilkakrotnie powołują się na: *Program Strategiczny Ochrona Środowiska*, Załącznik do uchwały Nr LVI/894/14 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 27 października 2014 r. (poprzedni Program) oraz na *Program Strategiczny Ochrony Środowiska Województwa Małopolskiego*, Atmoterm (obecnie już obowiązujący), przy czym drugiego z wymienionych nie wskazano w wykazie literatury;
- tutejszy organ podziela wskazania autorów prognozy dotyczące poszerzenia zakresu monitorowania PR FEM 2021-2027 w celu pełniejszego monitoringu skutków realizacji dokumentu pod kątem wpływu na stan środowiska.

**Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska
w Krakowie**

mgr Rafał Rostecki
/podpis elektroniczny/

Otrzymują:

- 1) adresat,
- 2) OO.MaS. aa

---

¹ <http://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/search.jsf>

**MAŁOPOLSKI PAŃSTWOWY WOJEWÓDZKI
INSPEKTOR SANITARNY**

Kraków, dnia 10 stycznia 2022 r.

NS.9022.7.33.2021

**Pan
Witold KOZŁOWSKI
MARSZAŁEK Województwa
Małopolskiego**

OPINIA SANITARNA

Małopolski Wojewódzki Inspektor Sanitarny zgodnie z art. 3 pkt 1 i art. 12 ustawy z dnia 14 marca 1985 r. *o Państwowej Inspekcji Sanitarnej* (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r., poz. 195), a także art. 46 ust. 1 pkt 2 i art. 54 ust. 1 oraz art. 58 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. *o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r., poz. 2373 z późn. zm.) po zapoznaniu się z przesłanym przy piśmie pana Jakuba Szymańskiego – Dyrektora Departamentu Zarządzania Programami Operacyjnymi z dnia 21 grudnia 2021 r. (data wpływu: 23 grudnia 2021 r.), projektem „Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027” (PR FEM 2021-2027) wraz z projektem prognozy oddziaływania na środowisko

opiniuje

- w zakresie sanitarnohigienicznym - ww. projekt **pozytywnie**.

Uzasadnienie

Pismem z dnia 21 grudnia 2021 r., pan Jakub Szymański – Dyrektor Departamentu Zarządzania Programami Operacyjnymi Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, zwrócił się do Małopolskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego z prośbą o opinię dla projektu „Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027”. Do wniosku dołączono projekt prognozy oddziaływania na środowisko sporządzony przez zespół autorski w składzie: mgr inż. Agnieszka Hobot, inż. Katarzyna Banaszak, mgr inż. Magdalena Dołęga, mgr inż. Monika Gajda i lic. Monika Mazur - „Pectore – Eco” Sp. z o.o., ul. Dolnych Wałów 1 lok. 22, 44-100 Gliwice. Zakres i stopień szczegółowości informacji wymaganych w prognozie oddziaływania na środowisko uzgodniony został z Małopolskim Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym (pismo z dnia 22 kwietnia 2021 r., znak: NS.9022.10.23.2021) oraz z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w Krakowie.

Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Krakowie
31-202 Kraków, ul. Prądnicka 76
<https://www.gov.pl/web/wsse-krakow> e-mail: wsse@wsse.krakow.pl
adres skrytki na ePUAP: /wssekrakow/skrytka
centrala tel.: (+48) 12 25 49 400, 12 25 49 555
sekretariat MPWIS tel.: (+48) 12 25 49 500, fax: (+48) 12 41 62 093
REGON: 000297394 / NIP: 677-10-27-767

Projekt Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027 Małopolska Przyszłości (PR FEM 2021-2027) to dokument, który stanowił będzie podstawę do podziału środków z budżetu Unii Europejskiej na kierunki wsparcia zgodnie z Umową Partnerstwa, określającą strategię wykorzystania funduszy europejskich w ramach polityk unijnych: polityki spójności i wspólnej polityki rybołówstwa w Polsce w latach 2021-2027. Dokument ten określa kierunki wsparcia w ramach nowej perspektywy finansowej. Struktura Programu obejmuje 7 priorytetów tematycznych (Priorytet 1 - Inteligentny i konkurencyjny region; Priorytet 2 - Energetyka i środowisko; Priorytet 3 - Mobilna Małopolska; Priorytet 4 - Małopolska infrastruktura społeczna; Priorytet 5 - Społeczna Małopolska; Priorytet 6 - Małopolska bliżej mieszkańców; Priorytet 7 - Pomoc techniczna), do których przypisane są cele szczegółowe oraz działania możliwe do realizacji. Działania i przyjęte cele odnoszą się do trzech wymiarów zrównoważonego rozwoju - społecznego, gospodarczego i środowiskowego.

Jak wynika z prognozy oddziaływania na środowisko, w województwie małopolskim najbardziej istotne jest podjęcie działań w obszarach dotyczących ochrony powietrza, redukcji emisji zanieczyszczeń związanych z nieprawidłowo prowadzoną gospodarką ściekową oraz w zakresie gospodarki odpadami. Ponadto analizy wykazały, iż wsparcie powinno być ukierunkowane na zwiększenie odporności regionu na zagrożenia związane ze zmianami klimatu oraz rekultywację terenów zdegradowanych. Konieczne jest także podejmowanie działań pozwalających na zachowanie oraz poprawę stanu środowiska przyrodniczego.

W prognozie oddziaływania na środowisko dokonano oceny planowanych do realizacji działań w ramach poszczególnych priorytetów oraz celów szczegółowych na środowisko i jego elementy. Przeanalizowano wpływ działań na powierzchnię ziemi i gleby, wody powierzchniowe i podziemne, klimat i powietrze, krajobraz, zasoby naturalne, różnorodność biologiczną oraz obszary chronione, ludzi i dobra materialne, a także zabytki oraz gospodarkę odpadami. Część z planowanych działań inwestycyjnych może być źródłem negatywnych oddziaływań na elementy środowiska naturalnego, zwłaszcza na etapie ich realizacji np. infrastruktura komunikacyjna, zagospodarowania ścieków komunalnych czy obiekty służące zwiększeniu retencji. Analizy te wykazały, że negatywne oddziaływania na środowisko będą występowały przede wszystkim na etapie realizacji zaplanowanych inwestycji, które mogą być minimalizowane poprzez asystowanie działań łagodzących oraz ograniczających ten negatywny wpływ (m.in. odpowiednia organizacja prac budowlanych, ograniczenie wpływu na środowisko), ale także na etapie eksploatacji. Oddziaływania o charakterze pozytywnym dotyczą głównie ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza, wód i gleb, a w konsekwencji poprawy stanu środowiska przyrodniczego oraz zdrowia i jakości życia ludzi.

Część z planowanych kierunków działań, obejmuje zadania, mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko. Inwestycje, te będą musiały podlegać ocenie oddziaływania na środowisko na etapie uzyskiwania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Będzie to etap analizy najbardziej korzystnego wariantu realizacji i wskazania uwarunkowań środowiskowych realizacji konkretnych inwestycji.

W opracowanym dokumencie PR FEM 2021-2027 dla każdego z celów szczegółowych wyznaczono szereg wskaźników produktu i rezultatu, które pozwolą monitorować postęp w realizacji zaplanowanych działań. Proponuje się w miarę możliwości i celowości dla zbadania efektów środowiskowych przyjętych celów szczegółowych, wprowadzenie dodatkowych wskaźników monitorujących skutki realizacji PR FEM na lata 2021-2027 pod kątem wpływu na stan środowiska. Wprowadzenie tego typu wskaźników umożliwi reakcję na nieprzewidziane negatywne zmiany w środowisku i podjęcie odpowiednich środków w celu ich zminimalizowania.

Realizacja wszystkich przedsięwzięć zdefiniowanych w ramach poszczególnych priorytetów PR FEM 2021-2027 posiada bezpośredni lub pośredni wpływ na ludzi i dobra materialne. Działania zdefiniowane w ramach priorytetów są odpowiedzią na najważniejsze identyfikowane bariery lub cele rozwojowe w obszarze społecznym i gospodarczym. W obliczu wyzwania, jakim stała się walka ze skutkami pandemii COVID-19, która wyraźnie wpłynęła m.in. na rynek pracy oraz wzrost cen towarów i usług, realizacja działań PR FEM 2021-2027 jest szansą na wyrównanie różnic społecznych i poprawę warunków życia poszczególnych jednostek społecznych i społeczeństwa jako całości obywateli.

Działania wskazane dla wszystkich zdefiniowanych celów wpływają pośrednio na poprawę kondycji zdrowotnej mieszkańców poprzez minimalizację zanieczyszczenia środowiska. Realizacja działań przełoży się na zmniejszenie ładunków zanieczyszczeń wprowadzanych do środowiska a także wpłynie na podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie możliwości zapobiegania powstawaniu zanieczyszczeń. Promowanie prawidłowych postaw ekologicznych powinno przyczynić się do wytworzenia poczucia indywidualnej odpowiedzialności obywateli za wytwarzane przez nich zanieczyszczenia.

Biorąc powyższe pod uwagę tutaj Inspektor Sanitarny postanowił wydać opinię jak wyżej.

Małopolski Państwowy
Wojewódzki Inspektor Sanitarny

lek. wet. Jarosław Foremny

Dokument podpisany elektronicznie

Otrzymuje:

Adresat + Klauzula obowiązku informacyjnego w zakresie przetwarzania danych osobowych (ePUAP - /pgw_wp/SkrytkaESP).

Ref. spr.: mgr inż. D. Dudzic, tel.: 12 25 49 455